574:1.QXD 15.04.2024 9:43 Page 1

KÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır
Heydər Əliyev

DÎPLOMAT

№ 14 (574) 08-14 Aprel, Nîsan, sal, il 2024
Ji meha şûbatê sala 2003-a tê weşandin
Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û sîyasî
Qiyməti: / Hêjaye: 40 qəpik

Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!
Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məsçidləri.
Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.

Səbahəddin Eloğlu

Səh. 2

Prezident İlham Əliyev Qəbələ rayonunda Bum qəsəbə tam orta məktəbinin yeni binasının açılışında iştirak edib

Səh. 2

Nêçîrvan Barzanî: Hêvîdar im cejna xêr û xweşiyê be

Səh. 2

Serok Barzanî: Hêvîdar im ev cejn bibe sedema aramî û aştiyê bo hemû cîhan û navçeya me

Səh. 2

Mesrûr Barzanî: Hêvîdar im ev cejn bibe sedema şadî û bexteweriya gelê Kurdistanê

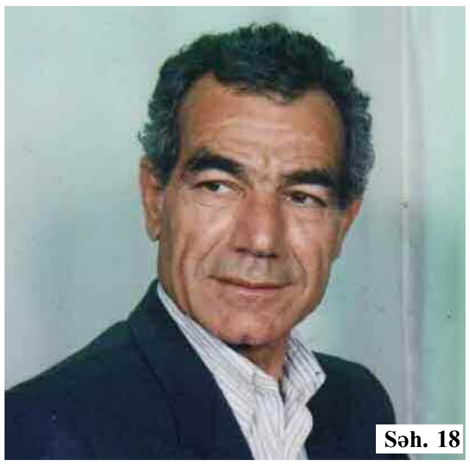

Səh. 18

Em Qencên Xwe Jibîr Nakin: Hemza Begê Miksî

Səh. 18

Di siyaseta Tirkiyê de erdhej û encamên nedihatin hêvî kirin (I)

Səh. 3

Jîyana kurdûn koçber

Prezident İlham Əliyev Qəbələ Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının açılışında iştirak edib Səh. 2

Sarı Aşıq haqqında Səh. 4-5

Serok Barzanî di salvegera Komkujiya Enfalê de peyamek belav kir Səh. 12

Nêçîrvan Barzanî di salvegera Komkujiya Enfalê de bangî Hikûmeta Îraqê kir Səh. 11

36 sal li ser Enfala Başûrê Kurdistanê derbas bûn Səh. 17

Qədim Kürd Xalqı Dövlətləri və dövrləri! Səh. 8

Səh. 11

VƏTƏNƏ LAZIMDIR XAN HEYDƏR PAŞA

Səh. 18

Qubad Talebanî: Kurd ti carî teslîmî dîktatoriyê nebûne, teslîm nabin!

Səh. 17

Kosret Resûl: Cejn bibe qonaxek ji bo çareserkirina pirsgirêkan

Səh. 14

BAVÊ MÎN

Prezident İlham Əliyev Qəbələ rayonunda Bum qəsəbə tam orta məktəbinin yeni binasının açılışında iştirak edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev aprelin 9-da Qəbələ rayonunda 624 şagird yerlik Təbriz Yaqubov adına Bum qəsəbə tam orta məktəbinin yeni binasının açılışında iştirak edib.

Elm və təhsil naziri Emin Əmrullayev dövlətimizin başçısına məktəbdə yaradılan şərait barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, qəsəbədə 1983-cü ildə tikilmiş məktəb binasının müasir tələblərə cavab verməməsi və qəzalı vəziyyətdə olması yeni binanın inşası zərurətini yaratmışdı. Bum qəsəbə tam orta məktəbinin tikintisinə 2021-ci ilin dekabrında başlanılıb. Məktəb binası 26 sinif otağından, kimya, fizika və biologiya laboratoriyalarından, 2 informatika kabinetindən, 2 texnologiya otağından, gənclərin çağırışaqədərki hazırlıq kabinetindən, kitabxana, 195 yerlik akt zalı, idman zalı və 80 yerlik yeməkxanadan ibarətdir.

Yeni dövrün çağırışlarına uyğun olaraq, müasir məktəblərin qurulması Azərbaycan dövlətinin prioritetləri sırasında başlıca yer tutur. Son 20 ildə Azərbaycanın mərkəzi şəhərlərindən tutmuş ən ucqar kəndlərinə qədər yaşayış məntəqələrində 3600 yeni məktəb binası tikilib və ya əsaslı təmir olunub. Ölkəmizdə təhsil müəssisələrinin əsaslı təmiri, yenidən qurulması və yenilərinin inşası, onların zəruri tədris avadanlığı ilə təchizi gənc nəslin daha savadlı və bilikli yetişməsinə hesablanıb. Yeni məktəb binalarının və tədris korpuslarının inşası şagird sıxlığını aradan qaldırmaqla, həm də onların daha keyfiyyətli təhsil almasına şərait yaradır.

Prezident İlham Əliyev Qəbələ Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının açılışında iştirak edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev aprelin 9-da Qəbələ rayonunda 624 şagird yerlik Təbriz Yaqubov adına Bum qəsəbə tam orta məktəbinin yeni binasının açılışında iştirak edib.

Elm və təhsil naziri Emin Əmrullayev dövlətimizin başçısına məktəbdə yaradılan şərait barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, qəsəbədə 1983-cü ildə tikilmiş məktəb binasının müasir tələblərə cavab verməməsi və qəzalı vəziyyətdə olması yeni binanın inşası zərurətini yaratmışdı. Bum qəsəbə tam orta məktəbinin tikintisinə 2021-ci ilin dekabrında başlanılıb. Məktəb binası 26 sinif otağından, kimya, fizika və biologiya laboratoriyalarından, 2 informatika kabinetindən, 2 texnologiya otağından, gənclərin çağırışaqədərki hazırlıq kabinetindən, kitabxana, 195 yerlik akt zalı, idman zalı və 80 yerlik yeməkxanadan ibarətdir.

Yeni dövrün çağırışlarına uyğun olaraq, müasir məktəblərin qurulması Azərbaycan dövlətinin prioritetləri sırasında başlıca yer tutur. Son 20 ildə Azərbaycanın mərkəzi şəhərlərindən tutmuş ən ucqar kəndlərinə qədər yaşayış məntəqələrində 3600 yeni məktəb binası tikilib və ya əsaslı təmir olunub. Ölkəmizdə təhsil müəssisələrinin əsaslı təmiri, yenidən qurulması və yenilərinin inşası, onların zəruri tədris avadanlığı ilə təchizi gənc nəslin daha savadlı və bilikli yetişməsinə hesablanıb. Yeni məktəb binalarının və tədris korpuslarının inşası şagird sıxlığını aradan qaldırmaqla, həm də onların daha keyfiyyətli təhsil almasına şərait yaradır.

Serok Barzanî: Hêvîdar im ev cejn bibe sedema aramî û aştiyê bo hemû cîhan û navçeya me

Serok Barzanî bi boneya hatina cejna Remezanê, peyameke pîrozbahiyê belav kir û tê de ragihand, "Ez ji Xwedayê mezin daxwaz dikim ku rojî û îbadetên hemû misilmanan qebûl bike û ev cejn bibe çavkaniya aştî û aramiyê ji bo hemû cîhanê û navçeya me."

Serok Mesûd Barzanî di peyama xwe de ragihand, "Bi boneya hatina cejna Remezanê ya pîroz, ez pîrozbahiyeke germ li hemû misilmanên cîhanê, Iraq û Kurdistanê dikim. Vê cejnê li malbatên serbilind ên şehîdan, Pêşmergeyên qehreman û hemû welatiyên Kurdistanê pîroz dikim."

Herwiha Serok Barzanî got: "Di vê boneya pîroz de, ji Xwedayê mezin daxwaz dikim ku rojî û îbadetên hemû misilmanan qebûl bike. Hêvîdar im ev cejn bibe sedema aramî û aştiyê bo hemû cîhan û navçeya me û bextewerî û aramiyê bo gelê Kurdistanê bîne."

Nêçîrvan Barzanî: Hêvîdar im cejna xêr û xweşiyê be

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî bi boneya hatina cejna Remezanê, peyameke pîrozbahiyê belav kir û tê de ragihand, "Bila ev cejna pîroz û wate, armanc û peyamên wê bibe wesîleya nûkirina têkiliyên me."

Serokê Herêma Kurdistanê di peyama xwe de ragihand, "Cejna Remezanê ya pîroz bi germî li tevahiya muslimanan li Kurdistan, Iraq û cîhanê û bi taybetî li malbat û kesûkarên şehîdên serbilind pîroz dikim, cejn û bêhinvedanek hemû aramî û rihetî û bextewerî ji hemûyan re dixwazim, hêvîdar im cejna xêr û xweşiyê be."

Herwiha got: "Bila ev cejna pîroz bi wate, armanc û peyama xwe ya lihevxweşîbûn, jihevnêzîkbûn, lihevkirin, qencî û tebayî, ji bo herkesî bibe derfeta ji nûkirina pêwendî, lêborîn û hevgirtinê û em hemû bi hev re kar û hevkariyê bo xizmet û xêra gel û welatê me bikin."

Serokê Herêma Kurdistanê got jî: "Bi hêviya rojgar, rewş, jiyan û paşerojeke xweştir, cejna li hemûyan pîroz be û hemû salek bi xweşî."

Mesrûr Barzanî: Hêvîdar im ev cejn bibe sedema şadî û bexteweriya gelê Kurdistanê

Serokwezîr Mesrûr Barzanî bi boneya hatina cejna Remezana pîroz peyamek pîroz kir û tê de ragihand, "Hêvîdar im ev cejn bibe sedema xweşî û şadî bo gelê Kurdistanê û bidawîhatina hemû şer, nexweşî û azaran li cîhanê."

Peyama Serokwezîr Mesrûr Barzanî:

"Bi boneya hatina cejna pîroz a Remezanê, germtirîn pîrozbahiyê li hemû misilmanên Kurdistan, Iraq û cîhanê dikim, bi taybetî Pêşmergeyên qehreman, hêzên asayiş û navxwe û malbatên serbilind ên şehîdan û enfalkiriyan. Hêvîdar im ev cejn bibe sedema xweşî û şadî bo gelê Kurdistanê û bidawîhatina hemû şer, nexweşî û azaran li cîhanê.

Spasiya xweragirî û bihna fireh a gelê niştimanperwer ê Herêma Kurdistanê dikim ku alîkarê me bûn ji bo derbaskirina vê rewşa dijwar a aborî. Hêvîdar im ev rêkeftin û hevtêgihiştina li gel aliyên peywendîdar ên hikûmeta federal li ser mûçe û mafên darayî yên Herêma Kurdistanê pêk hatiye, berdewam be û di paşerojê de jî mijara mûçeyan ku mafê rewa û destûrî yê gel e, têkelî ti kêşe nakokiyên siyasî neyê kirin û fermanber û mûçexurên Herêma Kurdistanê jî mehane bi wayekî asayî bi rêya aliyên peywendîdar ên Hikûmeta Herêma Kurdistanê mûçeyê xwe wergirin.

Herwiha em hêvî dikin ku ev pêşkeftin û pêngav bibin destpêka çareserkirina pirsgirêkên din ên hilawîstî û hemû pirsgirêkên mayî jî bi hevtêgihiştin û pabendbûna bi destûrê, çareser bibin.

Cejna we pîroz be û Xwedêyê mezin Kurdistanê biparêze

Mesrûr Barzanî
Serokwezîrê Herêma Kurdistanê"

Jîyana kurdûn koçber

Ûsivê Teyfûr

Her teyr bi refê xwe da xwaşe!

Pey hilweşandina (ruxandina) dewleta Sovêtê li cîhanêda di çarenûsa gelanda gelek guharandin û bûyer pêşda hatin.

Sînor û xerîta (nexş) dewletan,rewşa gel û mirovan,nêrînên wan,jîyan hate guharandin. Komarên ku di yekitîya Sovêtêda li ser projeyên sosîalîzmê de: her kes ji bo hemûyan, hemû ji bo her kesî,ku weha hevdu girtibûn (15 komar) û ji navendekê dihate rêvebirin ji hevdu veqetîyan, dewletên serxwebûnê ji wanra pêjda hat û herek bû dewleteke serbixwe.Lê van pêşketin û guharandina di kurdên sovêtêra tu berjewendî neanîn. Rewşa kurda xirabbû. Di hêla aborî, sosîal, civakî, ramyarî, û netewi da alozî çêbûn. Berî her tiştî di komarên sovêta berêda netewperestî û nijadperestîyê xwe da xuya kirin.Evê yekê bandorî li ser meneviyat û jîyana kurdan dikir. Kurda nikaribûn jîyanek normal û steqirî bidomînin. Di hin komaran da şer çêbûn. Di navbera Azerbaycan û Ermenîstanêda şerekî neheq dest pê kir. Ermenîstanê 20 % aqara Azerbaycanê dagir kir. Şer tu wexta rewşa gela û mirova baş nake timê kûştin, mirin, koçberî, belengazî û dijwarîyên herî giran tîne.

Vî şerîda derba herî mezin li kurda ket.Kurd li cî û warê xwe kal û bava hatin şehidandin.Belê dewleta şêwrê ji despêkê rojeke qenc boy gelê kurd nekir xêncî xirabîyê, ji dema sovêtê kurdara tu tiştê qenc nema. Kurd careke din koçberîya bê rûmetra rû bi rû man (kurdê sovêtê çar cara hatine nefîkirin)

Kurdê Ermenîstanê belayê deverên cîhanê bûn; dewletên Awropa, Avstralîya, Amêrîkayê,Kanadayê, yê zêdetir berê xwe dane Rûsîyayê, Azerbaycanê, Kazakîstanê Girqizistanê. Paş wexta boy şerê Qerebaxê kurd nekevine nav şêr boy zarokên xwe biparêzin, dubare ji Azerbaycanê barkirine Rûsia Fêdêral usaji gele koçberên kurda ji Ermenîstanê bar kirin çune Krasnodarê. Piranîya wan di gundan da cî war bûne,êwirîne. Bi malhebûn û heywanetîyêra mijûl dibin.

Di gorî hejmara binelîyên Rûsyayê îro RF heya 50 hezar kurd dijî. Di herêma Korênovskê lî gundê Platnîrovskêda heya 200 malbetê kurd cî war bûye. Pey hilweşandina tifaqa sovêtê li Azerbaycanê, Ermenîstanê li Kazaxistanê, ji Kirxizistanê û ji hin deverên din kurda koçî li vir kirine.Hemû derfetên ku li vi gundî da hene kurd li jê pêk tînin.Kurdê Platnîrovskê bi ruh û ramanên xweva bi welatê xwera ê dîrokî bi Kurdistanêra girêdayîne. Pirrê wan welatparêzin.Li vî gundî çend şervanê kurd tevî mîlîtanê niştimanê bûne. Hêvî û bawerîya li ber welat hemû kurdên vê herêmê kirîye yek,xwe parçeke Kurdistanê dihesbînîn.

Li vî gundîda mirovên têgêhîştî û welatparêz pirin; Sebrîyê Kemêl rûsipî, kurdê Qirkizistanê,Teyfûrê Evdille mele,zanyarê olî, pispor kurdê Ermenîstanê, Ismaîlê Ûsiv rewşenbîr înjînêr Ermenîstan, Letîfê Memmed rojnemavan,dîroknas ji Ermenîstanê, Taharê Newroz rewşenbîr, Rafîkê Mehmed wellatparêz,ev mirovana ji bo gelê xwe xerîb hertim dibin teyaxa menewî. Kurdên gundê Platnîrovskê ji wek hemû kurdên cîhanê hîvîdarê serxwebûna niştimana pir Pîrozin. Zûtirekê ev bextewerî wê bibe nesîbê hemû kurdên bi şeref ên ku gelê xwera û welatê xwerane. Ev kurdên koçber bûyerên ku welatê kal bavên meda li dijî gelê me ê torin û maqûl diqewime ji bo vê dewleta dagirker bi hîdet şermezar dikin. Lê îro hine mrovê dexes, mixenet,duru cîye neheq xravîyê dikine nava gel. Ew nabînin wekî Kurdistan îdî rîzgar buye, gelê kurd wê wana derxe ru û şermezarke. Bila bimirin fîtnekar,qerezkar yên ku hemberî gelê meyî evraye.Belê kurdên koçber pêşeroja xwe Kurdistanêra girêdane.

Her teyr bi refê xweva difire.Kurd li xerîbistanê tu kesîra ne pêwîstin.

Ûsivê Teyfûr

Kürd xalqının tarixindən səhifələr

Şəddadilər

Əsası 951-ci ildə Məhəmmməd Şəddad ben Kürdü tərəfindən qoyulmuş Şəddadilər sülaləsi 971-ci ildə Salarilər dövlətini süquta uğradıb Gəncədə hakimiyyəti ələ aldılar və Zaqafqaziyanın böyük bir hissəsində Şəddadi kürd dövlətini yaratdılar. 117 il hakimiyyətdə qalan Şəddadilər Arranı, Naxçıvanı, Sünniki, Qafanı və başqa əraziləri idarə etmiş, Dvini tutmuş, Ermənistana üç min dinar vergi qoymuşdular.

Mütərəqqi fikirli Şəddadi hökmdarları böyük quruculuq işləri aparır, mədəniyyətin inkişafına qayğı göstərirdilər. 1 Fəzl 1027-ci ildə Araz üzərində möhtəşəm Xudafərin körpüsünü tikdirmişdi. Əbdülfəttah Musanın dövründə Gəncəyə gələn Qətran Təbrizi yazmışdır: "Gəncə cənnət bağcasına dönmüşdür". "Qobusnamə"nin müəllifi Keykavus 18 il hakim olmuş Şəddadi hökmdarı Əbuləsvar Şavuru belə mədh edirdi: "Əbuləsvar böyük şah idi, dediyini eləyən, müdrik,ədalətli,ləyaqətli, şücaətli, fərasəti, dini sevən, uzaqgörən idi". Şavur saraylar, mədrəsələr, karvansaralar, hamamlar tikdirdi, məşhur Gəncə qapılarını düzəltdirdi.

1088-ci ildə Səlcuq yürüşü Şəddadilər dövlətini süquta uğratdı. Gəncəli kürdlər, necə deyərlər, qeybə çəkildilər (Bax: K. E. Bosvort. "Musulmanskie dinastii", M. 1971)

SƏLAHƏDDİN ƏYYUBİ

Kürd maarifçi şe'ri ondan böyük sima tanımır. Bə'zi klassiklər Səlahəddini öz xalqına xidmət etməməkdə, imkanı ola-ola birləşmiş Kürdüstan dövləti yaratmamaqda günahlandırır, bə'ziləri isə kürdlərin və Kürdüstanın tənəzzülünün onun həyatdan getməsindən sonra başladığını bildirirlər.

Kürd şairlərinin münasibəti öz yerində, Səlahəddin Əyyubi dövründə şərqin ən qüdrətli sərkərdəsi və "mübahisəsiz ən böyük hökmdarı"kimi vəsf olunmuş, "müsəlman dünyasının xilaskarı" titulunu əbədi olaraq mənimsəmişdir.

Xidməti budur ki, Misir hakimi olarkən müsəlmanların böyük hissəsini bir bayraq altında birləşdirib "şir ürəkli Riçardı geri oturdaraq II xaç yürüşünün qarşısını almışdır. Bir sözlə, xaçpərəstlərin özlərinin yazdığı kimi İslamı xilas etmiş, müsəlman dünyasını səlibçilərin tapdağından qorumuşdur.

Bir sıra tədqiqatçıların qənaətinə görə Səlahəddinin babası Şadi o zaman Ermənistan Dvini (Zəngəzur-Ş.h.) ətrafında məskunlaşmış Rəvvadi kürd tayfasından çıxmışdır.

Səlahəddin Əyyubi tarixdə möhtəşəm iz qoyan Əyyubilər sülaləsinin yaradıcısıdır.

(Bax: L. A. Semyonova. "Salax addin i mamluki v Eqipte ". Moskva,1966.

ZEYNALABDİN MARAĞAYİ

Akademik İ. A. Orbeli yazır: "Kürd xalqı tarixən öz oğullarını iranlı, türk, ərəb, erməni adı altında itirmişdir ki, onlar məşhur şair, müğənni və sərkərdə kimi başqa xalqların tarixini zinətləndirmişlər". İranlı adı altında itirilmiş kürd oğullarından biri də məşhur "İbrahim bəyin səyahətnaməsi" adlı romanın müəllifi, ötən əsrdə yaşamış Zeynalabdin Marağayidir.

Əsər fars dilində yazılmışdır. İran ədəbiyyatşünaslarının fars nəsrinin görkəmli nümunəsi hesab etdiyi romanı Azərbaycan alimləri Azərbaycan bədii nəsr tarixində roman janrının ilk nümunəsi sayırlar.

Zeynalabdin Marağayi 1837-ci ildə Marağada varlı-hallı tacir ailəsində doğulmuşdur. "Səyahətnamə"nin üçüncü cildinin başlanğıcında özü haqqında yazır: "Əlqərəz, başdan ayağa günahkar olan bu müəllif Zeynalabdin ibn Məşədi Əli ibn-Hacı Rəsul ibn-Hacı Abdulla, ibn-Həmzə xan Savucbulaq (İran Kürdüstanında şəhər. Hazırkı adı Mahabaddır -Ş.h.) kürdlərindən və həmin mahalın xanlarından idi. Dinləri sünni olub, şafei məzhəbindən idilər".

"Səyahətnamə" kürd təfəkkürünün fars dilində meydana çıxmış məhsuludur.

HEYRAN XANIM DÜNBÜLÜ

Əsasən Azərbaycan dilində yazıb yaratmış Heran xanım özü haqqında deyir:

Soruşsan nəsəbini bu yazıq Heyranın,
Bir Əli xadimidir, cümlə-cahanə bildir.
Naxçıvan şəhərinin ətrafına çatsa nəsəbi,
Əslinə varsan əgər, tayfası dünbülüdür.

1574-cü ildə qələmə alınmış "Şərəfnamə" əsərinin müəllifi Şərəf xan Bidlisinin və bir sıra başqa müəlliflərin yazdığı kimi dünbülülər kürd tayfası olub Cənubi Azərbaycanda Xoy və Səkmənabad tərəflərdə yaşamışdır. Səfəvilər zamanında, habelə Nadir şahdan sonra Dübülü tayfasına mənsub olan adamlar Xoy və onun ətrafında hakimlik etmişlər. Təbrizin bəylərbəyi Kərim xan Zənd də bu tayfadan olmuşdur. O, vəfat etdikdən sonra, Qacarların hakimiyyətinin ilk dövründə Azərbaycanda dünbülülərdən bir neçə xan hakim idi.

Heyran xanımın özünün yazdığına görə o, Naxçıvanda, kübar ailəsində doğulmuş və orada da tərbiyə almışdır. İran-rus müharibələrinin ilk illərində ailəsi ilə birlikdə Cənubi Azərbaycana köçürülmüşdür.

Heyran xanım 80 il yaşayıb.

Fətəli xan Xoyki də Dünbülü tayfasındandır.

(bax: heyran xanım. Seçilmiş əsərləri. Az. Döv. nəşriyyatı, 1961)

"QAFQAZIN HOMERİ"

Aşıq Alının babası Haqverdi Dərələyəz mahalının Milli dərəsindəki Gilan kəndindən qohum- əqrabası ilə birlikdə Göyçə mahalının Qızılvəng kəndinə köçmüşdür. Haqverdinin əmisi uşaqlarından Kəlbəcərin indiki Milli kəndinə gəlib, oranı özünə məskən seçənlər də olmuşdur.

Aşıq Alı 1801-ci ildə Göyçə mahalının Qızılvəng kəndində Mirzə kişinin yoxsul ailəsində dünyaya göz açıb, 1911-ci ildə həmin kənddə vəfat edib.

Qüdrətli sənətkarın aşağıdakı təcnisi birinci və sonuncu dəfə 1977-ci ildə dərc edilib.

Dövrün səməndini ruzi əlindən,
Əbədi nə fateh, nə danə mindi.
Arif əhsən aldı aqil əlindən,
Hər anda tənə söz nadana mindi.

Əbçər həmdəm oldu kürd marama,
Əlacı çəng idi, kürd, dəm arama.
İbtida irsindən kürdəm, arama
Danmadım bu irsi, nə danam indi.

Mahaldan feyziyab dolanan Alı,
Elin xəzinəsinə dola nan, Alı,
Ara bu mənanı dolan, an, Alı.
Nadan xəyalında nadanam indi.

Ustad Alı, Şıx Adı, Təbib Alı, Dədə Alı, Təcnis Alı titullarını qazanan, ömrünün son illərində dünya işığına həsrət qalan aşığı səyyahlar "Qafqazın homeri"adlandırmışdılar.

SULTAN BƏY

Soltan bəy çar imperatorluğu tərəfindən bəylik verilmiş məşhur bir nəslin nümayəndəsidir. Laçının Kürdhacı kəndində doğulub. XVI əsrdə İran şahının əmri ilə İrandan Qarabağ yaylasına köçürülmüş 24 kürd tayfasından biri olan Hacısamlı tayfasındandır. Təsadüfi deyildir ki, ona Hacısamlı Soltan bəy deyiblər.

Atası Paşa bəy qabaqcıl fikirli adam olduğundan övladlarının təlim-tərbiyəsinə xüsusi fikir vermişdir. Oğullarından Aslan bəy Qori gimnaziyasını, Xosrov bəy Odessa İmperiya Universitetini bitirmişdir. Xosrov bəy ADR zamanı Qarabağın general-qubernatoru olmuşdur. Soltan bəy isə beş dil bilmişdir.

Soltan bəy 1918-ci ildə Andranik Uzunyanın Laçından Şuşaya adlamaq istəyən böyük silahlı dəstəsini məhv etməklə adını tarixdə əbədiləşdirmişdir.

İVANE VƏ ZƏKƏRİYƏ (ZAXARE) QARDAŞLARI

İvane və Zəkəriyə qardaşları çariça Tamaranın baş sərkərdələri, vuran əli olmuşdur. Onların bacısı Xorişah 1215-1261-ci illərdə Arsax-Xaçın Alban knyazlığına başçılıq edən knyazlar knyazı Həsən Cəlalın anasıdır. **("Elm və həyat" j. N 9. 1989-cu il)**

XII əsrin sonu, XIII əsrin əvvəllərində İvane və Zəkəriyənin mənsub olduğu Mxarqrdzeli nəsli Gürcüstan dövlətinə müstəsna xidmət göstərib. Akademik Şota Ambakoviç Mesxiya "XII əsrdə gürcüstanda daxili siyasi vəziyyət və dövlət quruculuğu" kitabında yazır ki, Mxarqrdzeli xalis gürcü familiyası olsa da onlar kürd tayfalarının birindən ayrılıb, XI əsrdə Zaqafqaziyaya köçmüşlər. Akademik daha sonra yazır: "Böyük gürcü tarixçisi İvane Cavaxişvili deyir ki, Mxarqrdzelilər mənşəcə kürddür və bu barədə mübahisə etmək mənasızdır".

Səhifəni hazırladı: İsmayıl Tahir

SARI AŞIQ GECƏSİ

Dünən aprelin 30-da Filarmoniyada Sarı Aşıq gecəsi keçirilmişdir. Gecədə Laçın rayonunun ziyalıları, elm və sənət adamları iştirak ediblər. İncəsənət Universitetinin professoru folklorşünas Məhərrəm Qasımlı Sarı Aşıq haqqında gecəni açaraq tamaşaçılara məlumat verərək, sözü Laçın Rayon İcra Hakimiyyətinin sədri Ramiz Cəbrayılov cənablarına verdi. Ramiz müəllim Laçın rayonunun iqtisadi-siyasi durumundan, köçkün xalqımızın durumundan, hörmətli prezidentimiz İlham Əliyev cənablarının qaçqın və köçkünlərə qayğısından, torpaqlarımızın geri qaytarilmasından danışaraq meydanı aşıqlara verdi. Aşıq qurupu aşıq Cabbar Cabbarovun rəhbərliyi ilə Səməd Vurğunun "Azərbaycan" şeri ilə səhnəni canlandırdı. Laçın aşıqları aşıq Umbay Axundovlar, Pərviz Sahil Qurbanovlar, Təbriz Sadiqov, Pərviz Axundov vətən həsrətli mahnıları ilə, vətənə bağlı şeirləri ilə gecəyə xüsusi rəng verdilər. Sarı Aşığın gələn yubleyinin aşığın doğma Vətəni Laçında keçirilməsi arzulandı.

SARI AŞIQ HAQQINDA

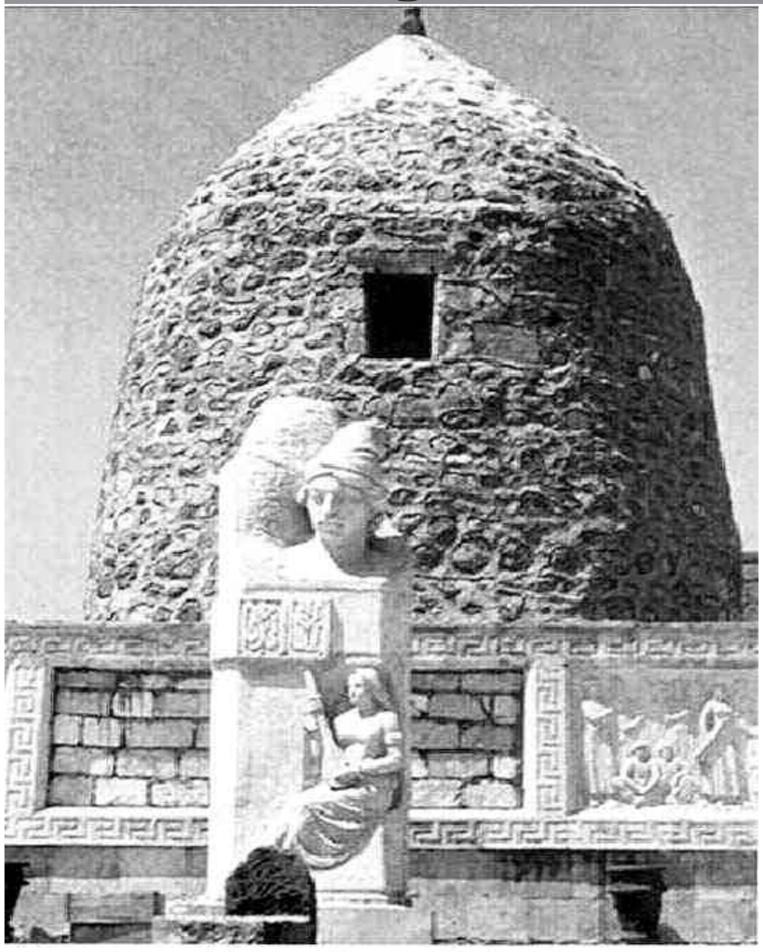

HƏYATI

XVII əsr Azərbaycan aşıqlarından olan Sarı Aşığın doğum və ölüm tarixi dəqiq məlum deyil. Aşığın qəbri Zəngəzur mahalının, indiki Laçın rayonunun Güləbürd kəndinin, Həkəri çayının yaxınlığındadır. Qəbrin baş daşına onun xəyali şəkli də həkk olunmuşdur. Arxeoloqlar 1927-ci ildə qəbri açaraq onun XVII əsrdə yaşadığını sübut etmişlər. Sarı Aşığın həyatıyla bağlı xalq arasında "Yaxşı və Aşıq" dastanı təşəkkül tapmışdır. Sarı Aşıq əsasən bayatılarıyla tanınır. O, "bayatı qoşmaq qadın işidir" deyənlərə meydan oxuyaraq yaradıcılığında bu janra üstünlük vermişdir. Aşıq əsasən əxlaqi məsələlərə toxunan bu bayatılarında cinaslardan şox ustalıqla istifadə etmişdir.

Şeirlərində atalar sözlərini və məsəlləri tez-tez işlədən Sarı Aşıq şoxlu sayda sevgi şeirlərinin də müəllifidir.

1993-cı ildə erməni vandalları Sarı Aşığın qəbrini tamamilə dagıtmışlar.

YARADICILIĞI

GƏLMƏDİN

Vədə verib mənə, gələm demişdin,
Gözüm qaldı intizarda, gəlmədin.
Sənsiz mənim ağlamaqdı munisim,
Mənsur kimi qaldım darda, gəlmədin.

Əlif qəddim əydi hicran məlalı,
Necə xəlq eyləmiş qaşın hilalı,
Saldı məni qəmə zülfün xəyalı,
Məni qoydun eşq barda gəlmədin.

Mən elə Aşıqəm ey vədə xilaf,
Nizəni ahundan çərx olar şikar,
Belə olar ay bimürvət, nainsaf,
Getdi əldən ixtiyar da gəlmədin.

GÖZLƏRİN

Əyibdi qəddimi qaşların tağı,
Qəsd eləyib şirin cana gözlərin.
Bu qədər şux baxıb aşiq öldürmə,
Heyifdi batmasın qana gözlərin.

Camalın şöləsi günəşdən əla,
Səni görən necə olmaz mübtəla,
Qəmzəyi cəlladın, xədəngin bəla,
Rəhm eləməz heç insana gözlərin.

Gözəllikdə sənsən bu gün yeganə,
Canım qurban olsun sən tək canana,
Yıxar Aşıq evin elər viranə,
Dolananda hər bir yana gözlərin.

***

Şikar edib tutdum bir şahi tərlan,
Sən etdin ağlımı zail, a Yaxşı!
Səni sevən keçər canü sərindən,
Olar camalına mail, a Yaxşı!

Məhəbbəti olan istər sazını,
Mən çəkərəm hər dəm sənin nazını.
Şəmsü Qəmər kimi görgəz üzünü,
Gün təki aləmə yayıl, a Yaxşı!

Qaşların bir oxdu, kirpiyin almaz,
Haramdan oxlasan, oram sağalmaz.
Gedər bu gözəllik sənə də qalmaz,
Əgərçi sərxoşsan, ayıl a Yaxşı!

Məni sənə aşiq etdi yaradan,
Səyrağıbı haqq götürsün aradan.
İstəyirsən xəbər tutgil Sarıdan,
Yollarında mənəm sail a Yaxşı!

BAYATILAR

Bu Aşıq zində deyil,
Ağlı özündə deyil,
Kim deyər haq cəmalı,
Yaxşı üzündə deyil.

***

Gözəllik soy ilendi,
Şahmar da soy ilandı,
Nəsimi tək bu Aşıq,
Yolunda soyulandı.

***

Aşıq minaya dəyər,
Qurban minaya dəyər,
İl var bir günə dəyməz,
Gün var min aya dəyər.

***

Mən Aşıqam qanlı gül,
Qanlı seviş, qanlı gül,
Yemiş bülbül bağrını,
Çıxmış ağzı qanlı gül.

***

Qarşıda yaxşı dağlar,
Köçməyə yaxşı dağlar,
Hər kəsin bir dağı var,
Aşıqı Yaxşı dağlar.

***

Aşıq Qaramanlıdı,
Xalın qara, manlıdı,
Yaxşının tənəsindən
Yenə qar amanlıdı.

Ümumi məlumat (işğaldan öncə):

Ümumi ərazi, [kv.km]	1883.00
Əhalinin ümumi sayı	65507
Kəndlərin sayı	125
Qəsəbələrin sayı	1
İri və orta müəssisələrin sayı	133
Məktəbəqədər uşaq müəssisələrinin sayı	3
Ümumtəhsil məktəblərinin sayı	101
Texniki, orta ixtisas və peşə məktəblərinin sayı	2
Ali təhsil müəssisələrinin sayı	0
Xəstəxanalar və tibb müəssisələrinin sayı	20
Mədəniyyət ocaqlarının sayı	217

LAÇIN RAYONU

(İşğal tarixi: 18 may 1992-ci il)

Laçın rayonu Azərbaycan Respublikasının cənub-qərbində dağlıq ərazidə yerləşir.

69 min əhalisi olan bu səfali məkan 120 kənddən, 1 şəhərdən və 1 qəsəbədən ibarət iidi.

Laçın 1923-cu ilə qədər Abdallar, sonra isə Laçın adlanıb.

Rayonda əsasən maldarlıq, arıçılıq, əkinçilik, taxta-şalban istehsali inkişaf etmişdi.

Hazırda Laçın rayonunun əhalisi Azərbaycan Respublikasının müxtəlif ərazisinə səpələnmişdir.

Tarixi haqqında qısa məlumat

Laçın rayonu Azərbaycan Respublikasının cənub-qərbində dağlıq ərazidə yerləşir.

Şimaldan Kəlbəcər rayonu, şərqdən Xocalı, Şuşa və Xocavənd rayonları, cənubdan Qubadlı, qərbdən isə Ermənistan Respublikası ilə həmsərhəddir.

1923-cü ildə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin təşkili ilə əlaqədar Şuşa qəzası ləğv olunmuş və əvəzində Ağdam qəzası təşkil edilmişdir.

1923-cü ildə Respublika Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin qərarına uyğun olaraq Qubadlı, Kəlbəcər və Laçın torpaqları vahid qəza halında birləşdirilərək Kürdüstan qəzası yaradılmışdır. Qəza mərkəzi əvvəlcə Pircahan, sonra Minkənd, daha sonra isə Laçın təsdiq edilmişdir.

Laçın şəhərinin yerini Tağı Şahbazi Simurğ seçmiş və bu adı da ona o özü vermişdir.

Laçın rayonu 1924-cü ildə yaradılmış, ərazisi 1883 kvadrat km-dir. 01 yanvar 2004-cü il tarixə əhalisi 65507 nəfərdir. Rayonun mərkəzi Laçın şəhəridir, əhalisi 14500 nəfərdir.

Rayon üzrə 15310 təsərrüfat mövcuddur.

Əhalinin sıxlığı hər kvadrat km-ə 36 nəfər, hər sakinə 18 kvadrat km sahə düşürdü.

Mərkəzləşdirilmiş su təchizatı sistemindən bir gündə 4800 kub su, qaz şəbəkəsindən 173000 kub qaz, 985000 kq maye qaz istehlak olunurdu.

Laçın şəhərinin böyüyüb inkişaf etməsində ilk addımları Tağı Şahbazi Simurğ, Hüsü Hacıyev, İsmayıl Şərifov, Canbaxış Abdullayev və onlarca başqaları atmış, onların çox böyük fədakar xidmətləri olmuşdur.

İkinci dünya müharibəsi illərində 3660 nəfər Laçın rayon sakini cəbhəyə yollanmış, onlardan 2426 nəfəri geri qayıtmamışdır.

Şosse yol Laçına 1950-ci illərin əvvəllərindən çəkilməyə başlamışdır.

Respublikanın paytaxtı Bakı şəhəri ilə şosse yolla ara məsafəsi 450 km, Xankəndi dəmir yolu stansiyası ilə ara məsafəsi isə 60 km olmuşdur.

1962-ci ildən sonra isə əvvəlcə şəhərin, sonra isə kəndlərin elektrikləşdirilməsi, radiolaşdırılması və telefon xətlərinin çəkilişi işinə başlanmışdır.

Rayonun cəmi torpaq sahəsi 166488 hektar olmuşdur ki, ondan da 75781 hektarı kənd təsərrüfatına yararlı, 12102 hektarı isə əkin yeri idi. Həmin torpaqlardan 1515 hektarı sututar torpaqlardan ibarət idi.

Rayon ərazisinin 927 hektarını həyətyanı, 33205 hektarını meşə, 72000 hektarını yaylaq sahələri təşkil edirdi.

Rayonda şəhər, qəsəbə və 125 kəndin bazasında 48 şəhər, qəsəbə və kənd inzibati-ərazi vahidləri üzrə nümayəndəliklər fəaliyyət göstərirdi.

Rayonun iqtisadiyyatının əsasını heyvandarlıq və əkinçilik təşkil edirdi.

Azərbaycanın rəhbəri Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan KP MK-nin və Nazirlər Sovetinin "Dağ rayonlarının iqtisadiyyatını daha da yüksəltmək tədbirləri haqqında", "Laçın rayonu zəhmətkeşlərinə mədəni-məişət xidmətlərini daha da yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında" 16 noyabr 1971-ci il və Azərbaycan KP MK-nin bürosunun "Laçın şəhərinin 50 illiyi barədə" 6 avqust 1974-cü il tarixlərdə qəbul olunmuş qərarlar rayonun sosial-iqtisadi və mədəni həyatının, əhalinin maddi rifah halının yaxşılaşdırılmasına çox böyük güclü təkan vermiş, təsərrüfatların maddi-texniki bazası xeyli möhkəmlənmiş, orta məktəb məzunlarının güzəştlə ali məktəblərə qəbuluna xüsusi yer verilmişdir.

Şəhər və kəndlər abadlaşdırılmış, şəhərlərdə 1000 nömrəlik avtomat-telefon, televiziya ötürücüsü stansiyaları qurulmuş, bütün kəndlər başdan-başa telefonlaşdırılmış, radiolaşdırılmış, elektrikləşdirilmiş, Laçın şəhərinə və rayonun 53 kəndinə təbii qaz çəkilmişdir.

Bu diqqət və qayğı sayəsində onlarla təhsil, mədəniyyət, məişət, səhiyyə obyektləri, heyandarlıq komp

574:1.QXD 15.04.2024 9:43 Page 5

lekslәri vә sair sosial-mәdәni vә kәnd tәsәrrüfatı obyektlәri tikilib istifadәyә verilmişdir. Kәndlәrә şosse yollar çәkilmiş, Şuşa-Laçın yolu әsaslı surәtdә yenidәn tikilmiş, asfalt zavodları, daş karxanaları, әhәng, pemoksol, yerli sәnaye, toxuculuq sexlәri istifadәyә verilmiş, Sumqayıt Alüminium vә maşınqayırma zavodlarının, Bakı 1№-li tibb texnikumunun filialları açılmış, mәrmәr yataqları istifadәyә verilmiş, ticarәt, ictimai-iaşә, mәdәniyyәt, rabitә vә kommunal xidmәtlәrin şәbәkәlәri xeyli genişlәndirilmişdir.

Görülmüş tәdbirlәr nәticәsindә rayonda 133 idarә vә müәssisә, o cümlәdәn 23 tikinti vә 16 sәnaye müәssisәlәri fәaliyyәt göstәrmişdir.

Rayonda 1 әdәd avtovağzal, 82 avtobus dayanacağı, 2130 km uzunluğunda avtombil yolları, 92 әdәd körpü, 1187 km uzunluğunda su kәmәri, 33 su anbarı, cәmaşırxana, 15 km uzunluğunda mәrkәzi kanalizasiya, 20 km uzunluğunda istilik şәbәkәsi, 14 hamam, 8 әdәd yanacaq doldurma stansiyası, 2636 km uzunluğunda elektrik hava xәtlәri, 498 km uzunluğunda qaz kәmәri, 10200 km uzunluğunda radio-telefon kommunikasiya xәtlәri, 3 әdәd televiziya stansiyası vә ötürücülәr vә sair mövcud olmuşdur.

1992-ci ilin mayın 18-dә Laçın rayonu xәyanәtin qurbanı oldu vә ermәni silahlı qüvvәlәri tәrәfindәn işğal edildi.

Laçının işğalı ilә әlaqәdar rayona 7,1 milyard ABŞ dolları dәyәrindә ziyan dәymişdir.

264 nәfәr şәhid olmuş, 65 nәfәr girov götürülmüş, 103 nәfәr әlil olmuşdur. Rayon üzrә 1 yaşdan 16 yaşadәk mövcud olan 24374 nәfәr uşaqdan 18 nәfәri şәhid, 225 nәfәri әlil olmuş, 1071 nәfәri, o cümlәdәn 31 nәfәri hәr iki valideynindәn yetim qalmışdır.

Bütün var dövlәtlәrimizi yeraltı vә yerüstü sәrvәtlәrimiz talan-qarәt olmuş, torpaqlarımız hәrraca qoyulmuş, ata-baba qәbiristanlıqlarımız düşmәn tapdağında qalmış, rayonun 65507 nәfәr әhalisi Respublikanın 59 şәhәr vә rayonlarına, "Taxtakörpü" qışlaqlarındakı 84 obaya mәcburi köçkün düşmüşdür.

İqtisadi-tәsәrrüfat potensialı

Rayonda iri dövlәt müәssisәlәrindәn olan 9 heyvandarlıq sovxozu, o cümlәdәn Kirov adına südçülük damazlıq sovxozu, yağ-pendir zavodu, konserv zavodu, әt tәdarükü vә qәbulu mәntәqәsi, yun vә gön-dәri qәbulu idarәsi, kimya birliyi, baytarlıq müalicәxanası, tikinti materialları istehsalat birliyi, ağac emalı sәnayesi, yol vә tikinti quraşdırma idarәsi, Sumqayıt Alüminium vә maşınqayırma zavodlarının filialları, yüngül sәnaye vә yerli sәnaye kombinatları, iki әdәd asfalt zavod, beton zavod, texnikitәchizat birliyi, suvarma sistemlәri idarәsi, 23 tikinti idarәsi, mәrmәr, әhәng, pemoksol vә toxuculuq sexlәri, iki әdәd daş karxanası, avtonәqliyyat müәssisәsi, tәhsil, sәhiyyә, mәdәniyyәt, ticarәt, ictimai-iaşә, rabitә, mәişәt, kommunal müәssisәlәri vә digәr idarә vә müәssisәlәr fәaliyyәt göstәrirdi.

SARI AŞIQ HAQQINDA

Ümumiyyәtlә, rayonda 133 iri vә xırda idarә, müәssisә vә tәşkilat, 52 kolxoz, 9 sovxoz vә payçı kәndli fermer tәsәrrüfatı fәaliyyәt göstәrmişdir.

Nәqliyyat infrastrukturu

Dağlıq Qarabağı Ermәnistan Respublikasının Gorus rayonu ilә birlәşdirәn Respublika әhәmiyyәtli şosse yolun uzunluğu Laçın şәhәrindәn Gorus rayonuna kimi 54 km, Şuşa rayonuna isә 40 km, cәmi 94 km-dir.

Respublika әhәmiyyәtli Laçın-Qubadlı yolu 77 km-dir.

Rayon üzrә cәmi 2130 km uzunluğunda Respublika vә yerli әhәmiyyәtli yol, 92 әdәd körpü vardır.

Respublikanın paytaxtı Bakı şәhәri ilә şosse yolla ara mәsayәsi 450 km, Xankәndi dәmir yolu stansiyası ilә 60 km-dir.

Tarixi vә memarlıq abidәlәri

Rayonun әrazisindә 200-ә yaxın tarixi, mәdәniyyәt vә memarlır abidәlәri, onlarla kurqan, qala tipli arxeologiya baxımından faydalı olan abidәlәr, çoxlu sayda qәbirüstü abidәlәr, stellalar, at, qoç fiqurları, süjetli daşlar, elәcә dә bu әrazi çoxlu tәbii sәrvәtlәri, qiymәtli minelar suları ilә zәngindir.

Bu әrazidә olan abidәlәrin әksәriyyәti Qafqaz Albaniyası dövrünün yadigarlarıdır. Alimlәrimizin verdiyi mәlumata әsasәn bu әrazidә olan Qafqaz Albaniyası dövrü abidәlәrinin bir çoxu bizim eranın xristianlıqdan әvvәlki dövrünә aiddir.

Bu yerlәrin mürәkkәb relyefi, sәrt iqlimi bir çox çay keçidlәrindә, yolların keçilmәz hissәlәrindә körpülәrin inşasına sәbәb olmuşdur. Onlar әsasәn bir tağlı vә yaxud iki tağlı körpülәrdir.

Rayonun әrazisindә aşağıda adları çәkilәn abidәlәr rayon әrazisindә olan abidәlәrin yalnız 70%-ә qәdәrini tәşkil edir.

1. Abdallar (Bәylik) kәnd әrazisindә: Hәkәri çayı üzәrindә körpü XVIII әsr, daş qutu-dәmir dövrü, qәbiristanlıq.

2. Zabux kәndi әrazisindә: Sümüklü qәbiristanlığı, XVI әsrә aid Xallanlı qәbiristanlığı.

3. Malıbәy kәndi әrazisindә: qәdim qәbiristanlıq.

4. Kosalar kәndi әrazisindә IX әsrә aid Ağoğlan qәsri, qәdim qәbiristanlıq.

5. Soltanlar (Hüsülü) kәndi әrazisindә: 1761-ci ilә aid Soltan Әhmәd sarayı, XIV әsrә aid qәdim qәbiristanlıq.

6. Zeyvә kәndi әrazisindә Soltanbaba türbәsi, Şeyx Әhmәd türbәsi, Türbә, qәdim qәbiristanlıq.

7. Qaraqışlaq kәndi әrazisindә XI әsrә aid mәscid, Dәmirovlu Pir-Mәbәd.

8. Sadınlar kәndinin mәrkәzindә XVII әsrә aid mәbәd.

9. Hacılar kәndi әrazisindә: qәdim qәbiristanlıq, bulaq (abidә).

10. Vağazin kәndi әrazisindә mәbәd.

11. Quşçu kәndi әrazisindә XV әsrә aid Uşaq qalası, böyük Bulaq, Korca bulaq, Sadınlar qalacığı.

12. Mirik kәndi әrazisindә XV әsә aid qala, mәbәd.

13. Bozlu kәndi әrazisindә qәbiristanlıq, Xaçın yalı әrazsindә XV әsrә aid Xaçın daşı.

14. Әhmәdli kәndi әrazisindә XVII әsrә aid mәbәd "Vәng" qәbiristanlığı.

15. Minkәnd kәndi әrazisindә XV әsrә aid Minkәnd çayı üzәrindә ikitağlı, Abaxeyir әrazisindә bir tağlı körpü. Mәbәd.

16. Şeytanlı kәndi әrazisindә Birtağlı körpü.

17. Qaragöl әrazisindә mәscid, qәbiristanlıq.

18. Hoçaz kәndi әrazisindә mağara, mәbәd.

19. Soyuqbulaq kәndi әrazisindә Bulaq (abidә), Mәbәd.

20. Zabux kәndi әrazisindә körpü (1988-ci ildә dağıdılıb).

21. Gülәbird kәndi әrazisindә XV әsrә aid Qız qәbri abidәsi, dәmir dövrünә aid Kurqan, Qız qәbri (kurqan), orta әsrә aid Qәdim qәbiristanlıq, Bayatı ustadı Sarı Aşığın qәbri.

22. Cicimli kәndi әrazisindә XVI әsrә aid Mәlik Әjdәr türbәsi, XVII-XVIII әsrlәrә aid türbә, orta әsrlәrә aid Çoban daşı vә qәdim qәbiristanlıq.

23. Malxәlәf kәndi әrazisindә XVII әsrә aid Xәlifә türbәsi, qәdim qәbiristanlıq. Sınıq körpü.

24. Aşağı Fәrәcan kәndi әrazisindә X әsrә aid mәbәd, Fәrәcan Gülәbird yolunda körpü, qәdim qәbiristanlıq.

25. Sus kәndi әrazisindә XVII әsrә aid bulaq.

26. Seyidlәr kәndi әrazisindә XVII әsrә aid bulaq, qәdim qәbiristanlıq, Pircançay üzәrindә qәdim körpü.

27. Pircahan kәndi әrazisindә XVII әsrә aid bulaq, XI әsrә aid Qovur qalası.

28. Korcabulaq kәndi әrazisindә mәbәd.

29. Ziyrik kәndi әrazisindә dәmir dövrünә aid Rizvan meşәsindә kurqan.

30. Әrikli kәndi әrazisindә XVI әsrә aid Qaraşaqqal türbәsi, araxışda türbә vә qәdim qәbiristanlıq.

31. Piçәniş kәndi әrazisindә mәbәd.

32. Şәlvә kәndi әrazisindә mәbәd.

33. Qorçu kәndi әrazisindә mәbәd.

34. Laçın şәhәrindә (1941-1945-ci illәr) Böyük Vәtәn müharibәsindә hәlak olanların xatirә kompleksi.

1924-cü ildәn sonra rayonda inşa olunmuş körpülәr, bulaqlar, abidәlәr vә abidә komplekslәri vә s.

Qeyd: Ermәnistan silahlı qüvvәlәrinin işğalı zamanı rayonda mövcud olan bu tarixi, mәdәni vә dini abidәlәr dağıdılmışdır.

Görkәmli şәxslәr haqqında mәlumat

Laçın rayonunun tәbiәti, coğrafi relyefi, havası, suyu, orada yaşamış insanların bir çoxunun igid, qәhrәman, mәrd, mübariz, görkәmli şәxsiyyәtlәr kimi yetişmәlәrinә vә formalaşmalarına heç şübhәsiz ki, çox böyük tәsir göstәrmişdir.

Mәhz bütün bunun nәticәsidir ki, bir vaxtlar Laçın dağlarında at oynadan Soltan bәy ermәni quldurlarının hücumlarının qarşısını qәhrәmanlıqla almış vә Zabuxçayda Andranikin qoşununu darmadağın etmişdir.

İsmayıl Mirzәyev, Ocaqqulu Musayev, Abdulla Hüseynov kimi görkәmli inqilabçılar mәhz Laçın rayonunda yetişmişlәr.

Böyük Vәtәn Müharibәsindә Polşa torpaqlarının azad edilmәsi uğrunda gedәn döyüşlәrdәki şücaәtinә görә laçınlı Әvәz Verdiyev Sovet İttifaqı Qәhrәmanı kimi yüksәk fәxri ada layiq görülmüşdür.

O vaxtlar yerli camaatda elmә, maarifә, hәvәs oyatmaq üçün 70-ci illәrdә "Qabaqcıl maarif xadimi" fәxri adına layiq görülmüş, dünyalarını dәyişmiş Әlәsgәr Mәmmәdov, İdris Xәlilov, filologiya elmlәri doktoru Xasay Cabbarov, fәlsәfә elmlәri namizәdi Salman Salahov, hazırda professor Şahbaz Muradov, tarix elmlәri doktoru, professor Oktay Әhmәdov, coğrafiya elmlәri namizәdi Malik Mirzәyev, riyaziyyat elmlәri namizәdi Sovet Möhbalıyev, tibb elmlәri namizәdi Әvәz Zeynalov, aviasiya texnika elmlәri namizәdi polkovnik Şamil Mәmmәdov, riyaziyyat elmlәri namizәdi Mustafa Qarayev, "Şәrәf nişanı" ordenli filoloq Tofiq Nәcәfov, Baxışzadә Hәsәnli, Müseyib Axundov, Qurban İbrahimov, Musa Quluyev vә onlarca başqa elm fәdailәri gecә-gündüz әhalinin savadlanması üçün әllәrindәn gәlәni etmişlәr.

Heyvandarlıqda qazanılan nailiyyәtlәrә görә Laçın rayonunu nәinki respublikada, hәtta o vaxtlar bütün keçmiş SSRİ miqyasında tanıdan adamlar az olmamışdır.

Adi kәndli, hes bir savadı olmayan keçmiş Leninkәnd sovxozunun baş çobanı Hәsәn Cümşüdov hәlә 1936-cı ildә "Lenin" ordeni ilә, bir neçә il sonra isә onun oğlu Әkbәr Cümşüdov Moskvada keçirilәn Xalq Tәsәrrüfatı nәaliyyәtlәri sәrgisindә "Şәrәf nişanı" ordeni ilә tәltif olunmuşdur.

70-ci illәrdә Kirov adına sovxozun sağıcısı, Qәhrәman ana Şәrqiyyә Vәliyeva Sosialist Әmәyi Qәhrәmanı, 1980-ci illәrdә isә Lenin adına sovxozun baş çobanı Cabbar Cabbarov keçmiş "SSRİ Dövlәt mükafatı laureatı" adına layiq görülmüşdür.

Laçın şәhәri ilә hәmyaşıd olan, ömrünün 55 ilini Laçın rayonunun ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi hәyatının inkişafına sәrf etmiş, "Şәrәf nişanı", "Xalqlar dostluğu", "Oktyabr inqilabı", 3 әdәd Qımızı әmәk bayrağı vә "Azәrbaycan bayrağı" ordenlәri ilә tәltif olunmuş Muradxan Cabbarov bu gün dә bütün çәtinliklәrә sinә gәrәrәk köçkünlük dövründә öz qaynar fәaliyyәtini uğurla davam etdirir.

Qarabağ torpaqları uğrunda gedәn döyüşlәrdә fәdakarlıq göstәrmiş vә ölümlәrindәn sonra Azәrbaycanın Milli Qәhrәmanı kimi fәxri ada layiq görülmüş hәmyerlilәrimiz mәrhum Kamil Nәsibov, İsrafil Şahverdiyev, Oktay Gülәliyev, Fazil Mehdiyev, Qorxmaz Eyvazov vә onlarca "Azәrbaycan bayrağı" vә digәr ordenlәrә layiq görülmüş mәrd, mübariz insanlar mәhz Laçın rayonunun yetirmәlәri olmuşdur.

Sәhifәni hazırladı: ***Pәrviz Pәnahoğlu***

KÜRDLƏR VƏ KÜRDÜSTAN

Kürdlərin coğrafiyası və yerləşməsi

(Əvvəli 525-ci sayımızda)

Onun erməni dili ilə oxşarlığı haqqında əfsanənin heç bir əsası yoxdur.

Ərzrum vilayətinin Şərq hissəsində kürdlər başqa millətlərə nisbətən əhəmiyyətli dərəcədə çoxdurlar 1.

Suriyada ayrıca koloniyaları olan kürdlər Dəməşqdə bütöv məhlədə yerləşdirilmişdir. (M.Hartman). Bağdadda kürdlərin sayı beş mindir. Ancaq Bağdad vilayətində kürdlər ümumərəb kütləsinə qarışıblar. Zəngən, Delo və b. qəbilələr əsasən Bağdaddan İrana gedən yolun Şərqində yaşayırlar. (baş konsul Orlov).

Türkiyə kürdlərinin ümumi sayı, güman edildiyinə görə, bir milyon 7 yüz minə (Averyanov) çatır. Əgər İranda onların sayı bir miylona yaxındırsa, ümumi şəkildə bütün kürdlər (rus təbəələri də daxil olmaqla)2,5 və üç milyon ola bilər.

Bu vaxtacan kürdlərin yerləşməsinin ümumi etnoqrafik mənzərəsini vermiş və Qərbdə demək olar ki, naməlum qalmış 2 yeganə təşəbbüs polkovnik Kartsevin xəritəsindən ibarətdir. Texniki səbəblər üzündən onun surətini çıxarmaq mümkün olmadığı üçün biz kürd etnoqrafiaysının ən yaxşı praktik bilicisi – madam ki, söhbət Türkiyədən gedir – ingilis parlamentinin üzvü Mark Sayksın3 işinə əlavə olaraq Türkiyədə kürdlərin yerləşməsinin şəklini verəcəyik.

Ermənilərn, kürdlərin və nisbi saylarıı haqqında mümkün statistik materialların böyük hissəsi Xarici İşlər Nazirliyinin «Ermənistanda reforma» (1915) rəsmi nəşrində yığcam şəkildə qruplaşdırılmışdır.

1) Baş konsul Adamov kürdlər üç yüz min, ermənilər iki yüz min, türklər iki yüz on min. Bayazid sancağında kürdlər başqa millətlərdən beş dəfə çoxdurlar. (linç) Müəllifi, Məşəddə baş konsul işləmiş T.M. Sukeslə qarışdırmamalı.

2) «Kürdlər haqqında qeydlər» (Zapiski Kavk. Ot İ.R.Qeoqr. Obh.1897 q 339-368) çap olunmuşdur. Orada kürdlər haqqında ədəbiyyat da var. Xəritədə ermənilərin üstünlüyünün göstərilməsi dəqiq deyil,kürdlərin qərb koloniyası göstərilməyib. İran əliallahilərinin rayonları düz göstərilməyib. Bəzən transkripsiyalar pozulur. Qəbilələrin adları yerə uyğun gəlmir. Ancaq öz-özlüyündə xəritə böyükdür və öz əhəmiyyətini itirməmişdir.

3) The Kurdisle tribes of the Ottoman Empire, Y.R.Anthor, S., XXXVI-II, 1908 q., (451-486). Bu iş, şübhəsiz, kürdlər haqqında bütün mövcud ədəbiyyatı cəlb etməklə təkmilləşdirilib yenidən çap olunmağa layiqdir. Xəritənin öz sistemi olduqca praktikdir. Qəbilələr sırf coğrafi cəhətdən 5 rayona bölünüb. Hər birinin sərhəddində rəqəmlə ayrı-ayrı qəbilələrin yeri göstərilib, onların yarımfəsilləri kiçik hərflərlə qeyd olunub. Xəritədən istifadə üçün qəbilələrin müfəssəl kataloqu əlavə olunub. Bizim əlavədə xəritə ancaq kürdlərin yerini tapmağın göstəricisi ola bilər. Nestorianlar xaçlarla göstərilib, ancaq ermənilərin yerləşməsi qətiyyən göstərilməyib. Və elə bu mənada polkovnik Kartsevin xəritəsi böyük üstünlüyə malikdir. S.M.Saykı eyni familiyalı «Teri thousand miies in Persia» kitabının arxa

II K Ü K D L Ə R İ N T A R İ X İ

Kürdlərin mənşəi, daha doğrusu, onların Kürdüstanda ilk dəfə görünməsi çox mübahisəli məsələdir. Klassik yazıçılar1 müasir Kürdüstanın ərazisi ilə əlaqədar kürd adına çox oxşayan bir sıra adlar xatırladırlar. Son vaxta qədər belə demək qəbul olunmuşdu ki, yeni eradan əvvəl 401-ci ildə Ksenofontun başçılığı ilə 10 min yunan karduxların nəslindən olan kürdlərin (qarşısında) geri çəkilmişlər. Bu görüş son zamanlar dəyişib. Göstərilən oxşar adlı xalqlar bəzi alimlər tərəfindən iki qrupa ayrılırlar. Onlar birinin (məhz karduxilərin) ari mənşəini 2 inkar edirlər. Ancaq belə hesab edirlər ki, karduxilərdən şərqdə yaşamış korcios kürdlərin əcdadı olublar. Hər necə olsa da bizi maraqlandıran bu xalq yeni eradan bir neçə əsr əvvəl Kürdüstan dağlarında oturmuşdu.

1) Kürdlərin adının mixi xətli abidələrdə çəkilməsi məsələsi, görünür, həll olunmayıb. Qabaqkı Kur-ti-i adını indi Kir-xi-i oxuyurlar (Bax. Hartman Bohtan, 11,92)

2) Akademik Marr belə hesab edir ki, «Karduxi» adı öz formasına görə bu xalqın urartulara yaxın olduğunu göstərir. (Özünü xalda adlandırımış). Ancaq karduxların qədim dili sonralar köklü surətdə yeni hind-Avropa dili ilə əvəz olundu. Bax «Bir daha Çələbi sözü haqqında», Z.B.O.XX, səh. 139. N.Ə.Marr Kürtilərin karduxlara münasibəti haqqında fikir söyləməyə çətinlik çəkir.

Biz bilirik ki, kürdlər heç olmasa dilinə görə nəinki aridirlər, tamamilə müəyyən İran qrupuna məxsusdurlar. Deməli, onların (ya da onların dillərinin) vətəni böyük ehtimala görə, Şəlqdədir.1 Ariyalıların ilk yüksəlişi təxminən yeni eradan əvvəl VII əsrə aiddur. Məhz bu dövrdə midiyalılar öz müttəfiqləri ilə Assuriyanı darmadağın edəndə (yeni e.ə.607) kürdlərin böyük dəstəsi Qərbə doğru hərəkət etdi. Bununla bərabər yada salmaq lazımdır ki, kürdlərin ən yaxın və çoxəsrlik qonşusu olan ermənilər eləbu zaman frakiyadjan gəlib, Urartu2 çarlığını tutdular. (Tamam başqa mənşəli xalq) və Van gölü3 ətrafında məskən saldılar. Beləliklə, əgər ermənilərin kökü şimali-qərbdədirsə, onda kürdlərin kökü Şərqdədir. Bu, elə bil ki, Tavrın dağ qalasını iki yerə parçalayan bir-birinə zidd iki dalğadır.

Qədim fars monarxiyasında kürdlər ayrıca yad olunmurlar. Görünür 2 onlar Ermənistan əyalətinə daxil imişlər.

Bizim eradan qabaq yaşamış yunan coğrafiyaşünasları (Strabon, Ptolomey və b) indi Pinakanın Dəclə4 çayı üzərində kiçik yer olan Finiklə eyniləşdirdiyi şəhərlərdən biri olan Korduen (Qordien) vilayətini yaxşı tanıyırdılar.

1) Arilərin İranda yerləşməsi, ehtimal ki, Şərqdən Qərbə baş vermişdi. B.B.Bartold 6, İstor. Qeoqr. Ob. obzorİrana, 1903, str.3,59.

2) Urartuları, ya da indi deyildiyi kimi xaldeyləri xüsusi alarodik xalqlar qrupuna aid edirlər (xetlər, mitannilər, nairlər) sr. B.A.Turaev, İst. drev. vost., II (1914), 46 i cld

3) Bununla belə, başqa bir nəzəriyyəyə görə, ermənilər xetlər və kimierilər yalarla müqayisə olunmuşlar. Bax.Xalatyans, Oçerk İstoriu Armenii, 1910, 10-20.

4) Ancaq əgər karduxlar və Kürtilərin fərqləri haqqındakı nəzəriyyə ilə razılaşsaq, onda onun dövründə mövcud olan Qoqdozios qədim zamanlarda karduxi adlanırmış, - deyən Strabonun (16, 747) göstərişini nəzərə almaq lazımdı.

Bu korduenlə yuxarıda adı çəkilən Salmasdan cənubi Həkari ilə qərbə doğru Bohtana uzanan erməni arşakidlərinin Kortçeyası qismən üst-üstə düşə bilər.

Bu yerlərin taleyinin necə müxtəlif olduğunu mənim Şarmuadan aldığım quru bir icmal göstərəcəkdir. Mərkəzi Kürdüstanın cənub-şərq hissəsi ardıcıl surətdə əhəmənilərdən asılı olan erməni Haykan sülaləsinə, Böyük İsgəndərə, erməni arşakidlərinə, Mark Antonio və Kleopatranın oğlu Aleksandra, gah Parfiyanın, gah Romanın vassalı olan, arşakidlərə sasani Ərdəşir və Şapura, Qaleriyadan İovianayacan Roma imperatorlarına, yenə sasanilərə, Bizans imperatoru Feodosiyaya, sasanilərdən asılı olan erməni arşakidlərinə, yenə də bizanslara nəhayət, ilk ərəb işğalçılarına, keçmiş ərəb vassalları olmuş Arsruninin erməni knyazlarına və 990-1096-cı illərdə çarlıq etmiş ilk müstəqil kürd sülaləsi Mərvanilərə tabe olmuşlar.

Bunun ardınca yenə Şərq işğalçılarının bütöv sırası gəlir. XI əsrdə Səlcuqlar gəldilər. Sonra kürdlər monqollara qarşı əvvəlcə XIII əsrdə Hülakü xana, sonra təxminən1400-cü ildə bir dəfə Kürdüstanda – Amadey altında çox pis vəziyyətə düşmüş Tamerlana qarşı vuruşmalı oldular.

1) sr. Adonüğ, Armenie pri Östinianğ, 418

2) Charmoy, cheref-nameh, 1,341-2

Nəhayət, XVI əsrdə Qərbdən yeni işğalçılar, Osmanlı türkləri gəldilər və 1514-cü ildən Kürdüstanın taleyi türkiyə ilə bağlı oldu.

Kürdüstanı fəth etmiş Sultan Səlim onun qurulmasını yaxın adamı, əsli Bitlis kürdü1 olan tarixçi hakim İdrisə tapşırdı. Güman edirdilər ki, İdris siyasi məqsədlərə görə,kürdlərin ermənilər yaşayan rayonlarda yerləşdirilməsinə kömək edib. Ancaq düşünmək daha doğru olardı ki, kürdlər Şimaldan qismən köçəri, qismən də xristianlığı sıxışdıran hakim islamın tərəfdarı kimi xeyli qabaq yayılmışlar. Məsələn, məlumdur ki, məşhur Səlahəddinin Ravəndi qəbiləsindən olan ulu babaları hələ X əsrdə İrəvan quberniyası 2 dairəsində, Dvin ətrafında köçərilik edirdilər.

Kürd salnaməsində deyilir ki, Ruzeki qəbiləsi bitlis və Xazonu hansısa gürcü knyazı Daviddən alıb, elə orda da kürd sülaləsinin Bitlisdə yerləşməsinə 837-ci ilə ail olduğu göstərilir. Bəlkə bu tarixi bir qədər böyütmək lazımdı. Ancaq olsa bilsin ki, göstərilən hadisə X-XI əsrlərdən gec baş verməmişdir3.

Şübhə yoxdur ki, kürdlər daima erməni çarlığının hissələrini tədricən zəbt etmişlər. Və bu, XI əsrdə sona çatmışdı. Onlar bir çox yerlərdə öz qədim ərazilərində oturmayıblar. Ancaq nəzərə almaq lazımdır ki, bu məsələ yeni deyil, çoxəsrlik tarixə malikdi. Qədim Ermənistanın bizim günlərin kürd-erməni etnoqarfiyasına çevrilməsi bununla izah olunur.

1) Onun haqqında müqayisə et Şeref-nameh, III, 208,531

2) Şeref-nameh, II (t.e. tom 1, çast 2), str. 76.

3) Şeref-nameh (tərcümə) III, 34, 224, 239. Bu əfsanə kürd xalqı arasında bu günə qədər yaşayır (Mş və Kabilos arasında) Sayüksın məqaləsinə bax. Charmoy (IV.213) belə hesab edirdi ki, adı çəkilən David 1027-ci ildə taxta çıxmış, ermənin Arsruni xanədanından olan Seperxerimin oğludu. Digər tərəfdən isə, əfsanənin gürcü knyazının adı ilə adlanması xarakterikdir. Mənə verilən məlumata görə, 1001-ci ildə vəfat etmiş David Kuropalat şəraitə daha uyğun gələ bilərdi. Salnamə gürcü və ermənini tamamilə ayırır. Məsələn, Bitlisdə qədim erməni kilsəsinin məscidə çevrilməisni xatırladır (III, 25)

Sultan Səlimin vassal vəziyyətinə saldığı kürd knyazlıqlarının əlvan təsvirini vermiş məşhur kürd salnaməsi «Şərəfnamə» XVI əsrin sonuna aiddir. Qərbi Fəratın sol sahibi və demək olar ki, şərqi Fəratın bütün axını boyunca (Murad-Su) islamın yayılmasından sonra öz qəbilələrini yaratmış hakim kürd knyazları tərəfindən tutulmuşdu. Demək olar ki, başçısı «Şərəfnamə» salnaməsinin müəllifi Şərafəddin xan olan Bitlis ən böyük knyazlıq idi. O, təfsilatı ilə öz mülkünün diqqətəlayiq yerləri, məscid və bazarları, elm adamları və s. təsvir etmişdi. Salnamədə xalis kürd soy məğrurluğu ilə uzun nəsil tarixi, müharibə səhnələri, qəbilələrin köçürülməsi, Türkiyə və İran arasında bu günə qədər davam edən mübarizə də həmişə qeyri-müəyyən vəziyyətdə qalması sadalanır.

«Şərəfnamə» kürdlərin sərbəst yaşamaları barədə belə yazır «Ən böyük sultanlar və yüksək potentatlar heç vaxt onların ölkələrinə, torpaqlarına qəsd etmirlər. Onlardan lazım olduğu qədər köməkçi qoşun kimi istifadə etmək üçün hədiyyələr almaqla məhdudlaşır, onların sədaqət və itaətindən razı qalırdılar». Yalnız XIX əsrdə bunun sonu çatdı. Böyük türk isla-

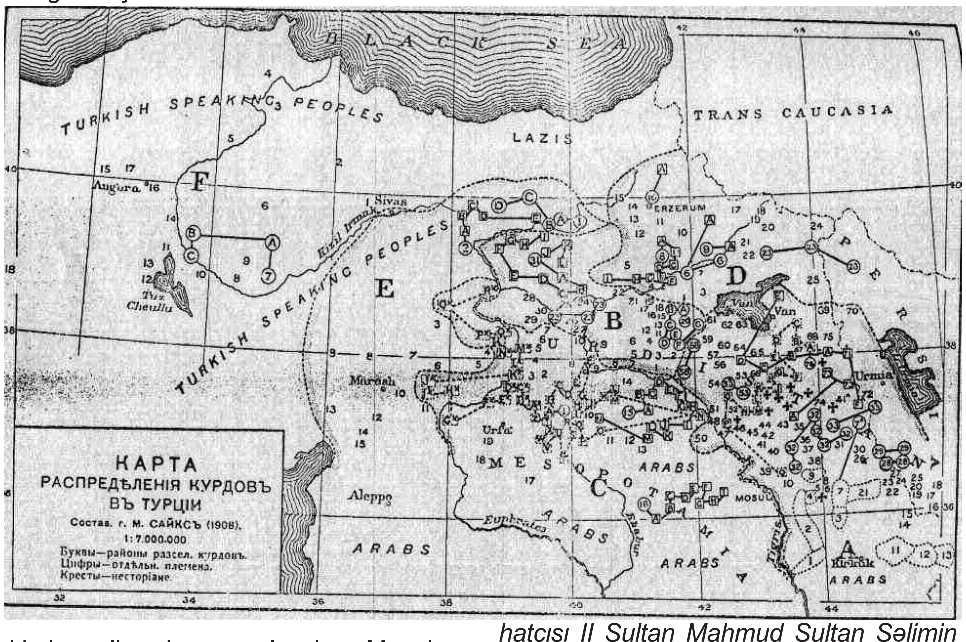

hatçısı II Sultan Mahmud Sultan Səlimin işini sona çatdırmaq, demək caizsə, Kürdüstanı yenidən istila etmək qərarına gəldi və bu, 1834-cü ildə Məhəmməd Rəşid paşa tərəfindən yerinə yetirildi. Bu vaxtdan etibarən kürdlər qismən türk təbəəsi oldular. Lakin elə burada, 1843-46-cı illərdə

1) cheref – nameh, II, 34

Bədir xanın başçılığı altında ilk kürd üsyanı şəklində reaksiya verdi. Ancaq bu ermənilərlə yox, içində ingilis missionerləri olan nestorianlarla qırğın və soyğunçuluq şəklində baş verdi. Bədir xana qarşı qoşun göndərildi, o, məğlub olub Kritə sürgün olundu.

Krım müharibəsi zamanı bədir xanın qardaşı oğlu və rəqibi Yezdanşirin başçılığı ilə artıq əsl xalq hərəkatı baş verdi. Türk ordusu şimala gedəndə.

(Ardı gələn sayımızda)

574:1.QXD 15.04.2024 9:43 Page 7

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında kürd xalqının rolu

(Əvvəli ötən sayımızda)

Müsəlmanlar şəhadət verdilər ki, bu, polyak tayfasındandır. Müsəlmanlarla Qalada müştərək davacat dükanı açır. İndi həmin dükan üçün davacat aparır. Əsgər xan polyakdan üzrxahlıq edib, o biri arabalarda əyləşmiş erməniləri və övrətləri əşyaları ilə birlikdə arabadan düşürüb öz mənzillərinə gətirdilər. Ermənilər və övrətlər qorxudan əsirdilər.

Qaçaq Əsgər xan üzünü ermənilərə tutaraq dedi:

— Sizin ermənilərin namərdliklə tutub başına-gözünə vura-vura olmazın işgəncəsi və zülmü ilə apardığı doqquz nəfər müsəlman da sizin kimi canlı, ev və külfət sahibi idi. Məgər sizin içinizdə Allahdan qorxan və insaflı bir adam yoxdurmu ki, bundan sonra belə əzazilliyə, rəzilliyə, cinayətə, nahaq qanların tökülməsinə bais olmağı və xalqın rahatlığını əlindən almağı sizin quldur, binamus

və namərd qımdatlara nəsihət etsin? İndi siz əyləşin, yeyib-için və rahatlanın. Əgər ermənilərin apardıqları 9 nəfər müsəlman salamatdırsa, siz də sağ və salamat öz əşyalarınızla çıxıb evlərinizə gedəcəksiniz. Yox əgər onlar öldürülmüş olsalar, siz də onların dalınca gedəcəksiniz.

Nəhayət, bir neçə gündən sonra məlum oldu ki, ermənilərin apardığı 9 nəfər öldürülüb. Qaçaqlar da 10 nəfər ermənini öldürüb dəfn etdilər. Övrətləri isə saxladılar.

QARĞABAZAR ƏHVALATI

Mirzə Hüseyn Cavad oğlu qarğabazarlı mənimlə (M. M. Nəvvabla) üzbəüz oturub bu əhvalatı özü nəql etdi. O, mənə danışdı ki, ermənilərin müsəlman kəndlərində törətdikləri vəhşilikləri eşidərkən biz hövsələdən çıxdıq və Qarğabazar, Qoçuəhmədli, Pirəhmədli, Qaragüllü və başqa kəndlərdən cavanları və igid döyüşçüləri toplayıb ermənilərin bu vəhşiliklərinin qarşısını almaq qərarına gəldik. Biz silahlanıb erməni kəndlərinin üstünə gedərkən xəbər gətirdilər ki, ermənilər ətraf kəndləri boşaldıb hamısı mövqeyi baxımından möhkəm və yaxşı mühafizəsi olan Xırmancıq kəndinə toplaşıblar. Bütün ətraf kəndlərin kişiləri və övrət-uşaqları da Xırmancıqda cəmləşmişdilər. Ətrafdan gələn ermənilər özləri ilə mal-dövlətlərini də bu kəndə gətirmişdilər.

Erməni kəndlərinin üzərinə getməyə hazırlaşan müsəlman dəstəsi Xırmancıq kəndinə gələrək onu iki tərəfdən mühasirəyə aldılar. Vəziyyəti belə görən ermənilərin bir qismi o biri tərəfdən qaçmağa başladılar. Bir qismi isə məxfi yerlərdə gizləndilər. Müsəlman dəstəsi gözə görünən ermənilərlə atışa-atışa kəndə daxil oldular. Bir neçə erməni öldürdükdən sonra kənddə olan mal-dövlətdən qənimət kimi götürüb özləri ilə geri qayıdanda meşələrdə gizlənmiş ermənilərlə atışmaları oldu və müsəlmanların tamahkarlığı ucundan bir neçə nəfər şəhid oldu. Müsəlmanlar şəhidlərin meyidlərini özləri ilə götürüb geri qayıtdılar.

1906-cı İL İYUL AYINDA ŞUŞA ŞƏHƏRİNDƏ BAŞ VERMİŞ ERMƏNİ-MÜSƏLMAN DAVASI

O vaxt ki, böyük dava (1905-ci il) sakit

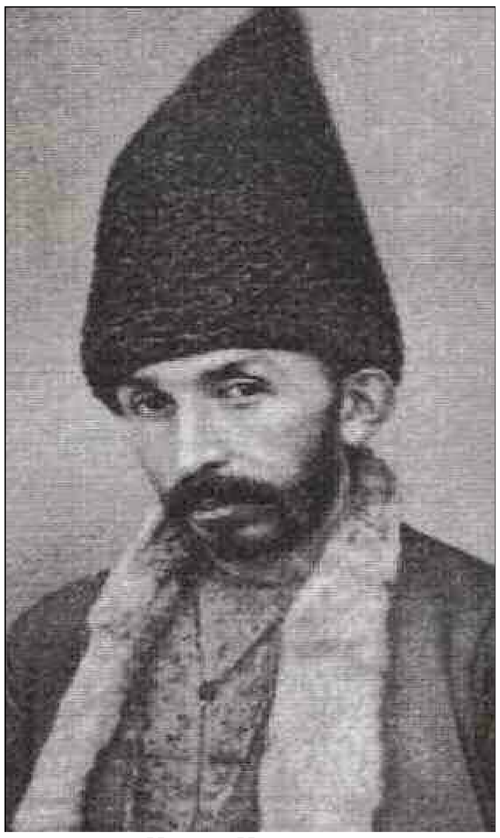

Mir Möhsün Nəvvab

olmuşdu, erməni tayfası müsəlmanların, müsəlmanlar isə ermənilərin bazarına gedir, alış-veriş edirdilər. Hərçənd ki, yollar açıq idi, amma ermənilər yenə düz durmurdular: tək-tək əlsiz- ayaqsız kasıbkar adamları oğurluq ilə tutub öldürürdülər. Müsəlmanlar da onların əvəzini çıxırdılar.

Ermənilər müttəsil (arası kəsilmədən), min cür hiylə ilə hər yerdən hərbi sursat gətirərək, dava üçün tədarük edirdilər. Onlar əlavə maşınlar, nasoslar, tüfənglər, toplar, barıt, bombalar və başqa silahlar cəm edib, daha çox müharibəyə hazırlaşırdılar. Bununla bərabər, onlar gələcək vuruşmaların üsul və yollarını müzakirə etdikdən sonra belə bir qənaətə gəldilər ki, müsəlmanlara sarsıdıcı zərbə endirmək üçün pul qüvvəsinə hiylə işlədilərək rus ordusunun və silahının ermənilərə kömək göstərməsi təmin edilməlidir. Bu hiyləni həyata keçirmək üçün yeganə yol rus generalını pul ilə ələ almaq idi.

Birinci (1905-ci il) erməni-müsəlman davasında sülh və əmin-amanlıq yaratmaq üçün Şuşaya göndərilmiş Qalaşakov (Kalaşakov) adlı bir rus generalı var imiş. Həmin il o, zahirən ermənilərə yaxınlıq göstərməmişdi. Amma indi, ermənilərin məşvərətindən sonra duma qlavası erməni Kiki Kələntərov onu yaxşı öyrənmiş, onunla söhbət edib, ermənilərə qarşı rəğbətini bildikdən sonra generalın Şuşa şəhərində üsul-idarənin rəhbəri təyin olunması üçün onun razılığını almışdı.

Kiki Kələntərov müsəlmanların nümayəndələrini çağıraraq deyir:

— Şuşada bu iki millət arasında ədalətli sülh yaratmaq üçün bir rəhbər təyin etməliyik. Mən çox düşündükdən sonra belə qənaətə gəldim ki, bu vəzifəyə general Qalaşakovdan başqa bir kəsi təyin etmək olmaz. Hərçənd ki, o, əvvəllər bizim erməni tayfasilə yaxşı dolanmadı, kəndlilərimizi tovladı, kazaklar kənd əhlinin övrətlərinə xəyanət etdilər. Amma əlac yoxdur, onu rəhbər təyin edək.

Biçarə müsəlmanlar əvvəllər Qalaşakovdan zahirən yaxşı münasibət gördüklərindən razı oldular. Hər iki tayfanın razılığına əsasən general həmin vəzifəyə təsdiq edilərək, Qalaya göndərildi. Qalaşakov Şuşaya gələn kimi ermənilər məhəlləsində Kələntərovun qabaqcadan hazırladığı iqamətgahda yerləşdirildi. Onun əmrilə elə ilk günlər müsəlman məhəllələrində olan rus ordusunun topları erməni küçələrinə keçirildi, kazaklar və əsgərlər isə erməni məhəlləsi səmtində olan Köçərli məscidinin ətrafında qurulmuş çadırlarda yerləşdirildi.

Hər gecə Kiki Kələntərovun başçılığı ilə, erməni tayfasının hesabına general Qalaşakovun mənzilində kef məclisləri qurulurdu. Kələntərovun seçdiyi və generalın qulluğuna təyin etdiyi 2—3 nəfər xoşsurət erməni övrətləri gecə-gündüz ona xidmət edirdilər. Kələntərov gecə məclisləri əsnasında Qalaşakova və onun kazaklarına neçə min manat rüşvət verərək, Qalaşakova öz məqsədini izhar etdi. Qarşıdakı erməni-müsəlman davasında rusların onlara kömək etməsini və bu köməyin yerinə yetirilmə yolları ilə əlaqədar tədbir tökməsini generaldan xahiş etdi. Qalaşakovun tədbirilə Kələntərov və qımdatlar ətraf kəndlərə, eləcə də Gəncəyə, İrəvana və başqa şəhərlərə kağız yazıb göndərdilər. Həmin kağızda hər kənddən orta hesabla 30-100 nəfər silahlı dəstələrin Şuşaya göndərilməsi tələb olunurdu. Tezliklə Qalada yeddi min silahlı erməni ordusu hazır oldu. Onların arasında Osmanlı tabeliyində olan ərazidən gələn erməni dəstələri də var idi. Beş ədəd rusların, 6 ədəd isə ermənilərin topları var idi.

General və ermənilər qərara aldılar ki, davanı iyulun 12-də başlasınlar.

Rusların istədiyi bu idi ki, bu iki millət bir-biri ilə dava edib, bir-birinə məşğul olsunlar, tainki dövlət fərağat olsun, çünki millətin zəif və kasıb olmağı dövlətin silahıdır.

Neçə gün bundan (yəni, iyulun 12-dən) qabaq səkkiz müctəhid şəriətmədardan fitva gəlmişdi ki, müdafiə və vuruş zamanı başqa millətə əşya, xüsusilə vuruş sursatı və müdafiə üçün lazım olan malları satmaq olmaz. Ona görə cəmi müsəlman tayfası Qalada və başqa yerlərdə ermənilərə ərzaq, taxıl və sair malların satışını dayandırdı. Buna görə ermənilər çox çətinliyə düşmüşdülər. Əhvalatı həddindən artıq şişirdərək, Qalaşakova xəbər verdilər və müsəlmanları təqsirləndirdilər. General çox xatircəmliklə ermənilərə söz verdi ki, bu neçə min ermənilərlə mənim qoşunum müsəlmanları bir sutkada, yəni 24 saatda tar-mar edib, öləni öldürəcək, ölməyənini dağlara, daşlara pərakəndə edəcəkdir.

Bu davanın necə hazırlandığını erməni tayfasının mötəbərləri tam aydınlığı ilə öyrənib (vuruş başa çatdıqdan və barışıq əldə edildikdən sonra M. M. Nəvvaba), özləri danışmışlar. Qalaşakov söz verib ki, onun tədbirilə erməni silahlıları və rus əsgərləri müsəlmanların evlərini, dükan və bazarlarını tamamilə yandırıb, özlərinin qırılanını qıracaqlar, qalanını isə büsbütün Böyük məsciddən aşağı məhəllələrə qovacaqlar. General rus kilsəsindən başlayaraq, Böyük məscidə kimi Rastabazarı, meydanı, Şeytanbazarı və bütün evləri darmadağın edib yandırmağı öz üzərinə götürür. Bundan sonra vuruşun davam etdirilməsi və yaxud müsəlmanlarla barışmalarını ermənilərin öz öhdəsinə buraxmışdır. Kiki Kələntərov Qalaşakovun bu planını qəbul etmiş və generala 10000 manat rüşvət verərək belə ittifaqa gəlirlər ki, generala verilən puldan əlavə padşahlıq rus topunun hər atəşinə 15 manat, çar ordusu əsgərlərinin tüfəngdən atdıqları hər bir gülləyə isə bir manat pul verilsin.

General Kələntərovla əvvəlcədən tökdükləri tədbirə əsasən, rus əsgərləri erməni keşikçilərindən birini öldürərək müsəlman səmtə atdılar və sonra da səs saldılar ki, müsəlmanlar erməni keşikçisini öldürərək başını kəsmiş və tüfəngini də aparmışlar. Qabaqcadan hazırlanmış hiyləyə əsasən həmin vaxt rus əsgərlərindən iki nəfər də gedib, müsəlman məhəlləri tərəfdən ermənilər səmtə güllələr atırlar. Ermənilərin avamları çığırışıb generalın yanına gedirlər və deyirlər ki, müsəlmanlar bir keşikçi öldürüb, erməni məhəlləsinə neçə güllə atıblar. Generalın hiyləsi də bu idi ki, xalqı müsəlmanlara qarşı qaldırsın. Sonra Qalaşakovun əmrilə erməni tüfəngdarları səngərlərə bölüşdürüldü. Ruslar da dəstə-dəstə gəlib, müsəlmanların səngərlərini mühasirə etdilər. Ruslar və ermənilər müsəlman səngərlərini güllələbaran etməyə başladılar.

Pəs cumada-s-səni ayının üçüncü günü—çərşənbə günü—yəni qərarlaşdıqları kimi, iyulun 12-də qımdatlar generalın məsləhətilə günorta vaxtı davanı başladılar. Əvvələn qımdatın biri, müəzzin axırıncı «la ilahə illəllah» sözlərini deyən məqamda Böyük məscidin minarəsinə bir güllə atdı. Güllə müəzzinə toxunmayıb, minarənin sütununa dəydi. Bunu görən "müsəlmanlar halətdən çıxıb, şaraq-şaraqla dükan-bazarı bağladılar. Yarım saat ərzində tamam silahlandılar və üz qoydular səngərlərə və girəvəli yerlərə. Bu halətdə divan işçiləri və generalın əli altında olan çinovniklər hiylə ilə müsəlmanların içinə gəlib, uca səslə müsəlmanları sakit elədilər ki, bu dava sizinkilərlə deyil, kazaklar ermənilərlə dava edir. Bu general daha bir hiylə işlədərək qabaqcadan lazımi təlimat verib, bir rus zabitini öz dəstəsilə müsəlman məhəlləsində yerləşdirmişdi. Müsəlmanlarla dostluq etdiyinə görə, həmin zabitə inanıb, ehtiram edirdilər.

(Ardı var)

574:1.QXD 15.04.2024 9:43 Page 8

Qədim Kürd Xalqı Dövlətləri və dövrləri!

(Ardı var)

Bu cür faktlar etnik assimilyasiya prosesində müəyyən rol oynayırdı. 1930-cu ildə aparılan bir araşdırma göstərdi ki, Laçın və Kəlbəcər rayonlarındakı bir sıra etnik kürd kəndlərin sakinlərinin ana dilləri artıq Azərbaycan dilidir. Halbuki bu kəndlərdə 40 yaşdan yuxarı kürdlər kürd dilində danışa bilirdilər. Azərbaycanda kürdlərin daha yığcam məskunlaşdığı yerlərdə tamamilə kürd dili qorunsa da burada da kürd dilinə Azərbaycan dilinin təsiri hiss olunurdu. Azərbaycanın digər etnik azlıq olan regionları ilə müqayisədə bu regionda Azərbaycan dilini bilməyən kürd kəndi yox idi. Kürdlərin assimilyasiyasını tətikləyən bir digər amil də kürdlər ilə azərbaycanlılar arasında teztez qarışıq nikahların baş verməsi idi. Bu və ya digər təbii amillər kürd dilinin regionda xeyli zəifləməsinə gətirib çıxardı.

Təbii amillərlə yanaşı kürd dili dövlət tərəfindən də sıxışdırılmağa başlandı. Leninin ölümündən sonra SSRİ Kommunist partiyası Baş katibi seçilən Stalinin zamanında inzibati anlamda hər respublikada etnik azlıqlara qarşı dövlət assimilyasiyası siyasətinə başlandı. 1929-cu ildə yeni regionlaşma ilə əlaqədar olaraq kürd və qismən azərbaycanlı əhalisi olan Kürdüstan uyezdində üç müstəqil rayon yaradıldı: Laçın, Kəlbəcər və Qubadlı (Bukshpan, 1932:10). Azərbaycan kürdləri üçün Azərbaycan dilli məktəblərin yaradılması onların kürddən azərbaycan dilinə keçməsində böyük rol oynadı.

30-cu illərdən başlayaraq, bir çox Qafqaz millətləri kimi kürdlər də Stalin tərəfindən həyata keçirilən bir sıra represSiya tədbirləri ilə üzləşməyə başladılar. 1937-ci ildə minlərlə kürd zorla Azərbaycandan Qazaxıstana, digər Orta Asiya respublikalarına və Sibirə deportasiya edildi. 1937-ci il deportasiyasında uşaq olan Nadir Nadirov bunu belə xatırlayır: "Bütün yetkin kişilər bir yerə toplanaraq qatarla aparıldı, onlardan heç biri ilə bağlı sonra məlumat əldə edə bilmədik. Kişilərin ardınca qadınlar və uşaqlar evlərini və malqaralarını tərk etməyə məcbur edildi. Bizi heyvanlar üçün istifadə edilən qatar vaqonunda naməlum istiqamətə aparırdılar. Heç kim niyə və hara aparıldığını bilmirdi. Sağ qalanların yaxınlarının yerini tapması bir neçə il çəkdi. Bir çox məskunlaşma yerlərində komendant saatında yaşayırdıq, şəhər və ya kəndləri icazəsiz tərk etmək 25 il həbs cəzası ilə nəticələnə bilərdi" (McDowall, 1996:492).

Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin o vaxtkı 1-ci katibi olan Mircəfər Bağırov regionda yaşayan digər kürdləri qorxutmağa yönəlik belə bir açıqlama ilə yadda qalır: "Əgər Ermənistandakı və Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikasındakı soydaşlarımız kimi repressiya olunmaq istəmirsinizsə, "kürd" sözünü daimi unutmalısınız." (Aliyeva, 1993:97) Kürd əhalisi ilə aparılan bütün maariflәndirmə işləri azalmağa başladı, məktəblər bağlandı, qəzetlərin yayımı dayandırıldı. "Kürd" sözünün işlədilməsi dövri mətbuatda qeyri-rəsmi senzuraya salınmışdı.

Şimali İranda bir kürd qadını. Foto Anton Sevryugin.

1933-cü ildə direktoru Müseyib Axundov olan Kürd Pedaqoji Texnikumu Laçında açılsa da tezliklə bu texnikum ləğv dildi (Aristova, 1966:205-206). 1937-ci ildə əksər kürd kommunistlər, sovet və partiya işçiləri, ziyalıları həbs olundu. 1937-38-ci illərdə Azərbaycan və Ermənistandan olan kürdlər Orta Asiya respublikalarında və Qazaxıstanda məskunlaşmağa başladılar. Əgər Kürdüstan muxtariyyətinin quruluş illərində burada 48 min kürd yaşayırdısa, 1979-cu il siyahıyaalınmasına əsasən Azərbaycanda bir nəfər də kürd yox idi. Millət və millətçilik məsələləri üzrə rusiyalı ekspert Valeri Tişkov bunu belə şərh edirdi: "İttifaq respublikaları azlıqlara qarşı Moskvadan daha sərt davranırdı. Sovet İttifaqının parçalandığı ərəfədə bu kimi milli məsələlərlə bağlı bütün diqqətlər Moskvaya yönəldi, ancaq Gürcüstan, Azərbaycan və Özbəkistan ən böyük assimilyasiya edən dövlətlər sırasında idi." (De Waal, 2003 :133).

Laçın və Kəlbəcər kürdləri

Kürdistan uyezdində ən çox kürd yaşayan iki region Laçın və Kəlbəcər idi. 19-cu əsrin ortalarında Kürdhacı və ya Qasımuşağı adlandırılan tayfa Laçında Ərikli, Qasımuşağı (indiki adı Kürdhacı), Ələkçi, Bozdağan, Piçənis, Nağdalı, Çorman (eyni adlı kənd Kəlbəcərdə də mövcuddur), Hacısamlı və Şamkənd kəndlərini yaratdılar (Qeybullayev, 1986:102). Laçın rayonunun Karakeşiş kəndi isə İrəvan quberniyasının Şərur-Dərələyəz uyezdindən olan mühacirlər tərəfindən qurulmuşdu.

XIX əsrin ikinci yarısında Azərbaycana köç edən kürd tayfasından biri də Şahsuvarlılar idi. Onlar da keçmiş Kürdüstan uyezdi ərazisinə Şərur-Dərələyəz uyezdindən köçmüşdü. Bu tayfa Laçın rayonunun Minkənd kəndində yerləşdi. Şahsuvarovlardan bir qədər sonra Minkəndə daha bir neçə kürd ailəsi gəldi. Statistikaya görə, 1888-ci ildə kənddə 23 kürd və 47 erməni ailəsinə məxsus təsərrüfat mövcud idi. Laçın rayonunun digər kəndləri Bozlu, Ağcakənd, Mirik, Kamallının 19-cu əsrin sonlarında əhalisi tamamı kürdlərdən ibarət idi. 1960-larda artıq bu kəndlər azərbaycanlılarla kürdlərin ortaq kəndləri kimi xarakterizə edilirdi.

Azərbaycanın digər böyük kürd kəndlərindən biri də Kəlbəcər rayonunun Zəylik kəndidir. Bu kənddə yaşayan kürdlərin əcdadları 1826-1828-ci illərdəki ikinci Rusiya-İran müharibəsi zamanı Qacar hakimiyyətinin təzyiqi ilə Azərbaycana gəlmişdi (Aristova, 1962:23). Belə ki, XIX əsrin sonlarında Yelizavetpol quberniyasının Zəngəzur uyezdinin Şahsuvarlı kənd qrupu 7 kürd kəndindən ibarət idi: Şahsuvarlı, Minkənd, Bozlu Kamallı, Ağkərli (Boznalı), Alpaut, Varazgun, Minkənd-Həsənli. Fərəhqanlı kənd ərazi qrupuna isə 2 kürd kəndi daxil idi: Fərəhqanlı və Həsənli (Aristova, 1962:28).

Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, Kəlbəcərdəki kəndlərin bir hissəsi Laçından köçən kürdlərin hesabına yaranıb. Məsələn, Kəlbəcər rayonunun Oruclu və Ağcakənd kəndlərinin əsası Laçın rayonunun Ağcakənd və Minkənd kəndlərindən gələn kürdlər tərəfindən qoyulub (Aristova, 1966:40). Yerli əhalinin danışdığına görə, Oruclu kəndi bu əraziyə girən ilk şəxsin adını, Ağcakənd isə kürd qızı Ağcanın adını daşıyır. Kəlbəcər rayonundakı Oruclu və Ağcakənd kəndlərinin qurucuları kürd olmasına baxmayaraq onların adları Azərbaycan (türk) mənşəlidir. Bunun əsas səbəbi Azərbaycan kürdlərinin yerli türklərlə sıx qaynayıb qarışması, hətta öz aralarında belə bu dildə danışmasıdır.

Azərbaycan kürdləri qonşu Ermənistan kürdlərindən fərqli olaraq öz uşaqlarına da türk mənşəli adlar verirdilər.

Qubadlı və Zəngilan kürdləri

Azərbaycanda oykonim kimi rayon adlarından sadəcə Qubadlı və Zəngilan kürd mənşəlidir. Zəngilan Azərbaycanda kürdlərin yaşadığı ən qədim ərazilərdən hesab edilir. 13-cü əsrə aid mənbələrdə qeyd edilən Zəngilan oykonimi Azərbaycanda qədim kürd yaşayış məskənlərinin mövcudluğunu göstərir. İranın cənub-qərbindəki Bəxtiyari tayfalarından biri "Zəngi" adlanır. Zəngilər isə kürdlərlə qohum olan lor (Bəxtiyari) tayfalarından biridir. Zəngilan rayonunun adı isə həmin kürd-bəxtiyari tayfasının adından qalıb (Əliyarlı, 2013:247). Bəxtiyari adı hazırda da regionun kəndlərində mövcuddur. Zəngilanla qonşu olan Qubadlı rayonunda hələ də Bəxtiyarlı oykonimi mövcuddur və Zəngi etnonimi bu bölgənin kürd kəndlərinin dördüncü adlarında qorunub saxlanılır.

Zəngilana kürdlərin bir sonrakı köç dalğası 18-ci əsrin sonlarında başlayır. İran Azərbaycanında yerləşən Mincivan bölgəsindən olan kürd ailələri şimala köçərək indiki Zəngilan və Ordubad rayonunda eyni adlı kəndləri qurdular (Qeybullayev, 1986:101). Ordubadda yerləşən Mincivan kəndi bugünümüzə gəlib çatmasa da, Zəngilan rayonundakı Mincivan kəndi böyüyərək işğal ərəfəsində qəsəbə statusunu daşıyırdı. Azərbaycanda Sovet hakimiyyətinin qurulduğu ilk dönəmlərdə Kəlbəcər, Qubadlı, Laçın kürdləri ilə müqayisədə Zəngilanda yaşayan kürdlərin sayı xeyli az idi. Bu səbəblə bu rayon Kürdüstan uyezdinə daxil edilmədi. Burda yaşayan kürdlər, dil statusu olmaması və digər təbii və qeyri-təbii amillər nəticəsində assimilyasiyaya uğrayaraq tamamilə türkləşdilər.

Azərbaycan kürdlərinin yaşadığı bir digər ərazi isə Qubadlı idi. Qubadlı kürdlərinin çoxu bu əraziyə Çar Rusiyası dövründə köçən mühacirlərin nəsillərindən formalaşmışdır. Rayonun adı olan "Qubadlı" oykonimi kürd mənşəlidir. Qubadlı adında kürd tayfası indi də İranda yaşamaqdadır (Qeybullayev, 1986:101). 19-cu əsrin ikinci yarısında İran hakimiyyətinin təqibindən qaçan və burda yaşayan qohumlarına sığınan kürdlərin axını Qubadlıdakı etnik xəritəni xeyli dəyişdirdi.

Qubadlıya ilk kürd tayfalarının axını 19-c əsrin əvvəlində başlayır. XVI-XVII əsrlərdə Türkiyədə, Van gölünün şərqində yaşayan Cibikli və Mahmudlu tayfası sonradan digər tayfalara qarışaraq Azərbaycanda bir sıra kəndlər formalaşdırdı. (Qubadlıdakı Aşağı Cibikli, Yuxarı Cibikli, Mahmudlu kəndləri, Füzulidəki Birinci Mahmudlu, İkinci Mahmudlu, Üçüncü Mahmudlu kəndləri, Cəbrayıldakı Mahmudlu kəndi, Şəmkirdəki Mahmudlu kəndi və İmişli rayonundakı Kürdmahmudlu kəndi).

Kürd xalısı, Qərbi Persia, 19-cu əsr. Ensklopaedia Britannica.

Qubadlıya kürdlərin ən böyük köçü isə 1807-ci ildə baş verir. Bu zaman İrandan Qarabağ xanlığına 600 kürd ailəsi köçür. Bu ailələrin çox hissəsi hazırki Qubadlı rayonun ərazisindəki kəndlərdə məskunlaşır (Bukshpan, 1932:56). 1820-ci ildə İrandan Azərbaycana "Mahrızlı" adında kürd tayfasının köçü başladı. Mahrızlı etnonimi bugün Qubadlı rayonunda və Ağdam rayonundakı Mahrızlı kəndində özünü göstərir. Qubadlıda İrandan gələn kürd tayfaların formalaşdırdığı kəndlərlə yanaşı tarixi qədim dövrlərə gedib çıxan kürd kəndləri də mövcuddur. Bu kəndlər Azərbaycan-İran sərhədi boyunca yerləşirdi və Rusiya-İran müharibələrindən əvvəl İran təbəələri idi. Bu kəndlərdən misal olaraq Qubadlı rayonunun Zilanlı və Şotlanlı (eyni adlı kənd hazırda Ağcabədi və Ağdam rayonunda mövcuddur) kəndini göstərmək olar (Aristova, 1966:39).

Naxçıvan kürdləri

Naxçıvan ərazisində kürdlərin ilk köçü ikinci Rusiya-İran müharibəsindən sonrakı dövrə təsadüf edir. İlk öncə Arazboyu ərazilərə Zilanlı tayfa ittifaqının köçü reallaşdı. Zilanlı tayfa ittifaqı Buriki, Cəlali, Milaya, İradi, Zabuq, Cunuq, Çaxmanlı, Arizanlı və Halisanlı tayfalarından ibarət idi. Bu tayfaların bir qismi Arazboyu ərazilərə, əsas qismi isə İrəvan quberniyasının Naxçıvan uyezdinə köçdülər.

Naxçıvanda yaşayan kürdlər barədə məlumatlar çox ziddiyətlidir. 1833-cü ilin məlumatlarına görə, Naxçıvanda yaşayan kürdlər 9 tayfa icmasından ibarət idi: Hacısamlı, Şadmanlı, Kulukçu, Küləqanlı, Həsənalli, Bozlu, Fərruxxanlı, Püsyan və Milli (Qeybullayev, 1986:101). Naxçıvanda Milli, Hacısamlı, Əliyanlı, Şadmanlı, Püsyan, Küləqanlı, Fərruxanlı, Bozlu və Həsənalili tayfaları yaşayırdı. Kürd tayfası olan Bayramlı indiki Ermənistanda qalan Əzizpəyəsi, Damlı, Zorkeşiş, İsgəndərxanası, Qovuşuq, Aşağı Uluxan kəndlərini formalaşdırmışdı.

1918-1920-ci illərdə bu regionda daşnaklar tərəfindən etnik təmizliyə məruz qalanlardan biri də kürdlər idi. Bu səbəblə artıq Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulanda Naxçıvanda yaşayan kürdlərin sayında xeyli azalma baş vermişdi. 1931-ci ilə qədər Arazdəyən stansiyasının ərazisindəki Sədərək ətrafında yerləşən ərazilərdən və Culfa-Bakı dəmir yolu xəttinin sərhədlərindən Araz çayına qədər olan ərazidə 7 kürd kəndi var idi: Qaraburun, Yanıx, Qorxmaz, Gələvan, Mahmudkənd (indiki Şərur), Vodokaçka və Kirqaç. Bütün bu yaşayış məntəqələri tayfa adını daşıyan kəndlər idi: Qaraburun və Yanıx kəndlərini Şavliki, Qorxmaz kəndini Banuki, Kirqaç kəndini Başki, Gələvan, Mahmudkənd və Vodokaçka kəndini isə Qariki tayfası qurmuşdu (Bukshpan, 1932:37-38). Naxçıvan MR-də yerləşən kürd kəndləri sırasına Dərəkənd də daxil idi. Bundan başqa XX əsrin 80-ci illərinə qədər Ordubadın Kilit kəndi özünəməsus bir dildə danışırdı. Kilit olaraq təsnifləşdirilən bu dili bir çox tədqiqatçılar kürd dilinə yaxın bir dil hesab edilir (Baskakov, 1971:34). Bu dil XX əsrdə Azərbaycanda ərəb dilindən sonra ölmüş ikinci dil kimi qəbul edilir.

(Ardı var)

Səhifəni hazırladı: Tahir Süleymen

574:1.QXD 15.04.2024 9:43 Page 9

Vidadi Qurbanov

AGLA, TELLI SAZIM, AGLA

Geri dönməz bu karvanın,yolu hardan haradı?
Karvanbaşı başın əyib;- Nigarandı, nalandı.
Vətənimiz əsir düşdü, sərvətimiz talandı,
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

Ağbirçəkli anaların sinəsində yara var,
Gülçöhrəli körpələrin taleyində qara var.
Yetim qalmış bu millətim hara getsin... hara var?
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

Ruhlarımız girov qaldı, töhmətini götürdük,
Puça döndü həyatımız, mənasını itirdik.
Qaçqın-köçgün damğasıyla ömrümüzü bitirdik,
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

Köhlən atlar yəhərlənib, boş yəhərdə gəm yeyir,
El-obamız diyar-diyar, pərən düşüb, qəm yeyir.
Naxələflər yurdu satdı, kefin çəkir, dəm yeyir,
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

Nə ölməyə üzümüz yox, yaşamağa haqqımız,
Viran olub yurd yerimiz, talan olub taxtımız.
Gülə bilmir üzümüzə qara gəlmiş baxtımız,
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

Qorqud ruhu yurd yerində qopyz calıb aglayır,
Ələskərin nur qəbrini ah-nalələr dağlayır.
Qaçaq Nəbi məzarından Boz atını haylayır,
Harda qaldın, ağlamırsan, telli sazım, ağla sən.

Bakı - 2006

Rəfayıl Cəlil oğlu Mayılov 1971-ci ildə Laçın rayonunun Şeylanlı kəndində kürd ailəsində dünyaya göz açmışdı. Ailəlidir, bir övladı var, ali təhsilə malikdir. Gözəl şeirlər yazır, bir kitabın müəllifidir.

Qarabağ döyüşlərində həmişə ön cərgələrdə olan Rəfayıl, tağım komandiri vəzifəsinə qədər yüksəlmişdi.Onun bir arzusu var, oda tapdaq altında olan vətən torpaqlarını mənfur düşmənlərin tapdağından azad etmək və doğma yurd yuvasına qayıtmaqdır.

Rəfayılın şeirlərində vətən həsrəti, vətənə məhəbbət, yurd yanğısı, özünü daha qabarıq göstərir. O, həm də kürd dilində şeirlər yazır. Şairin bir neçə şeirini oxuculara təqdim edirik və ona uğurlar diləyərək deyirik ki, gün o gün olsun, vətəndə qalibiyyət şeirləri yazasan.

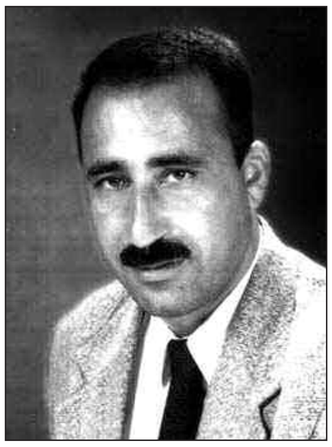

RABE, RABE!

Laçîn maye li bin destan,
Birînên dil wek goncale.
Pir girane va qul, va jan,
Bûye revoke, gel bê hale.

Rabe, rabe Azerbaycan!
Hilgir waran, ji dest maran.
Li ber neyar, bibe beran,
Bavpîre me Ristem Zale.

Rafayil bê Laçîn maye,
Va belaye, ax û vaye.
Va çi bager, va çi baye,
Gel bê ware, gel bê male.

LAÇÎNÊ MIN TU LI KUYE?

Warê eylo, dîyarê baz,
Laçînê min tu li kuye?
Kane govend,kane "Qaz-qaz",
Laçînê min tu li kuye?

Li dîrok me dît pir-pir gesp,
Te firotin, dijmin kir qesp.
Dillerzîne li ser te hesp,
Laçînê min tu li kuye?

Li te gundan çima revî?
Tu şemal bû, niha şevî.
Mertalê kurd bi çar devî,
Laçînê min tu li kuye?

Bila yekbe Azerbaycan,
Yekdî dibe bi dijmin jan.
Refayil jî bi te qûrban,
Laçînê min tu li kuye?

LAÇIN

Elə qovrulmuşam çıxıb cızdığım,
Həsrətinə dözmək olmur, ay Laçın.
Göynəyir sinəmdə hər bir an dağım,
Min-min zəhmətimiz olub zay, Laçın.

Xəyanətə qurban etdilər səni,
Düşmənə verdilər cənnət vətəni.
Qəlbimdə el dərdi, yurdun şivəni,
Olub qəm dəryası, olub vay, Laçın.

Sənsiz didələrim qan ağlayır, qan,
İnan, xilasına hazıram hər an.
Yaralı ürəyim ayrılığından,
Olub qəmlə dolu bir saray, Laçın.

Vətəndə-vətənsiz olmaq bəladı,
Başlara töhmətdir qaçqınlıq adı.
Böyük tanrı olsun xalqın imdadı,
Dərd qəlbimdə olub laybalay, Laçın.

Bircə çiçəyini üzüb-dərməyə,
Şeylanlı kəndimə salam verməyə,
Bir dəfə üzünü gəlib görməyə,
Olaydım bir uçan torağay, Laçın.

Rəfayılam, sənsiz qalmışam yetim,
Torpağına gəlib mən necə yetim?
Gecə də, gündüz də, budur niyyətim,
Şirin canım olsun sənə pay, Laçın.

LAÇIN DƏRDİ, LAÇIN HƏSRƏTİ...

Təbiətin ən füsünkar gözəlliyini özündə cəmləşdirib, xüsusi bir ecazkar cazibəyə malik olan, kiçik Qafqaz dağlarının qartallar oylağı olan İşıqlı dağının ətəklərində, Laçın rayonunun Kamallı adlı bir kürd kəndi yerləşirdi. Ərazisi 1900 ha çatan bu kəndin təsərrüfatı 180-ə, əhalisinin sayı isə 2000 nəfəri ötüb keçmişdi. Əhalinin əsas məşğuliyyəti heyvandarlıq və əkinçilik idi. Kəndin o dövrdə 800-900 baş iribuynuzlu mal-qarası, 6-7 min baş xırda buynuzlu davarı, meyvə və bostan məhsulları yetişdirmək üçün böyük bağ sahəsi var idı. Kolxoz təsərrüfatında isə 400 baş iribuynuzlu mal-qara, o cümlədən 150 baş sağmal inək, 4000 baş xırda buynuzlu davarı var idi. Əhalinin maddi və mənəvi vəziyyəti olduqca yaxşılaşmışdı. Camaatın istifadəsində 2 ədəd su artezian quyusu,müasir tipli böyük mağaza, çörək bişirmə müəssisəsi, rabitə şöbəsi, 170 nəfərlik komutator, mərkəzi kitabxana, həkim məntəqəsi, on illik orta məktəb binası, tele ötürücü stansiya və s.var idi. Kənd gənclərinin təşəbbüsü ilə şəhər tipli mədəniyyət evi inşa edilmişdi.

Kolxozun iqtisadiyyatı çox güclü şəkildə inkişaf edir,əhalinin maddi və mədəni rifahı yüksəlirdi. Təsərrüfatın 2 ədəd kombayını, 3 ədəd tırtıllı traktoru, 3 ədəd təkərli traktoru, 1 ədəd ekskavatoru, 8 ədəd yük avtomobili, yem dəyirmanı və digər kənd təsərrüfatı texnikası var idi.

Sabiq kolxoz sədri Cəfərov Ələddinin təşəbbüsü ilə bu zonada ilk olaraq kənddə elektrik dəyirmanı tikilərək son tamamlama işləri görülürdü. Lakin bədnam və mənfur qonşularımızın (onlara qonşu demək mümkünsə) məkrli və iyrənc siyasəti güllü-çiçəkli, axar-baxarlı ərazilərimizi, münbit torpaqlarımızı zəbt eləmək, mənimsəmək niyyətləri çox-çox qabaqcadan hazırlanmış bir plan idi.

Demək olar ki, erməni faşistlərinə 1988-ci ildən doğma Azərbaycanımızı parçalamaq, torpaqlarını işğal etmək, xalqlarımızın başına olmazın müsibətlərini gətirmək üçün fürsət düşmüşdü.

1992-ci il mayın 8-də alınmaz qala olan Şuşa şəhərimizi zəbt etdikdən sonra, Ermənistan və Rus orduları Dağlıq Qarabağ və Ermənistan tərəfdən Laçın rayonunu mühasirəyə aldılar. Tanklarla, toplarla və vertolyotlarla silahlanmış güclü hərbi birləşmələrə qarşı əliyalın camaat nə edə bilərdi?

O zamankı hakimiyyətin səriştəsizliyi nəticəsində orduda özbaşınalıq, fərarilik baş alıb gedirdi. Laçın beş-on nəfər özünü müdafiə könüllü dəstələrinin ümidinə qalmışdı.

Dövlət tərəfindən heç bir kömək göstərilmədiyinə görə "Laçın dəhlizi" adı ilə məhşur olan Laçın-Şuşa, Laçın-Zabux yolu və bütövlükdə Laçın rayonu 18-i may 1992-ci ildə süquta uğradı.

Rus ordusu ilə birləşən Ermənistan ordusu əliyalın xalqımıza divan tutdu, kəndləri yandırdı, qız-gəlini, qoca-cavanı, uşaq-körpəni əsir tutdu, başlarını kəsdi, xalqımızı soyqırıma məruz qoydu.

Laçın şəhəri və 130-a yaxın yaşayış məntəqəsi, 60 min nəfərə yaxın olan əhalisi bir faciə ilə üz-üzə qaldı. Rayon əhalisi respublikamızın əllidən çox rayon və kəndlərinə səpələndi.

Hal-hazırda, təkcə Kamallı kənd əhalisi, on iki müxtəlif bölgədə məskunlaşmış, məşəqqətli və amansız məcburi köçkün həyatı sürürlər. Düz 14 ildir ki,vətən həsrəti onların qəlbini, ürəklərini parçalayıb üzür. Qocalarımız və orta yaşlı əhalimiz,demək olar ki, yurd həsrətinə dözməyib qürbət diyarlarda vətən həsrətiylə dünyalarını dəyişiblər.

Dövlətimizin məcburi köçgün və qaçqınlara göstərdiyi qayğı hamımız tərəfindən razılıqla qarşılanır. Lakin nə qədər firavan və qayğısız yaşasaq da bizə öz doğulub boya-başa çatdığımız elimiz-obamız gərəkdir.

Əzizim,vətən yaxşı,
Geyməyə kətan yaxşı.
Qürbət cənnət olsa da,
Ölməyə vətən yaxşı.

-xalq bayatımız bizim dərdimizi çox dolğun bir tərzdə ifadə edir.

Bu gün hüzn günüdür!..
Bu gün əzm günüdür!..

Bu gün biz birləşib torpaqlarımızı qanımız bahasına olsa belə almalıyıq!

Alçalmış, təhqir olunmuş, şərəf və ləyaqətimizi geri qaytarmalıyıq! Artıq vaxtdır, birləşib erməni cəlladlarını, torpaqlarımızdan qovub çıxarmalı, el-obamızı öz doğma yurd-yuvalarına qaytarmalıyıq.

Xalq səbrsizliklə o günü gözləyir!

Vidadi Qurbanov

MAHMUD BƏY SƏFİKÜRDSKİ

Mahmud bəy Bala bəy oğlu Səfikürdski
Doğum tarixi 1898-ci il
Doğum yeri Səfikürd kəndi
Vəfatı 1977-ci il

Həyatı

Bala bəyin üçüncü oğlu Mahmud bəy 1898-ci ildə Səfikürd kəndində dünyaya boy göstərmişdi. 1909-cu ildə Gəncə gimnaziyasına daxil olmuşdu. Gimnaziyanı bitirmədən orduya çağrılmışdı. Rus qoşunlarının tərkibində rumın cəbhəsində döyüşlərdə iştirak etmişdi. Hərbi xidmətdən sonra Gəncəyə dönmüşdü. Gəncənin müsəlman-türk əhalisinin rusların himayəsi ilə ermənilər tərəfindən kütləvi şəkildə qırılmasının qarşısının alınmasında yeni yaradılmış «Yaşıl qvardiya» adlı özünmüdafiə dəstəsinin tərkibində çıxış etmişdi. «Yaşıl qvardiya» əsasən gənclərdən, tələbələrdən ibarət idi. Mahmud bəy Səfikürdskinin döyüş təcrübəsini nəzərə alaraq, onu qvardiyanının sədr müavini təyin etmişdilər. Gimnaziyanı 1919-cu ildə başa vurduqdan sonra bir müddət Gəncə Dairə məhkəməsində müstəntiqliyə namizəd kimi hüquq elminin incəliklərini öyrənməyə çalışmışdı. Elə həmin il o, Bakıda BDU-nin tibb fakültəsinə daxil olmuşdu. Ailə vəziyyəti və maliyyə çətinlikləri ilə əlaqədar olaraq işləmək fikrinə düşmüş və ƏMT-nın rəisi Nağı bəy Şeyxzamanlı Gəncə hadisələrindən Mahmud bəyi tanıyırdı. Və şübhəsiz ki, onun ƏMT rəisinin müavini kimi mürəkkəb və məsuliyyətli vəzifəyə təyin edilməsi həm də onların bir-birilərini yaxşı tanımalarından irəli gəlirdi. Arxiv materiallarından məlum olur ki, Mahmud bəy Səfikürdski ƏMT-da rəis müavini kimi 1919-cu ildə noyabr ayının 15-dən martın 6-dək ƏMT-nın (əksinqilabla mübarizə təşkilatının) rəis müavini vəzifəsində çalışmışdı. O da bu vəzifədə hümmətçiləri təmsil edirdi. Çünki razılığa əsasən, ƏMT rəhbərliyi iki partiyadan təmsil olunmalı idi. ƏMT-nın rəis müavini vəzifəsi də hümmətçilərin payına düşürdü. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, arxiv sənədlərinin də təsdiq etdiyi kimi Mahmud bəy bu vəzifədə özünü layiqincə apardı, gənc respublikanın təhlükəsizliyinin təmin edilməsində öz bacarığını əsirgəmədi. Xüsusən də erməni casuslarına və denikinçilərə qarşı mübarizədə Mahmud bəy Səfikürdski bütün imkanlarını səfərbər etmişdi. Onu da deyək ki, əldə edilmiş materialların (MTN-nin arxivi, PR-1752 saylı istintaq işi) bir qismində onun bolşeviklərə qarşı da çıxışı qeyd edilir. Buna əlavə olaraq onu da demək olar ki, Nağı bəylə Mahmud bəyin barəsində söylənilən fikrə bir söykənəkdir. 28 aprel işğalından sonra bir qrup hümmətçi Azərbaycan Fövqəladə Komissiyasında işə qəbul edildi. Onlardan biri də Mahmud bəy idi. Bu elə çox uzun çəkmədi. 22 noyabr 1920-ci ildə onun həbs edilməsi barədə 1906 saylı order imzalandı. Bir gün sonra onu Quba şəhərində həbs edib Bakıya göndərdilər. Onu kommunistlərə qarşı çıxış etməkdə günahlandırırdılar. Ziddiyyətli ifadələrin nəticəsində Mahmud bəy Səfikürdski haqqında 21 yanvar 1921-ci ildə qərar çıxırıldı: o, tutduğu vəzifəsində qala bilməz. Ancaq onun «cinayət»ləri sübuta yetmədiyindən həbsdən azad etmişdi. Təqiblər davam edirdi. Belə bir vəziyyətdə Mahmud bəy Səfikürdski Azərbaycanı tərk etmək məcburiyyətində qaldı. Öncə Yuqoslaviyada yaşayıb ticarətlə məşğul oldu. Sonra Türkiyədə yerləşdi. Mahmud bəy 1977-ci ildə vəfat edib.

Mahmud bəyin Əli bəy adlı oğlu, Mələk xanım, Bilqeys xanım və Leyla xanım adlı qızları var.

Goranboyun Səfikürd kəndi ərazisində 5 min il yaşı olan yeni yaşayış məskəni aşkar edilib

Yaşayış yerindən çoxlu qədim əşyaları tapılıb

Goranboyun Səfikürd kəndi ərazisində 5 min il yaşı olan yeni yaşayış məskəni aşkar edilib. «Göl yeri» ərazisində aparılan qazıntı nəticələrinin qədim dövr tarxinin öyrənilməsinə töhvə olduğu bildirilir. Yaşayış yerindən çiy kərpij , qazma şəklində evlər, təsərrüfat quyuları, ojaq yerləri, 3 insan skeleti, saxsı qablar və çoxlu sayda bəzək əşyaları tapılıb. Ərazidə tədqiqat aparan mütəxəsislərin fikrincə qazıntı işlərinin nəticəsi Azərbayjan arxeologiyasında az öyrənilən və mübahisələrə səbəb olan məsələlərə aydınlıq gətirəcək. Yeniliklər əsasən ilk Tunj dövrünə qədərki mərhələni əhatə edir.

Tapılan kiçik öküz fiquru isə bu dövrdə insanların «toxa» əkinçiliyindən «xış»a keçdiyinə dəlalət edir. Bundan başqa metaldan dəmir ujluqlu kəsiji alətlərin hazırlanmasında istifadə olunan «bitum» məhlulu da aşkarlanıb ki, bu əvvəlki arxeoloci qazıntılar zamanı az miqdarda olduğundan indiyədək onun tərkibi öyrənilməmiş qalıb. Dövrlərə şahidlik edən bu daş natiqlərin hər parçası tarixin qaranlıq səhifələrini nurlandıran məşəl kimidir. O işığda isə əcdadlarımızın getdiyi yollara yolçuluq etmək insana mənəvi rahatlıq verir.

Goranboyda 4500 il tarixi olan yaşayış məskəni aşkar edilib

Goranboyda 4500 il tarixi olan yaşayış məskəni aşkar edilib. Müzəffər Hüseynov: "Hazırda ərazinin hələ ki, 100 kvadratmetri araşdırılır". Goranboyda 4500 il tarixi olan yaşayış məskəni aşkar edilib. Tarixi abidə rayonun Səfikürd kəndi ərazisində tapılıb. Ekspedisiya qrupunun üzvü, arxeoloq Müzəffər Hüseynovun sözlərinə görə 2 il əvvəl aparılan tədqiqatlar zamanı bu ərazidə içərisində 10-dan çox insanın dəfn olunduğu kurqan aşkar edilmişdi.

"Sonradan aparılan araşdırmalar nəticəsində isə müəyyənləşib ki, qara arxac adlanan bu sahədə yaşayış məskəni də mövcud olub və yaşayış yeri təqribən 2 hektar ərazini əhatə edib. Qazıntılar nəticəsində tapılan maddi mədəniyyət nümunələri hələlik bu ərazidə yaşayan insanların toxuculuq və dulusçuluqla məşğul olduğuna dəlalət edir", - deyə o bildirib.

Bundan başqa arxeoloqların ehtimallarına görə tapılan heyvan sümükləri vasitəsilə o dövrün heyvanat aləmi barədə də informasiya əldə etmək mümkün olacaq.

Müzəffər Hüseynov əlavə edib ki, 2 ha ərazidə yaşayan insanların həm yaşayış yerləri, həm də təsərrüfat sahələri var. "Yəni burada onlar həm çörəklər bişirib, həm də, qab-qacaq hazırlayıblar. Hazırda biz onun hələlik 100 kvadratmetrini araşdırırıq", -deyə o vurğulayıb.

Analoqu olmayan kurqan

Abidə tunc dövrünə, b.e.ə. III minilliyə aid edilir

Son zamanlar Goranboy rayonunun Səfikürd kəndi ətrafında geniş çöl-tədqiqat işləri aparılıb. Bu işlərin nəticəsində isə rayon üçün ilkdəfə olaraq eneolit dövrünə aid yaşayış məskəni aşkar edilib. Həmin yaşayış məskənində aparılan kəşfiyyat xarakterli qazıntı nəticəsindəabidənin e.ə. V minilliyə aid olduğu müəyyən edilib.

AMEA-nın Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun arxeoloqu Müzəffər Hüseynovunsözlərinə görə, burada eyni zamanda çoxlu saxsı məmulatlar da aşkar olunub. Bundan əlavə, kənd ətrafında son tunc-ilk dəmir dövrünə aid ikitorpaq qəbir tapılıb və qazıntı nəticəsində qəbirlərdən gil qablar, müxtəlif materiallardan, tuncdan bəzək əşyaları - muncuqlar, qolbaq yə sırğalaraşkar edilib. Ekspedisiyanın əsas uğurlarından biri Səfikurd kəndi yaxınlığında onun cənub-şərq tərəfindən ilk tunc dövrünə, b.e.ə. III minilliyəaid kurqan abidəsinin aşkar edilərək qazılması olub.

Arxeoloq Müzəffər Hüseynov onu da bildirdi ki, kurqanın diametri 16 metr, hündürlüyü 2,8 metrdir. Kurqan hündürlüyü 18-20 metrolan uzunsov-oval formalı təpənin üzərində qurulub. Qazıntı zamanı kurqan örtüyündə son tunc dövrünə aid bir qəbir abidəsi də aşkar edilərəkqazılıb. Kurqan örtüyündən aşkar olmuş sallama qəbir 2x1 metr ölçüdə olub, 110 sm dərinlikdə dəfn edilib.

Qəbirdə müxtəlif forma yə ölçüdə 5 ədəd saxsı qab, əqiqdən hazırlanan 72 ədəd muncuq, 1ədəd tunc iynə, 3 ədəd kəsici alət aşkaredilib. Əsas kurqanaltı oəbir çox maraqlıdır.

Arxeoloq M.Hüseynov onu da bildirdi kı, bu qəbir kamerasının divarları iri ölçülü əhəng daşlarından tikilib. Kurqanaltı kamera isəsərdabə tiplidir. Sərdabənin divarlarının hündürlüyü 145 sm-dir. Bu hündürlüyü həm də sərdabənin hündürlüyü kimi vermək olar.

Sərdabənin divarları isə çox yaxşı qalıb. Enli inşa edilmiş divarların şimal tərəfdə eni 1 metr 10 sm, cənub və qərb tərəfdə isə 1 metr 60sm-dir. Sərdabənin içəridən ölçüsü şərq-qərb istiqamətində 3 metr 70 sm, şimal-cənub istiqamətində 3 metr 40 sm-dir. Sərdabəyə giriş isəşərqdəndir. Girişin eni 1 metr 40 sm, giriş dəhlizinin uzunluğu isə 4 metr 30 sm-dir. Giriş dəhlizinin kənarındakı divarlar da ağ əhəng daşındantikilib. Girişdə 1 metr 70 sm plan sərdabənin ağzı 60-65 sm ölçüdə, qalınlığı 8 sm olan ağ əhəng daşı ilə örtülüb. Divarların ətrafi isə iki cərgəçay daşları ilə bərkidilib.

Sərdabədə 19 insan skeleti aşkar olunub

Sərdabənin içərisində onun 4 küncündə diametrləri 25x27 sm, dərinlikləri 45-50 sm olan dirək yerləri də aşkar edilib. Dirək yerlərininiçərisindən aşkar olunan kiçik və orta ölçülü çaydaşlarına əsasən gənc arxeoloq Müzəffər Hüseynov onu da ehtimal edir ki, bu dirəklərin ətrafıçay daşları ilə möhkəmləndirilib. Kameranın üst hissəsi ağac tirlərlə örtülüb. Bunu qazıntı zamanı sərdabənin içərisində yanıb kömür olan ağacqalıqları da sübut edir. Bəzi agac qalıqlarının diametri 30 sm-ə, uzunlugu isə 1 metrə qədər qalıb.

Sərdabənin üstü ağacla döşəndikdən sonra kameranın üzəri iri qaya daşları ilə təpə formasında qurulub. Sərdabənin döşəməsi ağ gilləsuyandıqdan sonra içərisi tamamilə münasib qaya daşları ilə döşənib. Skelet və bütün arxeploji materiallar bundan sonra səliqə ilə sərdabəyəqoyulub. Sərdabə tipli bu qəbirdə 19 insan skeleti, 23 saxsı qab, 213 muncuq, 10 ədəd iy başlığı aşkar edilib. İy başlığının 9-ü sümükdən, biriisə daşdan hazırlanıb. Daşdan hazırlanan iy başlığı çox ustalıqla hazırlanıb, üzəri üçbucaq formalı naxışlarla bəzədilib. 10 ədəd iy başlığının birqəbirdə aşkar edilməsi faktı ilk tunc dövrü üçün nadir hadisə hesab edilə bilər. Sərdabədən aşkar olunan skeletlər sağ və sol yanı üstə,yarıbükülü, baş tərəfi divara söykənmiş vəziyyətdə qoyulub.

Torpaq qəbirlər aşkar edilib

Goranboyun Səfikürd kəndində tədqiqatlar aparan Müzəffər Hüseynov sonda onu da bildirdi ki, tədqiqatlar zamanı ilk tunc dövrünə aidkurqanlardan 150-200 metr şimal-şərqdə. son tunc-ilk dəmir dövrünə aid torpaq qəbir də aşkar edilib. Qəbır 80 sm dərinlikdə yerləşməkləşərq-qərb iştiqamətində uzunluğu 2 metr, eni 1 metr yarımdır. Qəbirdən sol yanı üstə qoyulmuş skeletin ətrafında isə 3 saxsı qab, 48 ədəd əqiqmuncuq, 1 ədəd tunc muncuq, 1 ədəd tunq qolbaq, 1 ədəd tunc sırğa, 2 ədəd dəvəgözü kəsici alət askar edilib.

Digər torpaq qəbir Səfikürdün şimal-şərq_tərəfindən aşkar edilib. 2 metr 5 sm dərinlikdə aşkar edilən torpaq qəbir kamerası 160x90sm ölçüdədk. Qəbirdən yarımbükülü vəziyyətdə sağ yanı ustə qoyulan skeletın ətrafindan 3 ədəd saxsı qab, 12 ədəd muncuq, 2 ədəd kəsici alətaşkar edilib. Goranboy rayonu ərazisində, xüsusən Səfikürd kəndi ətrafında aparılan apxeoloji qazıntılar zamanı eneolit, ilk tunc, son tunc- ilkdəmir dövrü mədəniyyətlərinin öyrənilməsi baxımından xeyli nailiyyətlər əldə edilib. Tezliklə nəzərdə tutulan tədqiqatlara vəsait ayrılan kimiSəfikürd kəndində yə rayonun digər istiqamətlərində yeni kəşfiyyat işləri başlanacaq.

11 № 14 (574) DÎPLOMAT 08-14 Aprel, Nîsan, sal. il 2024

VƏTƏNƏ LAZIMDIR XAN HEYDƏR PAŞA

Mən, Əhmədov Əhməd İsmayıl oğluna (Əhməd Vedili) məxsus olan:

1. Xalqın şairi-Xalqın səsi
2. İrəvanda Xan qalmadı
3. Sözün zamanı,Zamanın sözü
   İndi Nə Var Danışmağa!
4. İrəvanda xan qalmadı,
   Heç bir Müsəlman qalmadı!

Kitablarım 10.06.2021-ci il tarixində dərc olunmuşdur. Ulu Öndərimiz dəfələrlə Qarabağ və Qərbi Azərbaycan barədə, həmçinin İrəvan xanlığı barədə çıxışlarında demişdir, Sizdə çıxışlarınızda həmişə konkret sözünüzü deyirsiniz. Buda mənim kitablarımın məzmunu ilə tam uyğun gəlir.

Mənim sözlərimə:

1. Cənab Ali Baş Komandan!
2. İlhamdan İlham al,ay Vətən oğlu!
3. Qarabağ bizimdir, bizim olacaq! (bu söz müharibədən öncə yazılıb)
4. Qarabağ Azərbaycandır!
5. İrəvana gedək çıxaq, bayrağımızı ora taxaq! mahnıları bəstələnmişdir.

Mahnıları "Youtube" sosial şəbəkəsində "Əhməd Vedili" yazaraq dinləyə bilərsiniz. Məlumat üçün bildirim ki, bundan əvvəl "Mənim İdealım Heydər Əliyev" və "Xalqın oğlu-Xalqın Atası" kitablarım dərc olunmuşdur, eyni zamanda Heydər Əliyevə həsr olunmuş "Heydər Əliyevə Səs Verirəm" və "Əsrə bərabər 30 il" kitablarının redaktoru olmuşam. Ulu Öndərimiz hakimiyyətə gəlmədən öncə mənim onunla görüşlərim olmuş və 1988-ci ildə yazdığım "Mən bu dərdi kimə açım, söyləyim?" şeiri 16.03.1990-cı ildə "Ədəbiyyat və İncəsənət" qəzetində çap olunmuş, 02.09.1992-ci ildə "Şərq qapısı" qəzetində "Heydər Paşa", 11.05.1993-cü ildə "Naxçıvan" qəzetində "Heydər Baba", 26.10.1998-ci ildə "Azərbaycan" qəzetində "Ayıbdır" bundan sonra "Ayıbdır" şeiri "Vətən Səsi", "Dövlətçilik", "Hüquqşünas", "İdeal" qəzetlərində dərc olunmuşdur və bir neçə başqa qəzetlərdə şeirlərimlə Ulu Öndərimizin lehinə çıxış etmişəm.

Hal-hazırda "Azərbaycan Respublikasında Prezident Hakimiyyətinə Dəstək Milli Komitəsinin" Sədriyəm. Eyni zamanda nəzərinizə çatdırmaq istərdim ki, Ulu Öndər, Dahi Lider Heydər Əliyevin 100 illiyinə, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Cənab İlham Əliyevin isə 20 illiyinə ithaf etdiyim "XİLASKAR ATANIN – XİLASKAR OĞLU" kitabım hazırdır və artıq dərc edilmişdir.

VƏTƏNƏ LAZIMDIR XAN HEYDƏR PAŞA

(ixtisarla)

Heydər baba, xalqımız dar gündədir,
Türk oğlunun ümidi bir Səndədir.
İrəvan xanlığı yasda-qəmdədir,
Sizintək ağıllı, müdrik Baş hanı?
Xalqımız istəyir Heydər Paşanı.

Xalqımın ümidi Xan Heydər Paşa,
Qeyrətli oğullar keçərsə başa,
Onda biz gəzərik Təbrizdə qoşa,
Zəngəzur, Göyçəyə yollar açılar,
Durular-lillənmiş sular açılar.

14.11.1988

Bu şeiri ilk dəfə 12.08.1992-ci ildə Ulu Öndər Heydər Əliyevlə baş tutan görüşümdə oxudum çox bəyəndi və dərc olunmasına razılıq verdi. Bundan sonra 02.09.1992-ci ildə "Şərq qapısı" qəzetində dərc olundu.

İNDİ NƏ VAR DANIŞMAĞA

(ixtisarla)

Qeyrət vaxtı "qeyrət" inin
Göstərmədin qeyrətini,
Kişiyə xas qüdrətini
İndi nə var danışmağa.

"Yaş senzi" nə gəlməyənlər
Heydər qədri bilməyənlər,
Onda cavab verməyənlər,
İndi nə var danışmağa.

Belə dedi Həsən Mirzə,
Kişi gərək desin üzə,
Təlxək lazım deyil bizə,
İndi nə var danışmağa.

"Bəy" danışır, "xan" danışır,
Yerindən qalxan danışır,
Tülküdən qorxan danışır,
Tapıb bizi xam danışır,
İndi nə var danışmağa,
Efirdə əsib-coşmağa,
Bu günə şeir qoşmağa.

İNDİ NƏ VAR DANIŞMAĞA..!!

Bu şeir ilk dəfə 10.05.1996-cı ildə bir neçə qəzetdə dərc olunmuşdur.

Mən bu şeiri 1996-cı ildə akademik, mərhum Aqil Əliyevin ad günündə oxudum. Ulu Öndərimiz və ailə üzvləri, mərhum Cəlal Əliyev, Rəfiqə və Şəfiqə Əliyevalar və möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev həmin məclisdə idilər. Çox bəyəndilər. İlham Əliyev şəxsən mənim oturduğum masaya yaxınlaşdı, mənim sağlığıma qədəh qaldırdı və mənə təşəkkür etdi. Məni öz qəbuluna dəvət etti. General-polkovnik Bəylər Eyyubov da həmin məclisdə idi. Mən "İrəvanda xal qalmadı" mahnısını sifariş edib oynadım. Sumqayıt şəhər Univermağının müdiri Zaman İsgəndərov və Sumqayıt Maşın Bazarının müdiri, mərhum Sabir Tanrıverdiyev mənimlə "İrəvanda xal qalmadı" mahnısına oynadılar. Ulu Öndərimiz bizi çox diqqətlə dinlədi və alqışladı. Şən və razı baxışları ilə sanki mənə sağ ol dedi.

Əsl canlı Heydərçi
şair Əhməd Vedili

Lakin, Əhməd Vedili nin bu xidmətlərinə rəğmən hələ də nə Heydər Əliyev təqaüdü, nə də Heydər Əliyevin 100 illiyi mükafatı təqdim olunmayıb.

Nêçîrvan Barzanî di salvegera Komkujiya Enfalê de bangî Hikûmeta Îraqê kir

Serokê Herêma Kurdistanê di 36emîn salvegera Komkujiya Enfalê de got, "Em careke din bangî Hikûmeta Îraqê dikin ku qurbaniyan tazmîn bike." Îro 36emîn salvegera Komkujiya Enfalê ye, Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî peyamek belav kir. Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî di peyama xwe de anî ziman:

"Em îro 36 saliya xemginiya Enfalê û qurbanîdana zêdetirî 182 hezar zarok, mêr û jinên Kurdistanê bi bîr tînin. Ew di yek ji sûc û komkujiyên herî hovane de sala 1988an ji aliyê rejîma wê demê ya Bexdayê ve hatin şehîdkirin û heta demeke dirêj dê encamên wê berdewam bin.

Bi vê minasebetê em wan bi rêz bi bîr tînin û bejna xwe li ber giyanê wan ê pak ditewînin."

Komkujiya Enfalê ji 8 qonaxan pêk hat ku ji 22yê Sibata 1988an û heta 6ê Îlona 1988an berdewam kir. Qonaxa sêyemîn a Enfalê ku 14ê Nîsana 1988an bû û ji ber ku li gorî qonaxên din herî zêde qurbanî û komkujî tê de hat kirin wekî roja Enfalê hat binavkirin. Nêçîrvan Barzanî di berdewamiya peyama xwe de anî ziman: "Di demekê de ku Dadgeha Bilind a Tawanan a Îraqê ev sûc wekî cenosîd nas kiriye jî lê em dubare daxwazê ji Hikûmeta Federal a Îraqê dikin ku erka xwe ya dadwerî û qerebûkirina qurbaniyan di hemû waran de bi cih bîne. Herwiha em tekezî li ser wê yekê dikin ku di hemû waran de xizmetguzariyên baştir ji malbatên qurbaniyên Enfalê re bê kirin û çi destan were ji bo wan divê were kirin."

Nêçîrvan Barzanî li ser lêgerîna hestiyên qurbaniyên Enfalê jî da zanîn: "Em malbatên ezîz ên qurbaniyên Enfalê piştrast dikin ku em dê heta dawiyê lêgerîna cenazeyên şehîdan bidomînin û wan vegerînin hembêza niştiman.

Herwiha em tekezî li ser hewlên xwe yên berfireh dikin ji bo nasandina Enfalê wekî cenosîd li ser asta navneteweyî ku careke din sûcekî wiha li ti cihekî cîhanê dubare nebe."

Nêçîrvan Barzanî di dawiya peyama xwe de got: "Bi vê minasebetê em tekeziyê li ser hevdengiya hemû partî û pêkhateyên Kurdistanê dikin ku mercê parastin û berdewamiya maf û destkeftan, federalî û statuya destûrî ya Herêma Kurdistanê ye."

İsrail'den İran'ın saldırısına dair açıklama

İsrail kamu yayın kuruluşu KAN'ın ordudan aktardığı bilgiye göre, İran, dün gece yaklaşık 100 balistik füze, 30 seyir füzesi ve 160 kamikaze İHA ile

İsrail'e saldırı düzenledi. İran Devrim Muhafızları Ordusu, İran topraklarından İsrail'e kamikaze insansız hava araçları ve füzelerle saldırı gerçekleştirildiğini duyurdu. Saldırının, Suriye'deki İran konsolosluğu saldırısına cevap olarak düzenlendiği belirtildi. İran, bazı askeri hedeflerin vurulduğunu, İsrail ise saldırıların çoğunun hava savunma sistemlerince önlendiğini ancak güneydeki bir askeri üsse füze isabet ettiğini açıkladı. İsrail kamu yayın kuruluşu KAN'ın ordudan aktardığı bilgiye göre, İran, dün gece yaklaşık 100 balistik füze, 30 seyir füzesi ve 160 kamikaze İHA ile İsrail'e saldırı düzenledi. İran'ın saldırısına eş zamanlı olarak, İsrail'e Lübnan'dan da yaklaşık 40, Yemen ve Irak'tan da bireysel olarak füze ve İHA fırlatıldığı belirtildi.

İsrail ordusu, savaş uçaklarının ABD öncülüğündeki diğer ülkelerle birlikte İsrail toprakları dışında "20'den fazla seyir füzesini imha ettiğini" iddia etti. Haberde, (yapılan saldırılarda) İsrail'e herhangi bir seyir füzesinin ulaşmadığı, isabet eden balistik füzelerin ise altyapıya hafif hasarlar verdiği kaydedildi.

Myles Caggins: Petrol ihracatının yeniden başlaması için Kongenin Irak'a baskı yapmasını talep ettik

Kürdistan Petrol Endüstrisi Birliği (APIKUR) Sözcüsü Myles Caggins, ABD Kongresinden Irak Hükümetine Kürdistan Bölgesi'nden petrol ihracatını yeniden başlatmaya baskı yapmasını talep ettiklerini söyledi.

Kurdistan24'e konuk olan Sözcü Myles Caggins, "Irak Başbakanı Sudani'nin ABD ziyareti ve Başkan Joe Biden ile görüşmesinin, Irak-Türkiye petrol boru hattı üzerinden Kürdistan petrol ihracatının yeniden başlamasına vesile olmasını umuyoruz." dedi.

Iraklı ve ABD'li liderlerin, Irak-Türkiye petrol boru hattı üzerinden (Kürdistan Bölgesi) petrol ihracatının yeniden başlatılması yönündeki açıklamaları konusunda oldukça iyimser olduğunu belirten Caggins, "Biz APIKUR olarak Kongre üyeleriyle iyi bir temas halindeyiz. Petrol ihracatının yeniden başlatılmasına yönelik Kongrenin bazı üyeleri aracılığıyla Beyaz Saray'a mesajımızı ilettik. Petrol ihracatının yeniden başlaması için Kongrenin Irak'a baskı yapmasını talep ettik." ifadelerini kullandı.

"Kongredeki dostlarımız ABD ile Kürdistan Bölgesi arasında ortaklığın önemini anlıyorlar." diyen APIKUR Sözcüsü Caggins, "ABD'ye vergi ödeyen şirketler Kürdistan Bölgesi'nde petrol sektörü ve diğer sektörlere 300 milyon dolar değerinde yatırım yaptı. Irak Petrol Bakanlığı ve Kürdistan Bölgesi Doğal Kaynaklar Bakanlığının yanı sıra uluslararası petrol şirketleriyle, petrol ihracatının yeniden başlamasını kolaylaştıracak birçok yeni anlaşmanın yapılması yönünde görüşmeler yapılıyor." dedi.

Paris'teki Uluslararası Tahkim Mahkemesinin Kürdistan Bölgesi'nden petrol ihracatına ilişkin 25 Mart 2023 tarihli kararının ardından Ceyhan limanından yapılan petrol ihracatı askıya alınmıştı.

Türkiye Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar, 1 Kasım'da yaptığı açıklamada, boru hatlarının Ekim 2023'ten bu yana petrol ihraç etmeye hazır olduğunu ancak ihracatın başlayamadığını belirterek, "Petrol ihracatında herhangi bir teknik sorunu yok, ancak Erbil ile Bağdat arasında bu konuda yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle ihracat henüz başlayamadı." demişti.

Öte yandan Irak Başbakanı Sudani, Moskova'da düzenlenen "Enerji Haftası" panelindeki konuşmasında, Irak'ın Ceyhan Limanı üzerinden petrol ihraç etmeye hazır olduğunu bildirmişti.

Serok Barzanî di salvegera Komkujiya Enfalê de peyamek belav kir

Serok Mesûd Barzanî di 36emîn salvegera Komkujiya Enfalê de got, "Ew ên Enfal kir ketine çopa dîrokê lê bandora cenosîdê her maye."

Serok Mesûd Barzanî di 36emîn salvegera Komkujiya Enfalê de peyamek belav kir.

Serok Barzanî îro di peyama xwe de got: "Tevî zilm û zordariya mezin a li gelê me hatiye kirin, mixabin hîn jî di nav dewleta Îraqê de deng û rengên şovenîst ên li dijî Kurdan derdikevin."

Komkujiya Enfalê ji 8 qonaxan pêk hat ku ji 22yê Sibata 1988an û heta 6ê Îlona 1988an berdewam kir.

Qonaxa sêyemîn a Enfalê ku 14ê Nîsana 1988an bû û ji ber ku li gorî qonaxên din herî zêde qurbanî û komkujî tê de hat kirin wekî roja Enfalê hat binavkirin.

Serok Barzanî bal kişand ser wê yekê ku erkê dezgehên fermî yên Îraqê ye ku ji bo qerebûkirina qurbaniyên Enfal û cenosîd û zilma li gelê Kurdistanê hatiye kirin bixebitin û divê rê li ber hemû hewl û siyasetên xirab bigirin.

ABD Başkanı Biden'den İran'ın misillemesine ilişkin açıklama: Her an olabilir

ABD Başkanı Joe Biden, 1 Nisan'da Suriye'deki büyükelçilik yerleşkesindeki konsolosluk binasını vuran İsrail'e yönelik İran'ın misillemesinin

"her an" olabileceğini bildirdi.

Beyaz Saray'da gazetecilere konuşan Biden'a, İran'ın İsrail'e düzenleyeceği olası saldırı soruldu.

İran'ın ne kadar kısa zamanda İsrail'e saldırabileceği yönündeki soruya Biden, "Güvenli bir bilgi almak isterdim ancak beklentim her an olabileceği yönünde" diye konuştu.

Biden, İran'ı İsrail'e saldırmaması konusunda uyararak, "Biz kendimizi İsrail'in savunmasına adadık. İsrail'i destekleyeceğiz. İsrail'in savunulmasına yardım edeceğiz ve İran başarılı olamayacak" ifadelerini kullandı.

İsrail, İran'ın Şam'daki büyükelçilik yerleşkesinde yer alan konsolosluk binasına 1 Nisan'da hava saldırısı düzenlemişti. Saldırıda, İran Devrim Muhafızları Ordusundan 2'si general rütbesinde, toplam 7 kişi ölmüştü.

İran lideri Ayetullah Ali Hamaney, İsrail'in Şam'daki İran konsolosluğuna saldırısının, ülkesinin topraklarına saldırı anlamına geldiğini belirterek, "Kötü rejim bir hata yaptı, cezalandırılmalı ve cezalandırılacak" ifadesini kullanmıştı.

ABD Başkanı Joe Biden da İran'ın İsrail'e yönelik saldırı tehditleri karşısında Tel Aviv'e "sarsılmaz" şekilde destek vermeye devam edeceklerini belirtmişti.

Neçirvan Barzani: Kürdistan Bölgesi sorunların anayasal temelde çözümü konusunda ciddidir

Bağdat'ta Şii Koordinasyon Çerçevesi liderleri ile bir araya gelen Başkan Neçirvan Barzani, Kürdistan Bölgesi'nin Bağdat ile yaşanan sorunların anayasa temelinde diyalog yoluyla çözülmesi konusunda ciddi olduğunu vurguladı.

Irak'ın başkenti Bağdat'ta temaslarına devam eden Başkan Neçirvan Barzani, hükümeti oluşturan tarafları çatısı altında barındıran Devlet Yönetimi İttifakı ve Şii Koordinasyon Çerçevesi yetkilileriyle görüştü.

Kürdistan Bölgesi Başkanlığı'ndan yapılan açıklamaya göre, Şii liderlerle yapılan toplantıda Başkan Neçirvan Barzani, Irak'taki siyasi partiler arasında koordinasyon ve anayasa ile federal sistemin korunmasının öneminin yanı sıra, ülkenin yönetimi ve geleceği için ortak bir görüşün gerekli olduğuna dikkati çekti.

Erbil ile Bağdat arasındaki sorunlara değinen Barzani, Kürdistan Bölgesi'nin sorunların anayasa temelinde diyalog yoluyla çözülmesi konusunda ciddi olduğunu vurguladı.

Barzani, ilgili taraflar arasında periyodik toplantılar için bir mekanizmanın var olması gerektiğini belirtti.

Başbakan Muhammed Şiya es-Sudani ve Şii liderler Başkan Neçirvan Barzani'nin toplantıya katılmasından duydukları memnuniyeti dile getirdi.

Sorunların çözülmesi yönünde ortak bir arzunun bulunduğunu vurgulayan Şii liderler, bunun için de ilişkilerin devamını gerekli gördüklerini kaydetti.

Kürdistan Bölgesi Başkanlığı ile ortak konuların ele alındığı toplantıda hükümetin kurulması aşamasında yapılan anlaşmanın hayata geçirilmesinin önemi ele alındı.

Irak ve Kürdistan Bölgesi'ndeki durumun da ele alındığı görüşmede ayrıca Irak Başbakanı Sudani'nin beklenen Washington ziyareti de masaya yatırıldı.

Konuya dair Irak Başbakanlığından yapılan açıklamada Irak Başbakanı Muhammad Şiya Sudani'nin toplantıda hazır bulunduğu ve Koordinasyon Çerçevesi liderlerinin de sözkonusu toplantıya katıldıkları aktarıldı.

Yazılı açıklamada toplantıda çok sayıda sorunun masaya yatırıldığı, Irak hükümeti ile Kürdistan Bölgesi arasındaki ortak çalışmanın güçlendirilmesinin ve sorunların çözümüne yönelik idari ve teknik düzenlemelerin ele alındığı duyuruldu.

Toplantıda "Sudani'nin hükümetin yapıcı ve verimli bir ortaklığa" vurgu yaptığı belirtilen açıklamada, liderlerin federal hükümet ile Kürdistan Bölgesi arasındaki ortak sorunların çözümüne yönelik olarak atılan adımları takdir ettikleri kaydedildi.

Irak'ta "Devlet Yönetimi İttifakı" ve "Koordinasyon Çerçevesi" Sudani'nin liderliğindeki Irak hükümetinin iki kurucusu konumunda.

Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) de Devlet Yönetimi İttifakı içinde yer alıyor.

Sudani: Irak-Amerikan ilişkileri Ortadoğu'da istikrarın anahtarıdır

Irak Başbakanı Sudani, Foreign Affairs dergisinde yayımlanan bir makalede, Irak - Amerika ilişkisinin Orta Doğu'nun istikrarının anahtarı olduğunu vurguladı

Irak Başbakanı Sudani, Foreign Affairs dergisinde yayımlanan bir makalede, Irak - Amerika ilişkisinin Orta Doğu'nun istikrarının anahtarı olduğunu vurguladı. Ayrıca, önümüzdeki 15 Nisan tarihinde Washington'a yapacağı beklenen ziyareti sırasında ABD Başkanı Joe Biden ile görüşmesinin, Irak - Amerika ortaklığını daha sürdürülebilir bir temelde yerleştirmek için bir fırsat olduğunu belirtti.

Sudani, Foreign Affairs dergisinde yayınlanan makalesinde şunları söyledi: "20 yıl önce, Amerika Birleşik Devletleri Irak halkının Saddam Hüseyin diktatörlük rejimini devirmesine yardım etti ve demokratik bir rejim için temeller attı. Bu, Iraklıların özgürlüğü tatmalarını ve baskıyı sona erdirmelerini sağladı, bu da sadece ülkeme değil, aynı zamanda daha geniş bir bölgeye sorunlar getiren kaynakların kötüye kullanımına son verdi." dedi.

Sudani, "Bu 20 yıl boyunca, Irak - Amerika ilişkileri çeşitli aşamalardan geçti: bazen yükselme, bazen düşüş, bazen heyecan, bazen soğuma; bazen pozisyonların ve görüşlerin uyumu, bazen farklılık ve gerginlik. Bununla birlikte, her zaman Irak ve Amerika liderliklerinin arasında net bir anlayış vardı: İlişkilerinin stratejik bir ilişki olarak kalacağı ve iki tarafın çıkarlarını sağlayan birçok ortak nokta taşıyacağı." dedi.

Sudani, makalesinde şunları ekledi: "Birlikte terörü yenmeyi başardık ve güvenlik işbirliği sayesinde Irak ordusunu ve etkili güvenlik güçlerini yeniden inşa etmeyi başardık. Bugün, stratejik ortaklığımızı korumak için onu yeni bir aşamaya taşımamız gerekiyor - bir aşama ki bu, Bağdat ile Washington arasındaki verimli işbirliğinden vazgeçmeden Bağdat'ın egemenliğini ve bağımsızlığını destekleyen bir aşama"

Irak Başbakanı Sudani şunları ekledi: "Ocak ayının sonlarında, Irak ve Amerika Birleşik Devletler'inden üst düzey askeri yetkililerden oluşan Yüksek Askeri Komite'yi oluşturduk. Bu komite, sözde IŞİD tehdidini, Irak'ın güvenlik güçlerinin kapasitesini ve ülkenin tüm bölgelerindeki operasyonel koşulları değerlendirmek için kuruldu. Bu çaba, tüm ortakların kabul ettiği bir takvime göre kademeli ve düzenli bir şekilde uluslararası koalisyonu sona erdirme konusunda anlaşmaya varmalarını sağladı." ve ''Artık Yüksek Askeri Komite, gelecekteki ilişkiler için bir yol haritası oluşturacak, Amerikalı danışmanların varlığı da dahil olmak üzere. Bu adımlar, ABD ile ilişkimizdeki derecelendirmenin düşürülmesinin aksine, sadece güvenlik ve askeri konularla sınırlı olmayan bir işbirliği temelinde yeni bir ortaklık aşamasına geçmemizi sağlayacak'' dedi.

Kalçık: AKP Kürt'e de coğrafyasına da düşman

Van Çev-Der Başkanı Ali Kalçık, AKP'nin yarattığı doğa tahribat-

larının çok ciddi sorunlara kaynaklık ettiğini, Kürt kimliğini inkar ettiği gibi Kürt coğrafyasına karşı da düşmanlık politikası uyguladığını söyledi.

Ali Kalçık, "Yaşam alanları rant ve çıkar uğruna yok ediliyor. AKP, Wan Gölü havasında binlerce dönüm sulak ve sazlık araziyi kurutarak betonlaştırdı ve rant yerleri haline getirdi. Kanuna göre sulak alanların doldurulması, tahrip edilmesi ve imara açılması suç olmasına rağmen bu alanlar yok edildi" dedi.

Kurdistan coğrafyasının yaşam kaynağı olan Wan Havzası AKP'nin bilinçli politikaları nedeniyle büyük tahribata uğradı. Wan Gölü'ne dökülen 100'ün üzerindeki akarsuyun üzerinde yüzlerce HES ve baraj yapılması, bu akarsuların yatakları ve çevresinde bulunan milyonlarca canlının yok edilmesini getirdi. HES'ler ve barajlar nedeniyle doğa tahrip edildi, yaşam alanları yok edildi. Baraj ve HES'ler nedeniyle kuruyan akarsular, Wan Gölü'nde büyük su kaybına neden oldu. Wan Gölü ve çevresi AKP ve yandaşları tarafından rant merkezi haline de getirildi. Wan Gölü kıyısının birçok noktası başta olmak üzere, göl çevresinde bulunan sulak ve sazlık alanlarda dolgu yapılarak yapılar inşa edildi. Göl çevresinin kurutulması nedeniyle oksijen kaynağı, biyolojik arıtma görevi gören sazlıklar ile milyonlarca canlının yaşam ve üreme alanı olan sulak alanlar yok edildi.

Van Çevre ve Tarih Eserleri Koruma Derneği (Van Çev-Der) Başkanı Ali Kalçık, dünyada olduğu gibi bölgede de su krizinin yaşandığını belirterek, özellikle Wan Gölü Havzası'nda çok ciddi şekilde suyun azalmasının ciddi kaygılara neden olduğunu söyledi. Son dönemde AKP ile birlikte yaşanan doğa tahribatlarının çok ciddi sorunlara kaynaklık ettiğini altını çizen Kalçık, "Dünyanın her tarafında ekolojik ve çevresel sorunlar var. Bunlarla ilgili yönetmenlikler, kanunlar ve kurallar var. Ama bizim bölgemizde hiçbir kanun ve kural uygulanmıyor, doğa talan ve tahrip ediliyor. Wan Gölü'nde büyük bir su kaybı yaşanıyor. Bu su kaybı küresel ısınmanın yanında yanlış uygulamalardan da kaynaklanmaktadır" dedi.

Kalçık, konuşmasını şöyle sürdürdü: "Wan Gölü kadar önemli sulak alanlarımız ve sazlıklarımız var. Bu sulak alanlarımızın bataklık olduğu ile ilgili bir algı oluşturularak, bataklıkların korutulması mantığıyla hareket ediliyor. Bu alanlarımız, değerlerimizdir. Bu sulak ve sazlıklarımız birer ileri biyolojik arıtmalarımızdır. Aynı zamanda milyonlarca canlının üreme ve yaşam alanıdır. Sulak alanlar ve sazlıklarımız birer oksijen kaynağıdır. Yaşam alanları rant ve çıkar uğruna yok ediliyor. AKP, Wan Gölü havasında binlerce dönüm sulak ve sazlık araziyi kurutarak betonlaştırdı ve rant yerleri haline getirdi. Kanuna göre sulak alanların doldurulması, tahrip edilmesi ve imara açılması suç olmasına rağmen bu alanlar yok edildi."

Yaşanan bu tahribatlar nedeniyle Wan Gölü balığının neslinin tükenmeye doğru gittiğini ifade eden Kalçık, "Wan Gölü çevresinde bulunan evsel ve kanalizasyon atıklarının Wan Gölü'ne dökülmesi çok ciddi sorunlara neden olmaktadır. Bölgede Kürt kimliği inkar edildiği gibi, Kürt coğrafyasındaki ekolojik sorunlar da yok görülüyor. Bir düşman politikası uygulanıyor. Bu anlamda buradaki tüm insanlara çağrımız, ekolojiye ve yaşama saygılı olmasıdır. Yaşamı karartmamız gerekiyor" şeklinde konuştu.

Mazlum Abdi: "Moskova saldırısından sonra Rus askeri yetkililer IŞİD'e karşı bizimle temasa geçti"

YPG/ SDG (Suriye Demokratik Güçleri) komutanı Mazlum Abdi, Al-Monitor'dan Amberin Zaman'a

konuştu: "Moskova saldırısından sonra birçok Rus askeri lideri bizimle temasa geçti ve IŞİD tehdidi konusunda bilgi alışverişinde bulunduk", "Gazze'deki çatışma IŞİD'in tekrardan güçlenmesine yol açtı", "ABD'li yetkililer şu anda Suriye'den çekilme planının bulunmadığı konusunda ısrar ediyor." "Petrol gelirlerimiz yarı yarıya azaldı."

Mazlum Abdi'nin röportajından öne çıkan mesajlar şöyle;

"Moskova saldırısından sonra birçok Rus askeri lideri bizimle temasa geçti ve IŞİD tehdidi konusunda bilgi alışverişinde bulunduk."

"Güvenlik konularında bilgi alışverişinde bulunmak için Ruslarla rutin olarak buluşuyoruz. Bu kanal, IŞİD'i yenmek için ABD liderliğindeki koalisyonla ortaklığımızdan ayrıdır."

"Gazze'deki çatışma IŞİD'in tekrardan güçlenmesine yol açtı."

"ABD'li yetkililer şu anda Suriye'den çekilme planının bulunmadığı konusunda ısrar ediyor."

"Donald Trump yeniden seçilirse, daha önceki hataları tekrarlamayacağını umuyoruz."

"Türkiye hayati altyapımızı yok etmek için seferberlik başlattı."

"Petrol gelirlerimiz yarı yarıya azaldı."

"İşsizlik artıyor ve bu da IŞİD'e fayda sağlıyor, eleman bulmasını kolaylaştırıyor. Bu nedenle müttefiklerimizden çok daha fazla mali destek almamız gerekirken tam tersi oluyor. ABD liderliğindeki koalisyonun IŞİD'i yenme kararlılığı zayıflıyor."

İran, İsrail'e kapsamlı saldırı başlattı

İran devleti İsrail'e yönelik çok sayıda İHA ile saldırı başlattı.

İsrail ordusu, İran'ın İsrail'e çok sayıda insansız hava aracı (İHA)

fırlattığını açıkladı. İran İHA'larının İsrail'e ulaşmasının saatler süreceği ve tehdit altındaki noktalarda sirenlerin çalacağı vurgulandı.

İsrail devlet televizyonu KANN, İran'ın İsrail'e İHA saldırısı başlattığını duyurdu.

Reuters ajansına konuşan üç güvenlik kaynağı ise Federe Kurdistan Bölgesel Yönetimi'nin Süleymaniye bölgesi üzerinde, İran yönünden bir dizi İHA'nın görüldüğünü ifade etti.

Amerikan haber sitesi Axios'un muhabiri olan İsrailli gazeteci Barak Ravid, İran'ın İsrail'e onlarca insansız hava aracı yolladığını yazdı, haberi İsrailli yetkililer ile dört ABD'li yetkiliye dayandırdı.

İsrail televizyonu Kanal 12 de İran'ın yolladığı onlarca silahlı insansız hava aracının yolda olduğunu, İHA'ların İsrail'e ulaşmasının saatler alacağını kaydetti.

İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, ülkenin savunma sistemlerinin aktif hale getirildiğini ve ordularının hazır olduğunu söyledi.

İsrail Başbakanı Netanyahu, "Bir prensibi net şekilde ortaya koydum: Kim bize zarar verirse, biz de ona zarar veririz. Her tür tehdide karşı kendimizi koruyacağız. Bunu soğukkanlı ve kararlı bir şekilde yapacağız" diye belirtti.

İran Devrim Muhafızları tarafından yapılan açıklamada, İsrail topraklarına "onlarca İHA ve füze" gönderildiği belirtildi.

İran'ın İsrail'e saldırı başlattını belirten Beyaz Saray, "İsrail'in güvenliğine desteğimiz tam. ABD, İran'dan gelen tehditlere karşı (İsrail'in) savunmasını destekleyecek" dedi.

Bu arada İsrail ordusu, İran'dan gelecek olası saldırılara karşı iki gün boyunca geçerli olacak güvenlik talimatlarını açıkladı. Güvenlik uygulamaları kapsamında İsrail genelinde okullar iki gün tatil edildi.

Ülke genelinde uyarı yapılan yerler hariç bin kişiye kadar toplanmaya izin verildi, açık havada çalışmaya ve iş yerlerine ise kısıtlama getirilmedi.

Gazze Şeridi'nin çevresindeki bazı bölgelerde açık havada 100, kapalı mekanlarda 300 kişiye kadar toplanılabileceği vurgulandı.

Ürdün de İran'ın İsrail'e düzenlediği insansız hava aracı saldırıları nedeniyle olağanüstü hal ilan ederek, hava sahasına gelen, giden ve transit geçen tüm uçaklara geçici olarak kapatma kararı aldı.

Irak resmi haber ajansı INA'ya konuşan Ulaştırma Bakanı Rezzak es-Sadavi, hava sahasının tüm uçuşlara kapatıldığını açıkladı. Sivil Havacılık Kurumundan yapılan açıklamada da Irak hava sahasının kapatılmasının geçici ve önlem amaçlı olduğu bildirildi.

Avusturya'nın ardından Almanya İran'daki vatandaşlarından ülkeyi terk etmelerini istedi

Avusturya'nın ardından Almanya İran'daki vatandaşlarından ülkeyi terk etmelerini istedi. Yapılan açıklamada, güvenlik durumunun hızla ve önceden uyarı yapılmaksızın kötüleşebileceği belirtildi.

Almanya, İran'da bulunan vatandaşlarından ülkeyi terk etmelerini talep etti.

Almanya Dışişleri Bakanlığından yapılan açıklamada, özellikle İsrail ile İran arasındaki bölgedeki mevcut gerginliklerin, ani gerilimi tırmandırma tehlikesi barındırdığı belirtildi.

"İran'a seyahat edilmemesi uyarısı" yapılan açıklamada "Alman vatandaşlarından İran'ı terk etmeleri" istendi.

Açıklamada, güvenlik durumunun hızla ve önceden uyarı yapılmaksızın kötüleşebileceği belirtilerek, gerilimden hava, kara ve deniz ulaşım yollarının da etkilenebileceği ve buna bağlı olarak İran'a giriş ve çıkışlarda olası aksaklıkların yaşanabileceğine işaret edildi.

Ramazan KAVAK

Di sala 1985'an de li gundekî Kercewsê hatiye dinê. Li zankoya Abantê perwerdehî, li zankoya Anadolê jî civaknasî,dadwerî û fotograf qedandine. Niha li ser wêjeya kurdî xebatên xwe didomîne...

Berhemên wî;
Şiverêk (Helbest-weşanên Na 2017)
Êşa Genim (Helbest-Weşanên Na 2018)
Rêwiyê Demên Windayî (Roman-Weşanên Na 2020)

TENÊTÎ

Tariya şevê,
Ronîheyv
Bîreweran tolaz,
Qedeheke tijî,
Û li ber çemê Dîjleyê
Min tenêtiya xwe berda
Çû…
Çû mîna kelekekê
Her tişt bi nîvî ma
Li binê dara biyê
Qedeh giriyan û ez giriyam…

BAVÊ MİN

Sîlûetekî xeyal meyal
Berîkên wî,
Hêlîna hêvîyê zarokatiya min bûn
Hebûna wî,
Sedema kenê min
Ciwan bû,
Niha merhaba dabû salên sihî
Kesayeta wî,
Bi camêrî hatibû strandin
Bêhneke dostanî,
Ji rihê wî difurî
Hevalê lîstikên min
Qehremanê çîrokên min
Bavê min,

Lê derziya jehrê,
Li kezeba demê ketibû
Tariya salên notî,
Mîna melkemotekî,
Li bajarê kurdîstanê digeriya
Her roj ocaxek ditemirand
Û jiyanek dişewitand

Hevdehê nîsanê bû
Kujerên çavsor,
Ji asîman dibarîn,
Xwîn dibarî,
Mîna lehiyekê,
Girî dibarî
Û qîrên bi kolanê batmanê diket
Dilerizîn kuçe,bi wê xezebê
Canekî din,
Bêbext dikete erdê
Canekî,ji canê min
Gotin di qirika qasid de êsîr diman
Her gotin dibû janeke bêdawî
Dibû hêstireke birîndar
Di jiyana dayîka min de
Hêstirên ku di nava wan de
Zarokiya min xeniqî

Ber êvareke biharî
Herkes hat,
Lê ew nehat
Peyvek weşiya ji hebana dilê min
Axxx,bavê min…

RÊWÎTÎ

Bêhna çûyînê
Ji demên mayî tê
Pêlavên min bi xemgîniya rê ve dizeliqin
her gav dibe êşeke ji xwê
û tê reşandin li ser birînên min

Ezê çawa biqevizim,
Ji ser çiya û deştên xwe,
xak û çemên xwe,
bax û bexçên xwe
bîrewer û kulên xwe…
niha goleke xwînê me,
ji cokên çavên xwe
bi ser aşên janê de diherikim
û xeyalên zaroktiyê dihêrim…
axx li min evdalî,
niha fêm dikim niha
di wan demjimêrên xûrînî de,
rêwîtî,mirin e…

Ez dizanim
bi wê çûyîna xafil
wê gul û gulşilan
ji temenê xwe yî nazdar bixeyîdin
wê pûşê hêlînên xwe biveçirînin
tivîlkên warê min…

Berî wê xatir xwestina xenîqoyî
Li bin siya darberûkê bila
hev hembêz bikin çiyayên min
Bang bikin Ararat û Cudî,
bila li hev werin
Dilê min ji keştiya Nebî Nuh pîroztir e
Û li ser navserên herduyan dideynim…

Ji kulilkên hinaran re bibêjin,
bila hişk nebin piştî min
bila tî neminin,
kulîlkên ku,mîna bêriyên min bêhn didin
wextê ku,
di nav berfa zozanên welatê min de,
berfîn şiyar bûn,
li ser şaxên wan navê min binivîsin
û hingî zanîbin
ne tenê bihar tê…
pêlavên minî ku mîna kulmek xwelî,
nebûna min bi xwe re birin
wê di bin barê agirê hebûna min de
rê û rêçikên xerîbiyê bişewitînin…

Careke din agir bazarê Lengê yê Hewlêrê ket

Îro danê sibê careke din agir bi bazara Lengê ya Hewlêrê ket û di encamê de hejmarek dikan şewitîn.

Berdevkê Berevaniya Şaristanî ya Hewlêrê Karwan Mîrewdelî ji K24ê re ragihand, îro demjimêr 7:50 careke din agir bi bazara Lengê ket û tîmên Berevaniya Şaristanî hewla kontrolkirina agir didin

Mîrewdelî amaje bi wê kir, sedema agir ne diyar e, lê belê vê carê agir ji cara berê berfirehtir bûye û tîmên wan hewla kontrolkirina agir didin. Pêştir şeva 27ê Sibata borî jî agir bi bazarê Lengê ketibû û di encamê de, 166 dikan şewitîne û zirareke madî ya mezin çêbû.

Bazara Lengê ya Hewlêrê, ji bazarên navdar yên Hewlêrê ye, pêştir di sala 2018an de jî agir pê ketibû û piştre bi şêweyekî modern hatibû nûjenkirin, bi sedan dukan lê hene û hejmareke mezin ya welatiyan karê xwe tê de dikin.

EŞÎRÎ MİN DEFİNKE

Bo axa kal û bava,
Dinalim ez ro,şeva,
Bi hisret û kela dil
Kîn,rik dinhêrim hova,

Em hev bûne gurê har,
Çawa dûpişk,çawa mar,
Ketin bin nîrê dijmin
Îro mane ûstû xwer,

Bûme agrê antêxê,
Şewitîm keser, axê,
Gidîno roje nîvro
Ketim ber derb û daxê,

Hêsir ji çevên beraş,
Kişîyan berbi behra reş,
Qutifîm êş, azara
Dil bû bedhal û nexweş,

Fetisandin dengê dil,
Şikandin min bask û mil,
Ber gulê ez bûme kund
Mîna şarûr û bilbil,

Welat gazî min dike,
Min hemêzke û germke,
Li sîngê çîyay Sîpanê
Eşîrî min definke,

Gul, sosin û nêrgiza,
Bikin baq, çêkin gurza,
Bixemlînin reng bi reng
Mexber qeytan,etleza

Helbestvan
M. Hinara Tajdin

Joe Biden hişyarî da Îranê: Nebe ku karekî waha bikî!

Serokê Amerîkayê hişyariyeke tund da Îranê û got: ''Nebe ku hun xwe li Îsraîlê bidin''.

Joe Biden herwaha ragehand: '' Eger Îran her çalakiyekî li dijî Îsraîlê bide, em pêbendin di berevanîkirina Îsraîlê, bi misogerî Amerîka piştevaniya Îsraîlê dike û berevaniyê lê dike û Îran serkeftî nabe, ji ber wê jî ez ji berpirsên Îranê re dibêjim nabe ku karekî waha bikin û bela xwe li Îsraîlê bidin''.

Hêjayî gotinêye ku ev çend roj in berpirsên cîhanê û çapemeniyên navneteweyî li benda bersiveke tund a leşkerî ya Îranê li dijî Îsraîlê ne, ji ber ku berpirsên Îranê gefa tolhilgirtina kuştiyên bombebarana Îsraîlê xwarin, ku di wê bomberabarê de 17 kes ji kuştiyên wan ku 7 ji wan fermandeyên paye bilind yên Sipaha Pastaran bûn.

Biden: Em dê Îsraîlê biparêzin

Serokê Amerîkayê got, "Em pêşbînî dikin Îran dê di demeke nêzîk de êrîşî Îsraîlê bike."

Serokê Amerîkayê Joe Biden li ser zan-

yariyên ku dê Îran di nava 48 saetan de êrîşî Îsraîlê bike daxuyanî da û hişyarî da ku êrîşî Îsraîlê neyê kirin.

Serokê Amerîkayê Joe Biden li New Yorkê li ser gefên Îranê bersiva pirsên rojnamegeran da. Joe Biden di kongreyeke rojnamegeriyê de li ser pirsa, "Gelo dê Îran kengî êrîşî Îsraîlê bike?" got:

"Min dixwest zanyariyeke cihê baweriyê bistînim lê ez li hêviyê me ew êrîş niha dikare pêk were. Îran dê êrîşî Îsraîlê bike."

Serokê Amerîkayê Joe Biden hişyarî da Îranê û got: "Em pabend in ji bo parastina Îsraîlê û em dê piştgiriya Îsraîlê bikin û Îran bi ser nakeve.

Em ji bo parastina Îsraîlê amade ne. Îran dê her êrîşî Îsraîlê bike." Joe Biden di berdewamiyê de jî got: "Em pabend in ji bo parastina Îsraîlê û em dê piştgiriya Îsraîlê."

Biden herwiha bangî Îranê kir êrîş neke.

Nêçîrvan Barzanî tekezî li ser daxwaza cidî ya Herêma Kurdistanê bo çareserkirina pirsgirêkan kir

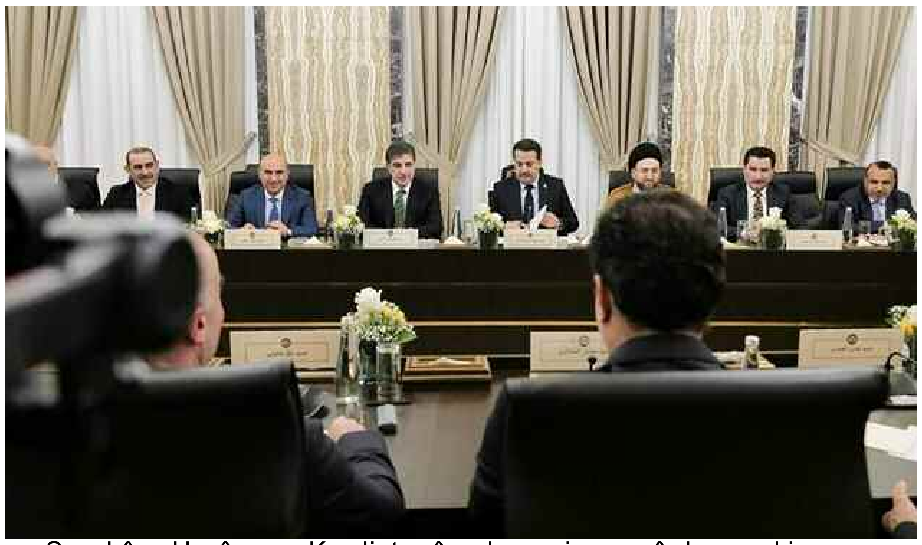

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî di çarçoveya serdana xwe de bo Bexdayê, şeva şemiyê li Bexdayê beşdarî civîna Çarçoveya Hevahengiyê ya partiyên şîe bû û beşdarî civîna Hevpeymaniya Birêvebirina Dewletê bû, ku ew civîn heta derengiya şevê dewam kir.

Li hevdîtinê de Nêçîrvan Barzanî balkişand li ser giringiya hemahengiya di navbera aliyên siyasî yên Iraqê û karkirina hevbeş û parastina destûr û sîstema federalî û herwiha dîtina hevbeş ji bo birêvebirina welat û pêşarojê ku pêwîstî pê dît.

Herdu alî li ser peywendî û kêşeyên di navbera Hewlêr û Bexdayê de jî gotûbêj kirin û Nêçîrvan Barzanî tekezî li ser wê yekê kir ku Herêma Kurdistanê rijd e li ser çareserkirina kêşeyan bi rêya diyalogê û li ser bingeha destûr.

Ji aliyê xwe ve, Serokwezîrê Iraqê Mihemed Şîa Sûdanî û beşdarên civînê, kêfxweşiya xwe ji bo beşdarbûna Serok Nêçîrvan Barzanî di civînê de nîşan dan û tekezî li ser wê yekê kirin ku daxwazeke hevbeş ji bo jihev têgihîştinê û çareseriya pirsgirêkan heye.

Di civîna Birêvebirina Dewletê de mijarên hevbeş ligel Serokatiya Herêma Kurdistanê, giringiya cîbicîkirina rêkeftina avakirina hikûmeta federalî, rewşa Iraq û Herêma Kurdistanê, xizmeta xelkê û serdana Serokwezîrê Iraqê bo Washingtonê hatin gotûbêjkirin.

Zummar: Erebên hawirde dest datînin ser zevî û xaniyên Kurdan

Rêveberê nahiyeya Zummarê Ehmed Cefer ragihand ku Erebên hawirde bi darê zorê dest daniye ser erd û xaniyên Kurdan û ji ber wê hewla wan li herêmê pirsgirêk derketine.

Rêveberê nahiyeya Zummarê ya Nînowayê Ehmed Cefer derbarê pirsgirêkên erd û zeviyan ên di navbera Kurdan û Erebên hawirde de îro ji ajansa Rûdawê re axivî.

"Rejimê Ereb anîn herêmê"

Ehmed polîtîkayên dema Beasê bi bîr xistin û got:

"Rejima berê ya Îraqê sala 1974an Kurdên eşîra Hesiniyan ji gundê Berdiyeyê derxistin.

Sala 1985an jî dema Bendava Mûsilê hat çêkirin, hinek gundên Kurdan di bin avê de man.

Wê demê rejimê Ereb anîn herêmê."

Herwiha Ehmed Cefer, amaje bi pêvajoya piştî rûxana rejîma Sedam Husên jî kir û wiha dewam kir:

"Piştî sala 2003yan Pêşmerge vegeriyan herêmê xelk jî careke din hat ser gund û malên xwe, Erebên hawirde jî ji herêmê derketin û li herêmê neman.

Yek ji wan eşîrên li herêmê jî eşîra Cêserî ya Cibûriyan bû.

Ew li leşkergeha Domîzê bi cih bûn. Artêşa Îraqê doz li ser wan vekir ku divê ji wir derkevin lê belê derneketin.

Niha ew dibêjin em ê vegerin Berdiyeyê û eşîra Hesiniyan jî hatina wan qebûl nake."

"Pirsgirêk çareser nebûye"

Li gorî gotina Ehmed Cefer, parêzgarê Nînowayê ji bo çareserkirina pirsgirêka erd û malan lijneyek ava kiriye û ew jî di nava lijneyê de cih digire.

Ehmed Cefer, derbarê civîna herî dawî ya bi parêzgarê Nînowayê jî got:

"Roja înê em bi parêzgarê Nînowayê re civiyan. Di civînê

de nûnerên eşîra Hesinan dibêjin, ew erd ên bav û kalên wan in û tapoyên wan hene.

Ereb jî dibêjin hikûmetê ew anîne herêmê. Ji ber wê jî heta niha ew pirsgirêk çareser nebûye."

Serokê Lijneya Ewlehî û Parastinê ya Encûmena Nînowayê Mihemed Casim Kakeyî ku bi xwe li ser wê babetê dixebite ji Rûdawê re da zanîn ku pirsgirêk ji bilî xaniyan li ser 150 donim erd jî heye.

"Dest danî ser erd û xaniyên Hesiniyan û Mîraniyan"

Herwiha Mihemed Casim Kakeyî ragihand:

"Piştî bûyerên 16ê Çiriya Pêşîn ku Heşdî Şabî û artêşa Îraqê careke din hat herêmê, Kurd ji herêmê derxistin.

Wan dest danî ser erd û malên eşîra Hesiniyan û Mîraniyan."

Mihemed Casim Kakeyî, ragihand ku parêzgarê Nînowayê biryar daye ji Bexdayê belge bên anîn û xwediyên wan erdan ên rast were kifşkirin da ku pirsgirêk were çareserkirin.

Ehmed Cefer, di berdewamiya axaftina xwe de da zanîn ku piştî 16ê Cotmeha 2017an Kurd ji herêmê derketin û careke din venegeriyan herêmê û malên wan vala ne.

Ehmed Cefer diyar kir ku Ereb jî dixwazin bikevin malên wan.

Li gorî gotina Ehmed Cefer, pirsgirêka herêmê ne li ser zeviyan e, pirsgirêk li ser 200 xaniyî heye.

Gundê Berdiyeyê nêzîkî 300 malî ye û li ser Zummarê ye.

Li gorî Destûra Îraqê ew herêm dikeve ber Madeya 140î ya Destûra Îraqê û nakokî li ser hene.

Zummar jî li ser navçeya Teleferê ya Nînowayê ye.

Hejmara şêniyên wê nêzîkî 150 hezar kesî ye û ji Kurd û Ereban pêk tên.

Nêzîkî 80 gundên wê hene. Nêvî ji gundan ên Ereban in û nêvî û jî yên Kurdan in.

7 gundên nahiyeyê di çarçoveya guhertina demografiyê de bi nahiyeya Rabîayê ve hatine girêdan.

DEDAŞ elektrîka cotkarên deyndar qut dike: 'Cotkar her tim zererê dikin'

Biryara DEDAŞê ya qutkirina elektrîka cotkarên Bakurê Kurdistanê bû sedema nerazîbûnan. Amed, Mêrdîn, Riha, Sêrt, Êlih û Şirnex parêzgehên sereke yên çandiniyê ne lê

îsal astengiyeke mezin li pêşiya cotkarên wan parêzgehan heye.

Ew astengî jî qutkirina elektrîka cotkaran a ji aliyê Kompanyaya Dabeşkirina Elektrîkê ya Dîcleyê (DEDAŞ) ve ye.

DEDAŞê berî çend rojan di daxuyaniyekê de ragihand ku li wan 6 parêzgehan deynê elektrîka 20 hezar cotkarî gihiştiye 27 milyar lîreyên Tirkî û got: "Mixabin tevî derfetên dewletê û kompanyaya me piraniya cotkarên me yên ku çandiniyê dikin deynên xwe yên elektrîkê nedane.

Ji ber wê yekê îsal ji bo ew ên çandiyê dikin û di serdemên borî de deynên xwe yên elektrîkê nedane elektrîk nayê dayîn."

DEDAŞê da zanîn ku tenê li Rihayê deynê 13 hezar hevbeşên elektrîkê yên cotkaran 15,5 milyar lîreyên Tirkî ye.

Endezyarê Çandiniyê yê li Rihayê Abdurrahman Aydogdu ji Rûdawê re sedemên nedana wî deynî ji aliyê cotkarên parêzgehê ve eşkere kirin.

Endezyarê Çandiniyê yê li Rihayê Abdurrahman Aydogdu anî ziman: "Van salên dawî cotkar her tim zererê dikin. Ji ber ku pembo, genim û garisê wan gelekî erzan in.

Dema cotkar zererê bikin nikarin deynên xwe bidin. Kompanyaya Dîcleyê jî dibêje cotkarên ku deynên xwe nedin ew elektrîkê nadin wan.

Heger kompanya elektrîkê nede çandinî nabe. Îro jiyana mirovan li ser çandiniyê ye."

Li Mêrdînê jî 5 hezar cotkar bi bihayê 9.5 milyar lîre deyndarê DEDAŞê ne.

Îsal li ser derdora 70 hezar donim erdê wê çandinî tê kirin.

Serokê Komeleya Cotkaran a Mêrdînê ji Rûdawê diyar kir ku ji bilî bîran ti aveke din nîne ku cotkarên parêzgehê berhemê xwe pê av bidin. Herwiha hişyarî da aliyên pêwendîdar ku eger elektrîk li ser cotkaran bê qutkirin dê li navçeyê çandinî û berhemanîn rûbirûyê metirsiyeke mezin bibe.

Serokê Komeleya Cotkaran a Mêrdînê Mîkaîl Erbey jî da zanîn: "Em deynê xwe didin ne ku em nadin lê deyn zêdetirî hêza me ye û li gorî kêfa xwe deynan diyar dikin û kes jî deng nake.

Pêşiya me tarî ye û xuya nake. Em nizanin em dê çi bikin. Em vî tiştî qebûl nakin. Nanê zarokên me ji vê derê ye. Ji bav û kalên me ve em vî karî dikin. Em vê yekê qebûl nakin. Nikarin elektrîka me li ser me qut bikin. Eger qut bikin ev ne tenê ji bo me, ji bo hemû Tirkiyeyê zerer e. Bila ew jî hişê xwe bînin serê xwe û ji bo cotkaran derfetan dabîn bikin."

Bi gotina DEDAŞê li her 6 parêzgehên ku dê elektrîka wan were qutkirin bi giştî 9,8 milyon donim zeviyên çandiniyê yên avî hene.

Ji 140 hezar cotkarên wan parêzgehan jî 65 hezarê wan çandiniya avî dikin û eger DEDAŞ elektrîka 20 hezar cotkarên deyndar qut bike ji sedî 30.7ê çandiniya avî ya wan parêzgehan namîne.

Washington: Nûnerên Kurd dê beşdarî civînên Komîteya Bilind a Hevahengiyê bibin

Berdevkê Wezareta Karên Derve ya Amerîkayê Matthew Miller ragihand ku nûnerên

Herêma Kurdistanê dê beşdarî civînên Komîteya Bilind a Hevahengiyê ya Amerîka-Îraqê bibin.

Berdevkê Wezareta Derve ya Amerîkayê amajeyê dide destpêkirina civînên Lijneya Bilind a Hevahengiyê ya Amerîka û Îraqê û radigehîne, "Nûnerên Hikûmeta Herêma Kurdistanê jî dê tevlî danûstandinan bibin".

Berdevkê Wezareta Derve ya Amerîkayê Matthew Miller duh (Duşem, 08ê Nîsana 2024ê) ragehand, "Amerîka piştevaniya Kurdistaneke bihêz û xweragir di çarçoveya Îraqeke federalî ya seqamgir û serwer û parastî de dike".

Berdevkê Wezareta Derve ya Amerîkayê got, "Civînên Lijneya Bilind a Hevahengiyê ya Amerîka û Îraqê Duşema bê balê dikişîne ser karên me yên dualî yên pêşiyê û peywendiyên berfireh ên navbera her du welatan, ji wan jî serxwebûna enerjiyê, çaksaziya aborî, dabînkirina xizmetkariyan ji bo Îraqê û bihêzkirina demokrasiyê tevî bihêztirkirina peywendiyan di warên perwerde û çandî de".

Matthew Miller amaje jî da, "Em daxwazê ji Hikûmeta Îraqê û Hikûmeta Herêma Kurdistanê her duyan dikin ku bizavên xwe ji bo çarekirina arêşeyên kevin du carkî zêde bikin, ku feydeyê aborî ji bo tevaya Îraqê hebe".

Almanya daxwaz ji hemwelatiyên xwe dike ku Îranê bi cîh bihêlin

Wezareta Derve ya Almanyayê ragehand ku daxwaz ji hemwelatiyên xwe kiriye Îranê bi cîh bihêlin û diyar kir ''Metirsiya têkçûneke ji nişkav de heye''. Piştî pêkhatina metirsiya şer û pêk-

daketeke di navbera Îran û Îsraîlê, Wezareta Derve ya Almanyayê daxuyaniyek belav kiriye û dibêje: ''Di van aloziyan de bi taybet ev alioziya di navbera Îran û Îsraîlê de, metirsiya serobin bûneke ji nişkavde heye û dûr diyar nake ku bandorê li ser rêyên asmanî, bejahî û behrî bike.''

Di daxuyaniyê de daxwaz ji hemwelatiyên Almanya hatiye kirin ku Îranê bi cîh bihêlin û hatiye diyarkirin, ''Metirsî heye ku di nav aloziyan de hemwelatiyên Alman bi awayekî ketûber bên girtin, bitaybetî ew hemwelatiyên ku xwedî herdû nasnameyên Îranî û Almanî ne.''

Duh 12.04.2024, Îranê gef xwar ku wê êrîşî Îsraîlê bike, ew jî li tolgirtina êrîşa asimanî ya 1ê nîsanê a ser konsolxaneya Îranê a li Şamê, ku bû sedema kuştina 7 Pastaran ku di nava wan de fermandeyên payebilind hebûn. Îranê ew êrîşane xistine histiyê Îsraîlê û Îsraîlê jî di wê derbarê de ti daxuyaniyek nedaye, lê ragehandiye ku wê bi awayekî tund bersiva her êrîşekî Îranê bide. Amerîkaya hempeymana Îsraîlê hişyariyê dide Îranê ku êrîş neke ser Îsraîlê, her duh jî Serokê Amerîkayê got, ''Em pêşbînî dikin ku Îran zû êrîş bike, lê nabe pêngavekî wî awayî neavêje û Amerîka piştevaniya Îsraîlê dike.''

Mesrûr Barzanî: Ez spasiya berxwedan û sebira gelê nîştimanperwer yê Herêma Kurdistanê dikim

Serokwezîr Mesrûr Barzanî bi boneya hatina cejna Remezanê, peyameke pîrozbahiyê belav kir û tê de ragihand, "Hêvîdar im ev cejn bibe sedema xweşî û şahî bo gelê Kurdistanê û bidawîhatina hemû şer, nexweşî û azaran li cîhanê."

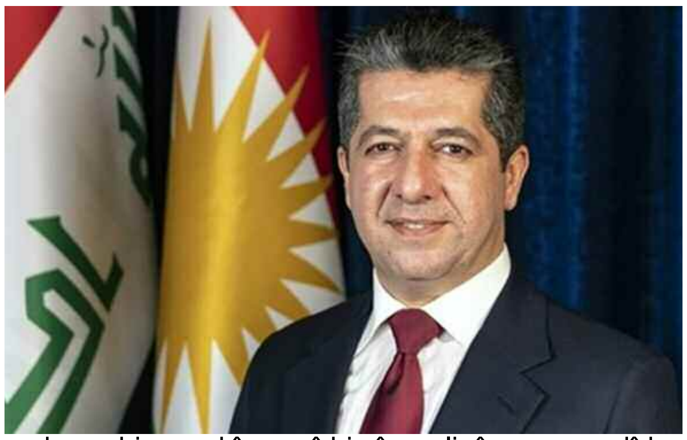

Naveroka peyama Serokwezîr Mesrûr Barzanî:

Bi boneya hatina cejna pîroz a Remezanê, germtirîn pîrozbahiyê li hemû misilmanên Kurdistan, Iraq û cîhanê dikim, bi taybetî Pêşmergeyên qehreman, hêzên asayiş û navxwe û malbatên serbilind ên şehîdan û enfalkiriyan.

Hêvîdar im ev cejn bibe sedema xweşî û şadî bo gelê Kurdistanê û bidawîhatina hemû şer, nexweşî û azaran li cîhanê.

Spasiya xweragirî û bihna fireh a gelê niştimanperwer ê Herêma Kurdistanê dikim ku alîkarê me bûn ji bo derbaskirina vê rewşa dijwar a aborî. Hêvîdar im ev rêkeftin û hevtêgihiştina li gel aliyên peywendîdar ên hikûmeta federal li ser mûçe û mafên darayî yên Herêma Kurdistanê pêk hatiye, berdewam be û di paşerojê de jî mijara mûçeyan ku mafê rewa û destûrî yê gel e, têkelî ti kêşe nakokiyên siyasî neyê kirin û fermanber û mûçexurên Herêma Kurdistanê jî mehane bi wayekî asayî bi rêya aliyên peywendîdar ên Hikûmeta Herêma Kurdistanê mûçeyê xwe wergirin.

Herwiha em hêvî dikin ku ev pêşkeftin û pêngav bibin destpêka çareserkirina pirsgirêkên din ên hilawîstî û hemû pirsgirêkên mayî jî bi hevtêgihiştin û pabendbûna bi destûrê, çareser bibin.

Cejna we pîroz be û Xwedêyê mezin Kurdistanê biparêze

Mesrûr Barzanî
Serokwezîrê Herêma Kurdistanê

Aliyên Kerkûkê li benda diyarkirina kese bo postên parêzgehê ne

Endamekî encumena parêzgeha Kerkûkê ragihand, kesên serkeftî yên hilbijartinên encumena parêzgeha Kerkûkê li benda sêyemîn civîna li gel serokwezîrê Iraqê ne ji bo pêkanîna encûmena parêzgehê û biryarê li ser postê parêzgarê Kerkûkê bidin û got: "Divê encûmen weke parêzgehên din ên Iraqê karbidest be û posta parêzgariya Kerkûkê jî were diyarkirin."

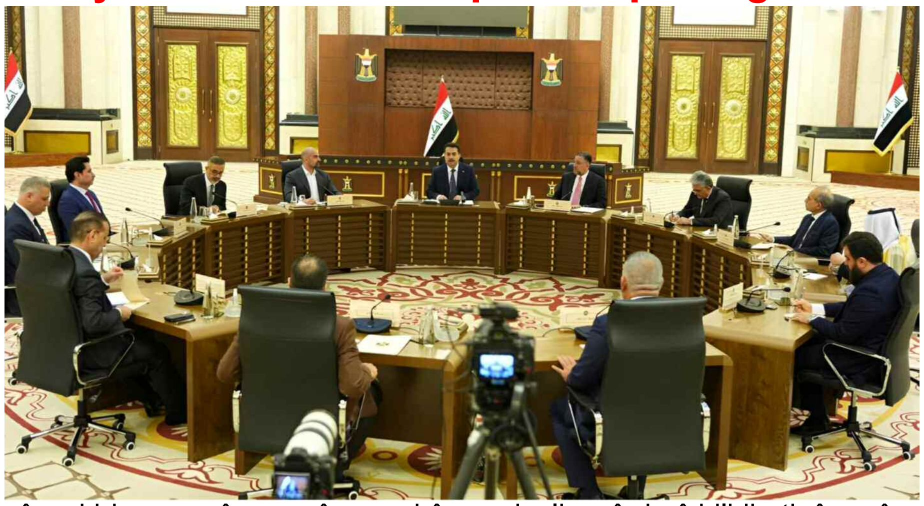

Endamê encumena parêzgeha Kerkûkê ji Fraksiyona Yekîtiya Niştimanî ya Kurdistanê (YNK) Ehmed Fatîh ji PUKMEDIA re ragihand: ""Piştî vegera serokwezîrê Iraqê ji Amerîkayê, aliyên serkeftî yên Kerkûkê dê careke din ji bo avakirina encûmena parêzgehê bicivin û pirsa posta parêzgarê Kerkûkê çareser bikin.''

Fatih got: "Tê çaverêkirin di civînê de pirsa encûmen û parêzgarê Kerkûkê were çareserkirin, ji ber ku piştî hilbijartinên encumenên parêzgehên Iraqê, niha tenê parêzgeha Kerkûkê maye ku çalak be û parêzgar destnîşan bike.''

Ji aliyê din ve, Serokê Yekîtiya Niştimanî ya Kurdistanê (YNK) Bafil Celal Talebanî û serokwezîr Mihemed Şîe Sûdanî li Bexdayê du caran civiyan û li ser pêngavên avakirina hikûmeta xwecihî û destnîşankirina parêzgar û serokê encûmena parêzgeha Kerkûkê gotûbêj kirin dîsa aliyên serkeftî yên Kerkûkê li ser maseya danûstandinan li Bexdayê dicivin.

Yekîtiya Niştimanî ya Kurdistanê (YNK) li parêzgeha Kerkûkê dengên herî zêde bidest xistiye û li gorî şarezayên hilbijartinan xwe mafdar dibîne ku bibe xwedan parêzgar.

Berpirsê NMalbenda YNK'ê ya Kerkûkê Rewend Mela Mehmûd ji PUKMEDIA'yê re axivî û got: "Weke me berê jî gotibû, YNK amade ye li gel partî û pêkhateyên Kerkûkê danûstandinan bike ji bo pêkanîna hikûmeta xwecihî û dabeşkirina postan li gorî encamên hilbijartinên parêzgehê."

"YNK'ê ku li parêzgehê herî zêde deng bi dest xistiye, mafê wê ye ku li gorî nirxê hilbijartinê parêzgarê bajêr û aliyên din werbigire, para xwe ji parêzgehê werbigire û em hemû dikarin xizmeta xelkê Kerkûkê bikin." got.

Hilbijartinên encûmenên parêzgehên Iraqê di 18ê Kanûna 2023an de li 15 parêzgehan hatin lidarxistin û niha tenê parêzgeha Kerkûkê maye ku encûmenê aktîf bike û kesekî ji bo posta parêzgarê wî bajarî destnîşan bike.

Hevpeymaniya Kerkûkê ku di navbera YNK û Partiya Komunîst de bû, li parêzgeha Kerkûkê herî zêde deng bidest xist.Yekem bû bi 157 hezar û 639 dengan, ku %43ê dengên parêzgehê ye û pênc kursî bi dest xistine, lê çar meh bi ser hilbijartinên encûmena parêzgehê re derbas bûne, encûmena parêzgehê nehatiye hilbijartin.

Girtiyê Kurd piştî 30 salî hat berdan

Girtiyê Kurd Tacettîn Turan, piştî ku 30 salî girtî ma hat berdan.

Tacettîn Turan sala 1994an li navçeya Bismilê a Amedê hat desteserkirin û piştre hat girtin.

Turan li Dadgeha Ewlehiyê ya Dewletê (DGM) hat darizandina û bi îdiaya "xerakirina yekitî û yekparçeyiya dewletê" cezayê heta hetayê lê hat birîn.

Li gorî nûçeya Ajansa Mezopotamyayê (MA), Turanê ku li bajarê Trabzonê yê Tirkiyeyê girtî bû, piştî 30 salî vegeriya mala xwe ya li Bismilê.

Tacettîn Turan bi coş û şahiyeke mezin hat pêşwazîkirin.

574:1.QXD 15.04.2024 9:43 Page 17

Amanc Rehîm: Li Îraqê garantiya ti tiştî nîne

Sekreterê Encûmena Wezîran a Herêma Kurdistanê Dr. Amanc Rehîm ragihand ku danûstendinên navbera Hewlêr û Bexdayê heta asteke baş in lê li Îraqê garantiya ti tiştî nîne û biryar her tim bi guhertineke siyasî ve girêdayî ye. Sekreterê Encûmana Wezîran a Herêma Kurdistanê Dr. Amanc Rehîm bû mêvanê bernameya Rûdawa Îro ya ku Nûner Fatih pêşkêş dike.

Armanc Rehîm li ser pêwendiyên Herêma Kurdistanê û Îraqê, biryarên Dadgeha Federal a Îraqê, serdana Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî ya ji bo Bexdayê, projeyasaya petrolê û projeyasaya budceyê axivî.

Dr. Amanc Rehîm ragihand ku piştî Cejna Remezanê dê danûstendinên wan li gel Îraqî careke din dest pê bike û got: "Eger Herêma Kurdistanê bixwaze şandina mûçeyan ji Bexdayê berdewam bike, wekî Dadgeha Federal jî biryar daye divê pabendiyên xwe li hemberî Bexdayê bicih bike."

Dr. Amanc Rehîm da zanîn ku hikûmeta Îraq û Dadgeha Federal li hêviyê ne ku careke din pirsgirêk ji bo mûçegirên Herêma Kurdistanê durist nebe.

"Rêkeftineke daîmî çênebûye"

Rehîm amaje bi wê yekê jî kir ku danûstandin navbera Hewlêr û Bexdayê bi mehan e berdewam dikin lê heta niha ti rêkeftineke daîmî çênebûye û got:

"Dadgeha Federalî ya Îraqê 21ê Sibata 2024an biryarek derbarê dayîna mûçeyên Herêma Kurdistanê bi rêya bankayan derxist û ev mijar xist çarçoveyeke yasayî."

"Ez jî bi gotina Nêçîrvan Barzanî re me"

Di beşekî din ê axaftina xwe de jî Dr. Amanc Rehîm behsa serdana Nêçîrvan Barzanî ya ji bo Bexdayê kir û got:

"Ez jî bi gotina birêz Nêçîrvan Barzanî ya 'êdî nabe mûçeyên karmendên Herêma Kurdistanê bibe nûçe' re me ku ew mafekî aborî, yasayî û asayî yê her mûçegirekê ye. "

Derbarê biryarên ji aliyê Bexdayê tên dayîn jî Dr. Amanc Rehîm got: "Bi rastî li Îraqê garantî li ser biryaran ne pir hêsan e, biryar her tim bi guhertineke siyasî ve girêdayî ye. Lê belê ez wekî endamekî şanda danûstandinan dikarim bibêjim ku hinek garantî hene.

Garantîkirina çend biryarên Dadgeha Federalî hene.

Her çend li Herêma Kurdistanê têbînî li ser Dadgeha Federalî bi xwe jî hene lê ji bo Îraqê biryara Dadgeha Federalî, erkdariyê ji bo hemû desthilatan çêdike."

"Çareserî li Bexdayê ye"

Li ser çareserkirina pirsgirêkan jî Amanc Rehîm wiha got: "Niha hemû alî gihiştine wê baweriyê ku çareseriya pirsgirêkên me li Bexdayê ye.

Derket holê ku eger bi rastî pêwendiyên li se hevsengiyeke destûrê di navbera Hewlêr û Bexdayê de hebin ev pirsgirêk gelekî aloz nînin û dikarin werin çareserkirin. Beriya her tiştî jî babeta mûçegirên Herêma Kurdistanê.

Niha pêwendî heye di navbera Serokwezîrê Herêma Kurdistanê û Serokwezîrê Îraqê de.

Serokê Herêma Kurdistanê ji bo bihêzkirina pêwendiyan bi berdewamî diçe Bexdayê. Em dikarin bêjin, ew pêwenndî garantî ne ji bo çareserkirina pirsgirêkan û bi taybetî jî pirsgirêka mûçeyan."

Kosret Resûl: Cejn bibe qonaxek ji bo çareserkirina pirsgirêkan

osret Resûl Elî Cejna Remezanê li Misliманan pîroz kir û got: "Ez pîrozbahiyên xwe yên

taybet pêşkêşî Pêşmergeyên qehreman, malbatên serbilindên şehîdan û tevahiya Kurdistanê dikim. Hêvîdarim ev cejn bibe qonaxek ji bo çareserkirina pirsgirêkan û hemû bi hev re ji bo aramî û pêşketina gelê me bixebitin.''

Teksta peyama Kosret Resûl Elî

Bi helkefta hatina meha Remezanê germtirîn pîrozbahiyên xwe pêşkêşî hemû misilmanên cîhanê bi giştî û Kurdistanê bi taybetî dikim.Bi taybetî pîrozbahiyên xwe pêşkêşî Pêşmergeyên qehreman, kesûkarên serbilindên şehîdan û hemû Kurdistanê dikim.Ez şanaziyê bi şehîdan û hemû gelê Kurd dikim, hêvî dikim ev cejn bibe cihê dilxweşiya gelê me ji bo parastin û yekrêziya gelê Kurd.

Cejnên olî û netewî ji bo gelê Kurd hertim bûye qonaxa tolerans û kûrkirina ruhê yekrêziyê, hêvîdarim ev cejn bibe qonaxa çareseriya pirsgirêkan û her kes bi hev re kar bikin.Ji bo bextewerî û başkirina rewşa jiyana miletê me, divê em hemû bi bîr bînin ku miletê me hêj negihîştiye xewnên xwe û bihêlin ku tekoşîn ji bo parastina berjewendiyên bilind ên miletê xwe berdewam be.

Birahê we Kosret Resûl Elî

36 sal li ser Enfala Başûrê Kurdistanê derbas bûn

Îro 36 sal di ser êrîşa enfala Kurdistanê re derbas dibe ku tê de rêjîma Beis a rûxandî bi hezaran jin û zarokên Germiyanê veguhastin û winda kirin.

Berî 36 salan rêjîma Beis a Iraqê li pêş civaka navdewletî di heyama 7 mehan de û di çarçoveya 8 qonaxan de, proseya enfalkirina gelê Kurdistanê bi rê ve bir. Di wê proseya leşkerî ya rêjîma Beis de, zêdetir ji 4 hezar û 500 gundên Kurdistanê û bi sedan bajarok û zozan wêran kirin û xelkê wê ber bi çarenivîseke nediyar ve birin.

Di êrîşa enfalê de artêşa Iraqê bi hemû cure çekên nû û teknolojiya nû ji asman û zemînê ve êrîş kir û bi hezaran malbatên kurdan enfal kirin.

Enfal yan proseya jenosid û qirkirina Kurd yek ji tawanên rêjîma Beis a rûxandî bû, ku di 8 qonaxan re derbas bû. Qonaxa yekem: Ji 22ê Sibatê û ta 18ê Adara 1988an berdewam kir û di vê qonaxê degeliyê Cafayetî hat enfalkirin.

Qonaxa duyem: Ji 22ê Adarê û ta 1ê Nîsana 1988an birêve çû, navçeya Qeredax hat enfalkirin.

Qonaxa sêyem: Ji 7ê Nîsanê û ta 20 Nîsana 1988an li navçeya Germiyan hat encamdan.

Qonaxa çarem: Ji 3ê Gulanê û ta 15ê Gulana 1988an li navçeya Qelasêwkê û geliyê Zê yê biçûk hat encamdan.

Qonaxa pêncem, şeş û heftem: Ji 15ê Gulanê û ta 26ê Îlona 1988an birêve çû û tê de navçeyên Şeqlawa û Rewandizê bi ber pêla enfalê ketin.

Qonaxa heştem: Ji 26ê Tebaxê û ta 6ê Îlona 1988an birêve çû û tê de êrîş li ser devera Badînanê hate kirin.

Di koma heşt qonaxên proseya Enfalê de, rêjîma Beiş ya jinavçûyî 182 hezar Kurd li bajar û gundên Kurdistanê enfal kirin.

Desteya Geştûguzar a Herêma Kurdistanê plan û bernameyên ji bo cejna Remezanê aşkera kirin

Berdevkê Desteya Geştûguzar a Herêma Kurdistanê ragehand, îro ku cejna Remezanê ye, temamê asankarî û xizmetguzarî ji bo pêşwaziya geştyaran bê kirin.

Berdevkê Desteya Giştî ya Geştûguzar a Herêma Kurdistanê Îbrahîm Ebdulmecîd ji BasNewsê re ragehand: ''Wekî cejn û boneyên din, îro hin tevdîr û rêkar dê bên girtin û em dixwazin hejmarekî zêde ya geştyaran berê xwe bide Herêma Kurdistanê û navçeyên geştyariyê.'' Herwaha got: ''Amadekarî pêkhatine ji pêkanîna çend lijneyekî li ser asta rêveberiyan ji bo ku li rawestekan amaran amade bikin û pêşwaziyeke xweş li geştyaran bikin û karasanî ji bo wan bikin û nexşeya rêberî li cîhên geştyariyê bidin wan, wekî temamî mêvanxane û xwaringeh û hotêl ji rûyê geştyaran re tê vekirin. Îbrahîm Ebdulmecîd got: ''Li rawestek û xalên kontrolê dê asankarî ji bo hatina geştyaran bê kirin û kêmtirî 5 hûrdeman karên pêwîst dê bên temam kirin. Herwaha tîmên me yên din hene serdana binkeyên geştyariyê dikin ku bizanin ji aliyê xizmetguzariyê ve di çi rewşê de ne. herwaha çavdêriya nirx dê bikin û rê nayê dayîn ku li cîhên geştyariyê nirxê tiştan bên giran kirin.''

Herwaha got, li temamê navçeyan xeta germ a geştyariyê ketiye kar ji bo ku kêmasiyek hebe pêwendiyê pêkbînin û ji bo wan geştyaran bê çareser kirin.

Buroya Wanê: Xwepêşander hatine êşkence kirin

Baroya Wanê, Komeleya Mafên Mirovan û Komeleya Yasanasên Azadîxwaz rapora xwe ya li ser xwepêşandan û pevçûnên vê mehê yên li Wanê weşand.

Li gorî wê raporê, di heyama du rojên xwepêşandanan de 264 hemwelatî rastî lêdan û desteserkirinê hatine û 27 kes ji wan girtiyan jî bêyî hincetek yasayî hatine giritin.

Di berdewamiya wê raporê de hatiye diyarkirin hêzên ewlehiyê li 134 girtiyan îşkence û muameleya xerab kirine.

Rêxistinan di raporta xwe de destnîşan kirine, Hêzên ewlehiyê ji bo belavkirina xwepêşanderan guleyên plastîk, gaza rondikrêj û hêza zêde bikar anîne.

Piştî ku Komisyona Bilind ya Tirkiye YSKê li ser daxwaza Wezareta Dadê biryara nedayîna mazbataya berbijêrê serkeftî yê Şarederiya Bajarê Mezin ya Wanê yê Partiya DEMê Abdullah Zeydan da, pêleke nerazîbûnê li bajêr belav bû û piştî du rojan Komisyona Bilind ya Hilbijartinan ev biryar betal kir û mazbataya Zeydan vegerand.

574:1.QXD 15.04.2024 9:43 Page 18

Em Qencên Xwe Jibîr Nakin: Hemza Begê Miksî

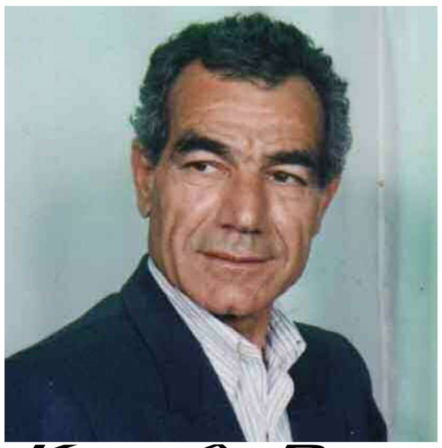

Konê Reş

Di roja 05.04.2024an de, (66) sal di ser koçkirina lehengê kurd (Hemza Begê Miksî) re derbas bû. Werin em wî bibîr bînin.. Ku ez û te wî bibîr neynin ma wê kî wî bibîr bîne?! Di baweriya min de, yê ku li kevnê xwe nepirse û di ser guhan re bavêje, zor e ku karibe tiştekî nû û çak ji civaka xwe re pêşkêş bike.. Em lehengên xwe jibîr nakin..

Di destpêka sala 1918an de Hemza Beg Miksî û Memdûh Selîm Wanlî li Stenbolê yekemîn rojnameya Kurd/ Tirkî bi navê (JÎN), weşandine.. Di destpêka çerxa 20an de, ew yek ji pêşengên rewşenîrên kurdan bû li Stenbolê.. Di sala 1946an de rêveberiya yekemîn dibistana fermî di parêzgeha Hesekî de kiriye.. Roja îro gora wî li gundê Dugirê, nêzîkî Qamişlo ye.. Dema ku di roja 05/04/1958an de koça dawî kir, helbestvanê mezin (Hejarê Mukiryanî), yê ku wê salê wek penaber li Tirbespiyê bû, ev nivîsandin li ser kêla ber serê wî nivîsandiye:

Mamoste Hemza Beg!
Rehberê fidakar!
Pir kes ji xew te kirine hişyar
Raze bi xoşî bes menale
Peyman elê me ew hewale
Rojî ku welat bijî bibînim
Ez mijde bi xo bo te bînim.

Min bihîst ku dostaniya wî û mamoste Enîs Hina Midêwayî/ 1926, xwediyê yekemîn pirtûkxaneyê li Qamişlo bi hev re hebû, ji bo bêtir pêzanînan li dor vê yekê, min xwe bi mamoste Enîs Hina ve gîhand û çend pirs li dor Hemza Begê Miksî jê kirin.

Wî ji min re wiha got: (Hemza Beg dostê bavê min bû, hêj li Antakyayê an Hatayê bûn hev nas dikirin.. Min jî di rêka bavê xwe re, ew naskir û dostaniya me bi hev re dirêj kir ta ku çû rehmetê.. Di sala 1946an de, dema ku Sûriyê serxwebûna xwe ji Fransiyan stand, hingê Wezareta Mearifa li Şamê, Mifetişiyek Mearifa li parêzgeha Hesekê di bin çavdêriya Memdûh Selîm Wanlî de vekir.. Ew yekemîn car bû di dîroka parêzgehê de ku tiştekî wiha ji bo ilm û zanînê li Cizîrê vedibe.. Hingî Memdûh Selîm ji bo wan kesên ku qonaxa seretayî bi dawî anîne, dibistanek amadeyî li Hesekê, di bin rêveberiya Hemza Begê Miksî de vekir, anku Hemza Beg rêveberê yekemîn dibistana fermî bû di parêzgeha Hesekê de û Memdûh Selîm Wanlî Mifetişê Mearifê bû di parêzgeha Hesekê de).

Gazinek ji tevgera siyasî û rewşenbîr; ta niha min nebihîstiye kesî ji wan serdana gora vî lehengê kurd kiriye..! Tevî ku gora wî li gundê Dugirê ye, di bin guhê wan de ye..! Bi tenê Ji berî çend salan ve partiya Yekîtî ya Demokrat a Kurd li Sûriyê (Yekîtî), gora Hemza Beg restore kiriye.. Ez jî, ji dil pasiya wan dikim û di serê wan de nivîskar Newaf Bişar Abdullah.

Qubad Talebanî: Kurd ti carî teslîmî dîktatoriyê nebûne, teslîm nabin!

Cîgirê Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Qubad Talabanî di salvegera herifandina Rejîma

Beisê de daxuyaniyek weşand û got, “Kurd ti carî teslîmî dîktatoriyê nebûne û teslîm nabin.

Qubad Talebanî li ser hejmara xwe ya facebookê bi boneya salvegera herifandina Rejîma Beisê daxuyaniye weşand û diyar kir, Kurd tevî zext, komkujî û qirkirinan bi têkoşînê bi ser ketin.

Qubad Talebanî got, “Rejîma Beisê nekarî vîna gelê me bişkîne û Kurd gelek caran rastî kiryarên dijmirovahî hatin. Rejîma Sadam xwîna Kurdan rijand. Li dijî wan jenosîd pêk anî. Sedam Hisên di Enfal û Helebçeyê de kurd qetil kirin. Gundên Kurdan şewitandin, girtiyên siyasî bidarve kirin û bi darê zorê kurdên Feylî koçber kirin, lê dîsa jî nikarî vîna wan bişkîne.

Qubad Talebanî bi bîr xist ku 9’ê Adarê salvegera rizgarbûna ji rejîma Baasê ye û got. “Kurd tu carî teslîmî dîktatoriyê nebûne û teqez di pêşerojê de jî teslîmî dîktatoriyeke din nabin.

Di konferansa Parlamenta Ewropayê de biryara têkoşîna kolektîf a li dijî tecrîdê

Di konferansa li Parlamenta Ewropayê de ya li ser rewşa girtiyên siyasî ku têne tecrîdkirin û êşkence li wan tê kirin, işaret bi pêwîstiya têkoşîna hiqûqî û siyasî ya li dijî tecrîdê hate kirin.

Konferansa bi sernavê 'Mehkûmên siyasî: Tecrîd, kiryarên xerab û êşkence' bi malovaniya endamê Parlamenta Ewropayê Massîmîlîano Smerîglîo hate lidarxistin. Ji gelek welatan beşdar tevlî bûn. Konferans ji aliyê Yekîtiya Parêzerên Ewropayê ya ji bo Mafên Mirovan a Cîhanê û Demokrasiyê (ELDH), Parêzerên Demokrat ên Ewropî (AED) û Komeleya Hiqûqê ya Navneteweyî ya Demokrasiyê (MAF-DAD) ve hate birêxistinkirin.

Di encamnameya konferansê de işaret bi sîstema tecrîd û êşkenceyê hate kirin û li ser rê û rêbazên têkoşîna li dijî vê yekê hate rawestîn. Di encamnameyê de ji bo rakirina tecrîdê û bidawîkirina êşkenceyê pêwîstiya bi têkoşîna hiqûqî û siyasî ya kolektîf hate destnîşankirin.

Di konferansê de ev tespît hatin kirin: "Di serî de girtîgehên Tirkiyeyê li girtîgehên tevahiya Ewropayê bûyerên kiryarên xerab û êşkenceyê her roj hîn zêde û şênber dibin. Çavdêrî nîşan didin ku tecrîd veguheriye rejîmeke înfazê, bi biryarên sirgûnê yên kêfî malbat û xizmên girtiyan têne cezakirin. Pêkhateyên konferansê destnîşan kirin ku êşkence û kiryarên xerab ên li girtîgehan pirsgirêkeke bingehîn e ku encamên xwe yên sosyopolîtîk ên cidî hene.

Rewşa li Herêma Baskê, Katalonya, Macaristanê, qanûna înfazê ya cihêkar û nebûna şert û mercên têrker ên hîjyenê ku bandorê li mehkûmên siyasî dikin, çend ji mijarên di rojeva konferansê de bûn. Ji ber kêmaniya demê neketibe rojevê jî tê zanî ku rewşa li Yewnanistanê bi taybetî di mijara penaberan de ji Îngilistan û Elmanyayê cuda nîne.

Tirkiye ku yek ji wan welatan e ku hejmara girtiyên siyasî lê gelekî zêde ye, ji gelek aliyan ve xwedî rewşeke welê ye ku cihê fikaran e. Bi saya rejîma otorîter a ku AKP û hevalbendên wê ava kir, serweriya hiqûqê veguheriye amûreke zexta siyasî. Kiryarên hiqûqî û îdarî yên nû yên li Tirkiyeyê li dijî girtiyên siyasî bi cih têne anîn, her roj dikevin meriyetê. Modelên nû yên girtîgehan, sirgûnkirina bi kêfî, betalkirina berdana girtiyan bi hinceta dîsîplînê, standina mafê serbestiyê bi kontrol, astengkirina xizmetên tendurîstiyê, qedexekirina ragihandinê çend ji van e. Lêgerîna bi rengê tazîkirinê û serjimartina ku li girtîgehan bi rêk û pêk têne kirin, êşkence û kiryarên xerab dikin parçeyek ji jiyana rojane.

Tecrîda li Girava Îmraliyê mînakeke xwe li devereke din nîne. Sê salên dawî bi ti awayî agahî ji Birêz Abdullah Ocalan nikare bê wergirtin. Ev kiryara tecrîda giran ku li nava civaka Kurd, hêzên demokrasî û hiqûqê bûye cihê fikaran e, di heman demê de asteke êrîşa îmha û înkarê ya li dijî gelê Kurd e. Tecrîd û şerê ku li dijî gelê Kurd tê meşandin nîşaneya aliyên cuda yên heman nêzîkatiya siyasî ye. Têkoşîna li dijî tecrîdê ku ji bo bilindkirina rûmeta mirovahiyê divê bi rêk û pêk bê meşandin, bi taybetî yek ji dînamîkên herî girîng ên têkoşîna demokrasî û aştiyê ya li Girtîgeha Girava Îmraliyê ye.

Pêkhateyên konferansê li hemberî rewşa mafên mirovan a ku li tevahiya Ewropayê nebaş dibe, bi taybetî jî li dijî sîstema tecrîd û êşkenceyê ya li girtîgehan biryar dan ku divê têkoşîneke siyasî û hiqûqî ya kolektîf bê meşandin.

Di vê çarçoveyê de beşdarên konferansê van bangan li Yekîtiya Ewropayê û Konseya Ewropayê dikin:

Ji bo dawîanîna li Girtîgeha Girava Îmraliyê ku navnîşana sereke ya êşkenceya tecrîdê û rejîma înfaza kêfî ya li hemberî girtiyên siyasî, kiryarên li derveyî mirovahiyê yên li girtîgehên Tirkiyeyê ye, helwesteke hîn çalak bê nîşandan, gavên şênber bêne avêtin.

Ji bo şopandina şert û mercên girtîgehên li Macaristanê û sererastkirina şert û mercan gavên pêwîst bêne avêtin. Li dijî rejîma înfazê ya cihêkar û qanûnên din ên li Herêma Baskê, Tirkiye û welatên din destwerdanên şênber bêne kirin.

Her wiha CPT di mijara Girtîgeha Girava Îmraliyê de ji bo şopandina pirsgirêkên li girtîgehên Ewropayê kûr bûne û nirxandina wan, bi erk û berpirsyariya xwe rabe.

Beşdarên konferansê di encama pêşkêşî û nîqaşan de nêrîn û pêşniyarên xwe anîn ziman û biryar dan ku li van qadên hevpar têkoşînê bimeşînin:

Ji bo têkoşîna hiqûqî ya hevkar a li dijî tecrîd û êşkenceyê bi rêk û pêk û bi bandor bê meşandin, destpêkê tevneke vekirî ya ji beşdarên konferansê bê avakirin.

Ji bo nîqaşkirina kiryarên xerab û êşkenceya li girtiyan, bi pêşengiya rêxistinên hiqûqê û parêzerên tevlî konferansê bûn, konferanseke du rojan a bi beşdariyeke berfireh bê lidarxistin. Konferanseke bi vî rengî dikare kiryar û mewzûatên li welatên cuda hîn bi hêsan nîqaş bike. Ji bo amadekirina vê konferansê wê koma xebatê bê avakirin.

Bi armanca piştgiriya ji bo daxwaznameya 1.330 parêzeran ku Çileya 2024'an îmze kirin, pêşkêşî Wezareta Edaletê ya Tirkiyeyê kirin û xwestin dawî li tecrîda li Girtîgeha Girava Îmraliyê bê anîn, ji aliyê parêzerên Ewropî ve bi heman armancê kampanya îmzeyan bê destpêkirin.

Parêzer û hemû nûnerên saziyên civaka sivîl ên tevlî konferansê bûn biryar dan ku bala baroyên xwe û rêxistinên hiqûq û mafên mirovan ên navneteweyî bikişînin ser pirsgirêkên li girtîgehan."

APIKUR: Serdana Sûdanî bo Amerîkayê derfetek e ji bo vekirina boriya petrolê ya Kurdistanê

Komeleya Pîşesazî ya Petrola Kurdistanê (APIKUR) di daxuyaniyekê de ragihand, serdana

Serokwezîrê Iraqê bo Washingtonê, derfetek e ji bo pêşdebirina bi arasteya vekirina boriya petrolê ya Kurdistanê.

APIKUR di daxuyaniya xwe de got, serdana Serokwezîrê Iraqê Mihemed Şiya Sûdanî bo Koşka Spî ya ku biryar e di 15ê Nîsanê de bê kirin, derfeteke girîng e ji bo bidawîkirina astengiyên li pêş destpêkirina hinardekirina petrola Herêma Kurdistanê. APIKUR got amaje bi wê jî kir, kompanyayên endamên wê pabend in bi girêbestên xwe yên ligel Hikûmeta Herêma Kurdistanê û pêşwaziyê li her destpêşxeriyekê ji bo destpêkirina hinardekirina petrolê dikin.

Bal kişande ser wê yekê, civîna Sûdanî û Biden dê bibe sedem ku hemû kes bi hev re kar bikin ji bo çareserkirina pirsgirêkan bi hêsanî û vegerandina hinardekirina petrolê ji Herêma Kurdistanê. Diyar kir jî, her çend e Tirkiyeyê di Cotmeha 2023an de bi fermî ragihandibû ku ew amade ye hinardekirina petrolê bi rêya boriya petrolê ya Iraq-Tirkiyeyê ji nû ve dest pê bike, lê hinardekirina petrolê hatiye rawestandin, ku rojane bazara enerjiyê ya cîhanê nêzîkî 400 hezar bermîlên petrolê jidest dide û ev jî dibe sedem ku buhayê petrolê bilind bibe.

APIKUR dibêje, nebûna rêkeftinekê ji bo destpêkirina hinardekirina petrolê, 14.5 milyar dolar zerer gihandiye Iraqê, Herwiha li Herêma Kurdistanê, Iraq û kompanyayên navdewletî yên petrolê, hejmareke mezin ya karkeran jidest dane û derfetên veberhênanê jî kêm bûne.

Tekez kir jî, kompanyayên endamên APIKURê pabend in bi girêbestên xwe yên ligel Wezareta Samanên Sirûştî ya Hikûmeta Herêma Kurdistanê û çaverêyî rêkeftineke hevbeş in ku bibe sedema destpêkirina hinardekirina petrolê bi rêya boriya Iraq-Tirkiyeyê re.

574:1.QXD 15.04.2024 9:43 Page 19

Dîrok û Sebebên wendakirina Berxwedanên Kurdistanê!

Heta destpêka 1800 Mîrên Kurdistanê otonom in.

Ji destpêka 1805an û virde, Osmanî berê xwe didin eşiret, beg û mîrîtîyên kurdan. Hêzek leşkerî a mezin dikişîne Kurdistanê û ji bona hêza kurdan yên **çekdar, aborî** û **îdarî** zeîf bike û ji holê rake; dest bi zilmê dike, zorîyê dide Mîr û eşîrên kurdan, ku sebra wan biqede û yeko yeko serî hildin, ku bingeha komkujî û surgûnan çêbibe. Ji ber ku Osmanî, nîfaqên di navbera mîrîtî û eşîrên kurdan de baş dizanin. Bi kurt û gilover, osmanli li ser Kurdistanê dest bi avakirina bingehek milîtarî-îdarî dikin. Ev îdara milîtarî li Kurdistanê bi serkêşîya Hafiz Paşayê osmanî dimeşe.

Di salên 1820an de navenda tevgera hereketa Kurd a azadîxwaz, di nav mîrên **Baban** yên **Rewandûzê** de bû. Serkêşê Mîrîtîya Herêma Rewandûzê, **Memed Paşa** bû. Sînorên hikumdarîya mîrê Rewandûzî, ji Rewandûzê heta Eşîrên kurdan yên sînorê Ezerbeycanê berfireh bû.

Di **1829-1830** an de yekem li henber zordarîya Osmanlîyan, li herêma Rewandûzê serhildanê destpê dike. Împaratorîya osmanîyan; hêzên di destê walîyê **Sêwasê Reşîd Paşa** û hêzên **walîyê Bexdayê Elî Riza Paşa** û **Walîyê Mûsilê Mehmed Paşa** de hene, dike yek û dişîne ser Mîrên Rewandûzê. Li gor dîroknasan ev digihêje 40 hezar leşkerî.

Di navbera hejmara Kurdan û artêşa Osmanîyan de ferqek pir mezin heye, lê Mîrên Rewandûzê bi berxwedanek mezin li ber xwe didin. Artêşa Osmanî mecbûr dikin ku bipaş de vegere. Hêzên kurdan di herêmek berfireh de şerekî mezin organîze dikin. Wê demê **Helmut Fon** şahidîyê ji şervanîya kurdan re dike û dibêje; ***"ji bona ku hêzên osmanî di şer de sikurekê bidest bixin, mecbûr dibûn ku 30-40 rojî şerbikin."*** Mîrên Rewandûzê ji eşîrên Rohilatê Kurdistanê jî piştgirîyek mezin digire. Artêşa Osmanîyan vedikişe. Birçî bûn û nexweşî di nav artêşa osmanîyan de destpê dike.

Osmanî dest bi lîstikan dikin. Bi rîya dan û stendinan Memed Paşa qanih dikin ku were stenbolê û Mohra xwe bigire. Bi şiklekî Mehmed Paşa qanih dikin û wî dikişînin Stenbolê, asalet û dîyarîyan didin Mehmed Paşa û di ser Trapezûnda re, bi refaqatê, bi paş de dişînin. Li herêma Trapezûnda kemîn li pêşîya Mîrê Rewandûzê Mehmed Paşa tê danîn û wî qetil dikin. Di sala 1830 de tevgera Mîrên Rewandûzê dişkê.

Heta 1840 zilma artêşa Osmanîyan li Kurdistanê duqat zêde dibe. Navenda berxwedanê ji Rewandûzê derbasî Herêma Mîr **Bedirxan Begê Botan** dibe. Mîr Bedirxan beg, hêzek mezin berhev dike û heta jê tê îtîfaqên xwe bi eşîrên Kurdan, Ermenîyan û Nastûrîyan re xurt dike.

*Kabîneyek xwe a hikûmetê ava dike.

*Li ser navê xwe pera derdixe û li herêmê qanûn û sîstemek îdarî datîne.

*Kabîneyek wezareta aborî, çandinîyê û artêşê ava dike. Yekî Ermenî dike berpirsîyarê aborîyê.

*Kargehek çekan ava dike û çekên xwe çêdike.

*Ji bona berhemên leşkerî û bikaranîna teknîka keştîyan li ser Gola Wanê, pîlan dike ku xwendevanan bişîne Ewrûpa.

Piştî demekê, sîstem, aşitî û ewlekarîya ku li herêmê têt avakirin, dibe sebebê ku bidehhezan însan derbasî herêma Emir Bedirxan Beg bibin.

Di vê demê de sê malbat li ser beşek mezin ji Kurdistanê xwedî hêz û bandorin. Yek ji van malbatan li herêma deşta **Mûşê**, heta **Erzurom** û **Sêrtê** ye. Ji eşîrên Kurdistanê federasyonek heye li herêmê û serkêşê wê **Mîr Elaadîn** e. Ev malbat, xwedî dîrokek **300 salî** ye. Malbata din **Mîrên Çolemêrgê** ne. Hêza din a sêyemîn jî **Mîrên Botan**, malbata **Bedirxanîyan** e. Helbet li herêma Dêrsim, Koçgirî û Erzincanê jî hêzên eşîrên kurdan wek otonom xwedî bingeh hene.

Wahşeta artêşa Osmanîyan ne tenê li herêmên ku serhildan lê hene, li seranserê Kurdistanê destpê dike. 35 sal, bi zilim surgûn û zordarîyê, herêm dibin neçarîyê de dijî.

Armanca Osmanîyan perçekirina dînamîkên kurdan yên dewletbûnê ne. Ji ber vê armancê, yek bi yek serokeşîr û mîrîtîyên Kurdistanê tasfîye dike, ku bingeha serkêşîya miletê Kurd nemîne.

Emir Bedirxan Beg xwedîyê mîrata Mîrên Botan e, ku ji sedsala 700 û 800 an de hikimdarîya xwe meşandine.

Her çiqa di navbera Mîrê Çolemêrgê û Mîrê Botan de nakokî hebin jî, di navbera Mîr Eleedîn û Mîrên Botan de têkilî başin û dostên hevin.

Elîsee Reclûs, di pirtûka xwe a ***"Nouvelle Geographie Universelle"*** de tîne ziman ku;

"Li herêmê Kurd pir û bi malbatên mezin re serdest bûn. Piranî jî li derdorê Zapê. Li herêmê wek miletekî dijîn û tevdigerin. Kurd miletekî pir xurt e. Li henber Osmanîyan û Îranîyan azad tevdigerin. Dikarin li henber Osmanîyan û Îranîyan dewletek hur û mustaqîl ava bikin. Ev hêz bi kurdan re heye. Piştî vê sefera min a dawî, bi rastî serhildanên ku kurdan pêk anîn, armanca hemîyan dewletek mustaqîl bû."(Rûpel 342)

Mixabin ev hêz û dînamîka sedlala 19 an baş nayê honandin û perçe perçe dibe hedef ji osmanîyan re. Nakokîyên di navbera malbat û Mîrên Kurdistanê de pêşî li tevgerek navendî, millî a Kurdistanê digire. Nakokîya di navbera Mîrên Çolemêrgê û Botan de jî, sebebek ji wê ye ku, avakirina tevgerek giştînavendî zahmet dikir.

Di nav mîrên Botan de hestên miletperwerî xurt bûn. Dîrokek Bedirxanîyan heye, ku wek hanedanî çandek hempa a Kurdewarî, medresên bi destê vê mîrîtîyê dimeşîyan ava bûne. Di nav mîrên Botan de hêla perwerdê pir li pêş bû. Gelek alim û nivîskarên Kurd, berhemên hêja dane û ev berhem, ji mîrîtîya Botan, ji me re dîyarî mane û li seranserê Kurdistanê belav bûne. **Ahmedê Xanê**, **Melayê Cizîrî** û bi dehan rewşenbîr di van medresên Botan de perwerde bûne. Eynî perwerde û berhemdan di nav mîrîtîya **Rewandûzê** û herêma **Bedlîsê** û **Mûşê** de jî heye. Bi dehan berhem derketine di wê demê de.

Cara yekem berî 334 sal berê bizrê Kurdperwerîyê di nav vê mîrîtîya Botan û mîrên Rewadûzê de derketîye ber me. Berhema **Mem û zîn** yek ji van berhemên pîroz e.

Ji her alî de nîfaqên di navbera mîrên kurdan de, serê Mîr Bedirxan diêşîne. Di pîlanên serhildana Mîr Bedirxan de; Ji herêma Botanê, heta Amedê, Mûşê, Bedlîsê, Wanê û Urmîyê ye.

Patrîyarlik a Ermenîyan, bi Osmanîyan re, bi hemû îmkanên xwe li henber serhildana Mîr Bedirxan têkilîyan dimeşîne. Di qada navdewletî de jî têkilîyên xwe li henber serhildanê organîze dike. Lê eşîrên Ermenîyan, yên li Kurdistanê piştgirên serhildanên Kurdistanê bûne.

(Di vî warî de li ser dijminatî û hemahengîya ermenîyên Stenbolê bi osmanîyan re, di pirtûka ***"Batmutyun Hayots-Dîroka Ermenîyan, setenbol 1871"*** ku bi destê **Avedis Berberyan** ve hatîye nivîsandin de berfireh ev dijminatî heye.)

Piştî demek dirêj, bi şerekî dijwar di navbera tevgera Mîr Bedirxan û artêşa osmanîyan de, osmanîyan qenaat pê tînin ku bi şer nikarin vê tevgerê têkbibin; **bi hîle û nifakê dest bi perçekirin tifaqa navbera Mîr û eşîrên kurdan dike**. Bi pera û bi rutbên bê sînor dest bi dîtina xayînan kir. Di virde osmanî biser dikevin û birazîyê Emir Bedirxan Yezdanşêr eyar dikin.

Osmanîyan, bi şikestina tevgera Emir Bedirxan re, dînamîkên Kurdan ku mane jî da ber talanan û jihev hatin belav kirin. Malbata Bedirxanîyan pêşî birin **Stenbolê** û ji wir surgûnî girava **Girîtê** kirin. Beşek din ji Mîr û begên Kurdistanê surgûnî **Stenbolê**, **Silîstrê**, **Erebistan** û giravên **bahra Egeyê** kirin. Yên ku hatin dardakirin û yên ku hatin kujtin û bi zîncîran di zîndanan de perîşan bûn, mirin, ji yên surgûnê pirtir bûn.

Xîyanet û bêtifaqî sebebê wendakirinê ne.

Bu makalede yer alan fikirler yazara aittir ve Nerina Azad'ın editöryal politikasını yansıtmayabilir.

574:1.QXD 15.04.2024 9:43 Page 20

Di siyaseta Tirkiyê de erdhej û encamên nedihatin hêvî kirin (I)

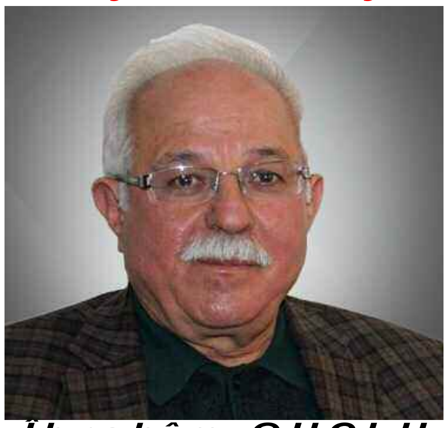

Îbrahîm GUÇLU

Di salekê de di siyaseta Tirkiyê de 3 erdhej pêk hatin û di hilbijartinan de encamên nedikhatin hêvî kirin derketin holê.

ERDHEJ A YEKEMÎN

Li Tirkiyê di Gulana 2023-an de hilbijartina serokkomar û hilbijartina meclîsê hat li darxistin. Du tîfaq beşdarî hilbijartinan bûn. Tîfaqa yekemîn Tîfaqa Cûmhûr bû û tîfaqa duyemîn tîfaqa millet bû. Ji Tîfaqa Cûmhur re Partiya AKê û ji Tîfaqa Millet re CHPê pêşengî dikir. Tîfaqa Cûmhûr di nav xwe de li hevkirî bû, Tîfaqa Millet di nav xwe de xwediyê gelek nekokiyan bûn.

Lê dîsa jî, ji bona ku partî û serokên di nav Tîfaqa Millet de cîh girtibûn, li hemberî Serokkomar R.T. Erdogan û Hikûmeta Partiya AKê dijiminitiyeke gelek xûrt û bêsînor çêkiribû, gelek welatên Yekîtiya Ewrûpayê û Emerîkayê jî bi awayekî jî Tîfaqa Millet re alîkarî nîşan didan û rewşa aborî nebaş bû û li Tirkiyê jî Cowîdê bi awayekî pirr mezin nebe jî dîsa zirar dabû û di Sibata 2023-an de li deh bajaran û ku nifûsa wan bajaran 14 mîlyon bûn, erdhejeke gelek mezin çêbibû, dihat gotin ku "felaketa sed salî ye û qiyamet e", pêk hatibû, rewşa aborî nebaş bû. loma hêvî dihat kirin ku Tîfaqa Millet dê hilbijartinê qezenç bike.

Heta dihat hêvî û tehmîn kirin ku Tîfaqa Millet dê bi %60yî hilbijartina serokkomar û meclîsê qezenç bike. Bi taybetî jî piştî erdhejê hêvî nedihat kirin ku hilbijartin pêk bên. Lê Hikûmeta Serokkomar a Partiya AKê hilbijartin lidarxistin. Di encama hilbijartinê de encameke nedihat hêvî kirin, derket holê. Tîfaqa Cûmhûr di hilbijartina serokkomar û meclîsê serkevtî bûn. Heta li bajarên ku erdhej pêk hatibûn jî Tîfaqa Cûmhûr hilbijartin qezenç kir. Lewra Hikûmeta Serokkomar û Partiya AKê di herêmên erdhej pêk hatibûn da di demek nêzik de gavên mezin avêtibûn û gelê wan herêman ji Tîfaqa Cûmhûr re bawerîya diyar kiribûn. Li Kurdistanê li bajarên ku PKK xûrt bû, serokê CHPê Kemal Kiliçdaroğlu qezenç kir. Lê piştgiriya PKKê ji Tîfaqa Millet re û di tespîtkirina parlamenteran de ji derveyî dengdaran tespîta berhilbijerên meclîsê bû sedem ku 2 mîlyon deng wenda bike.

Ew di siyaseta Tirkiyê de bû erdheja yekemîn.

ERDHEJA DUYEMÎN..

Ev encama di hilbijartina serokkomarî û meclîsê de derkete holê bû sedem ku Tîfaqa Millet di demekî kurt de belav bibe û di eniya Tîfaqa Millet de bêhêviyeke mezin çê bibe. Encama tîfaqê partiyên ku dengên wan ji sedî 2yan derbas nedibûn ji kontenjana CHPê 40 mebûsan zêde qezenç kiribûn. Ev yeka û sedemaên din di nav CHPê de bûn pirsgirêkên mezin ku di CHPê de her kes hevdû tewanbar bike. Ew jî bû sedem ku li hemberî berpirsiyariya CHPê û Kemal Kiliçdaroğlu mixalefet çê bibe. Di CHPê de ji guhertinê qal hat kirin. Ji mixalefetê re ew kesên piştî hilbijartinê wek serokkomar ji Kemal Kiliçdaroğlu re bibe cîgir Ekrem Îmamoğlu û di Hikûmeta Kemal Kiliçdaroğlu de bibin wezîr, pêşengî kirin. Mixalefetê di CHPê de guhertin daxwaz kir. Di encama niqeşeyan de derket holê ku serok û organên CHPê bê guhertin.

Piştî gelek niqaşeyan di encamê de biryara Kongreya Giştî ya serokê CHPê û organên CHPê hilbijêre jî hat girtin û hat li darxistin. Di kongreyê de kesî hêvî nedikir ku Kemal Kiliçdaroğlu dê serokî wenda bike û Ozgur Özel di kongreyê de qezenç bilke. Loma jî Ekrem Îmamoglu cesaret nekiribû ku bibe berhilbijêrê serokiya CHPê, ji Ozgur Ozel re bû alîkar.

Lê di encama kongreyê de encama hêvî nedihat kirin derket holê, Ozgur Ozel bû serokê CHPê.

Ev jî di siyaseta Tirkiyê de bû erdheja duyemîn.

ERDHEJA SÊYEMÎN…

Di siyaseta Tirkiyê de erdheja sêyemîn jî di hilbijartina herêmî ya 31ê Adara 2024an de derket holê.

Wek tê zanîn û min jî di rêzên pêşî de diyar kir, di hilbijartina serokkomarî û hilbijartina Meclîsê de Tîfaqa Cûmhûr û serokkomar R.T.Erdogan qezenç kiribû. Ji bona hilbijartina Herêmî jî Tıfaqa Cûmhûr ji derveyî Partiya Refahê yekîtiya xwe parasti bû û lihevkirî û amade bû. Xwediyê tu nekokiyekê nebibû. Tîfaqa Cûmhur gelek bi hêvî û bi moral bû. Bi hemû enstrumana xurt bû. Kesî jî hêvî nedikir ku Partiya Refahê zirareke pir mezin bide Tîfaqa Cûmhur. Dihat hêvî kirin ku ji bona avakirina bajaran li dijî erdhejê û li herêmên erdhej çêbibû jinûve avakirin dê bi destê Hikûmeta R.T.Erdogan û Tîfaqa Cûmhûr ava bibe, Loma jî di encamê de dîsa Tîfaqa Cûmhûr dê Hilbijartinên Herêmî qezenç bike.

CHPê beriya Hilbijartinên Herêmî di nav xwe de xwediyê niqaşe û nekokiyên mezin bû. Piştî kongreyê di nav CHPê nekokî û pirsgirêk zêde bibûn.Dihat gotin k u di nav CHPê de tasfiyeya kurdan û elewiyan heye. Mixalîfên ku Kemal Kiliçdaroğlu jê re pêşengî dikin dê neçin ser sandûqan. CHPê qempenyayeke xûrt û bi plan jî nameşîne. Loma jî dê hilbijartinên Herêmî de jî wenda bike.

Lê di Hilbijartinên Herêmî de encameke nedikhat hêvî kirin, ji hemû terefên partiyan de derket holê. Tîfaqa Cûmhûr û Partiya AKê wenda kir û CHPê dengekî bilind gelek bajar qezenç kir û hejmara şaredariyên xwe zêde kirin..

Tê tespît kirin ku ev guhertina beriya hilbijartinê 10 rojan hatiye rojevê. Ew jî ji bona siyaseta Tirkiyê bû erdheja sêyemîn. Hemû teref dixwazin vê erdhejê derbas bikin.

Nûha li ser sedemên wê niqaşeyên gelek girîng hene. Di nivîsa xwe ya bê de ezê li ser van sedeman rawestim.

Diyarbekîr, 09. 04. 2024

Endamê Civata Goran: PDK rijd neba, Bexda pare nedişand

Endamê Civata Giştî ya Tevgera Goran ragehand, rijdbûna PDKê ji bo vê qonaxê gelek giring bû, ji ber pêwîstbû hêzek li hember Bexdayê raweste û jê re bibêje kurd li vê Iraqê xwedî maf in û nabe neheqî li hember bê kirin.

Endamê Civata Giştî ya Tevgera Goran Dilşad Reşîd ji malpera KDP.info re ragehand: ''Rijbûna PDKê ji bo vê qonaxê giring bû, ji ber eger ew rijdbûn neba bi asanî Bexdayê pareyê mûçe nedişand. Hercarê bi bahane û hincetekî radigirt û xelk jî baş têgeheşt ku nabe hemû pêngavekî de fikra particîtiyê ya teng bê kirin. Tişta ku PDKê kir divê destxweşî lê bê kirin, êdî çima divê em çeperan li hev bigrin.''

Herwaha diyar kir: ''Yê ku li gel civak û gelê xwe rast be û bi berovajiyan kar neke ew dê serbikeve. PDKê vê qonaxê de karekî baş kir, hem rijdbû li ser

Îran piştî Jîna Emîniyê dîsa qedexeyê tund dike

Rêveberiya Polîsê Parêzgehên Îranê ragihand ku ji roja şemiyê ve dê li cihên giştî careke din dest bi sepandina yasaya hîcabê bikin. Fermandariya Polîsê Parêzgehên Îranê îro bi daxuyaniyekê nivîskî ragihand, projeya hîcabê dê careke din li cihên giştî li ser cade û kolanan were bicihkirin.

Herwiha Fermandariya Polîsê Parêzgeha Kirmaşanê jî daxwaz kir ku pabendî yasa û nirxan bin û heger pabend nebin dê lêpirsîn derbarê wan de were kirin. Fermandariya Polîsê Îranê piştî gotara Rêberê Komara Îslamî ya Îranê Elî Xamineyî ya Cejna Remezanê ew biryar derxist.

Elî Xamaneyî di gotara xwe ya Cejna Remenzanê de ragihand ku ew dê pabendî projeya hîcabê bin û divê her kes pabendî yasayan be.

Polîsê Îrşadê yên Îranê, 13ê Îlona 2022yan li Tehranê bi hinceta pabendî yasaya hîcabê nebûye şkence li keça Kurd Jîna Emîniyê kiribû. Jîna Emînî piştî şkenceyê li nexweşxaneyeke Tehranê canê xwe ji dest dabû. Piştî mirina Jîna Emîniyê li seranserî bajar û bajarokên Îran û Rojhilatê Kurdistanê xwepêşandanan dest pê kiribû ku ji aliyê gelek medyayên cîhanê wekî "Şoreşa Jîna" hatibû binavkirin. Xwepêşandanên Şoreşa Jîna zêdetirî salekê berdewam kir. Li gelek bajarên Îran û Rojhilatê Kurdistanê pevçûn di navbera hêzên ewlehiya Îranê û xwepêşanderan de derketin.

Li gorî rêxistina Mafên Mirov Mirovan a Kurdistanê di xwepêşandanên Şoreşa Jîna de 537 kes hatin qetilkirin û zêdetirî 10 hezar kesan jî hatin desteserkirin. Herwiha piştî xwepêşandanên giştî heta astakê jin pabendî biryarên projeya hîcabê nedibûn û sistiyek hatibû kirin. Projeya pabendbûna hîcabê hîn li Îranê nebûye yasa.

Sala borî Parlamentoya Îranê projeyasaya hîcabê pesend kir û biryar da ku heta 3 salan ew projeyasa were bicihkirin. Li aliyê din Encûmena Parastina Destûra Îranê têbîniyên xwe li ser projeyasaya hîcabê destnîşan kiribûn û ew projeyasa careke din li parlamentoyê vegerandibû.

Kanala CBS a Amerîkayê: Êrîşa Îranê bo ser Îsraîlê gelek nêzîke û dibe ku her îro pêkbê

Kanala CBS a Amerîkayê bi zimanê berpirsên payebilindên leşkerî ragehand, êrîşa Îranê li ser Îsraîlê dê demekî pir nêzîk de pêkbê û dibe ku her îro çêbe.

Îro 12.04.2024ê kanala CBS daxuyaniyên çend berpirsekî Amerîkayê belav kir û amaje bi wê yekê kir ku êrîşa Îranê li ser Îsraîlê dê demek nêzîk de pêkbê û dibe ku îro ew êrîş çêbe. Herwaha kanaleke Îsraîlê jî ragehand, Amerîkayê keştiya mûşekî li peravên avê yên nêzîk Îsraîlê belav kirine û armanc jî berevanî kirina li Îsraîlê ye. Ji ber tengezariyên di navbera Îranê û Îsraîlê gelek welatên Ewrupayê, Amerîka û Asyayê daxwaz ji hemwelatiyên xwe kirin, heta demekî nediyar serdana Rojhilata Navîn nekin. Kanal 12 ya Îsraîlê jî ragehand, Serokwezîrê Îsraîlê Benjamin Netenyahu li gel Wezîrê Berevaniyê û berpirsên payebilind ên leşkerî dicive û helsengandinê ji bo êrîşa bendewarîkirî ya Îranê dike.

Roja 1ê Nîsan a 2024ê êrîşek li ser avahiyeke balyozxaneya Îranê ya li Sûriyê pêkhat û di encamê de du fermandarê payebilind, 5 efser û şêwirmendên Sipaha Pasdarên Îranê û li gel hejmarek din ên Îranê hatin kuştin û aloziyên di navbera herdu welatan ketin qonaxeke nû ya cuda de.

574:1.QXD 15.04.2024 9:43 Page 21

Kurdistan yek ji dergûşên herî kevin a şaristaniyê ye

Li cîhanê gelek ciyên kevin yên şaristaniyê hene. Ji wan hinek ev in: Filistîn, Misir, Yûnanîstan û Mezopotamya.

Mezopotamya axa navbera çemên Dîcle û Feratê ye (mezo: navber, potam: çem).

Þaristaniya vê herêmê digihîje 8-9 hezar salên berî zayinê (b.z.).

Hin cîranên kurdan yên dîrokî asûrî, faris, ermenî û romayî bûne.

Bi qasî ku tê zanîn cara pêşî sumeriyan qala kurdan kiriye. Wan ji welatê kurdan re gotiye:

KAR-DA-KA (*)

Ev gotin 2000 sal b.z. li ser kevirekî hatiye nivîsîn. Ev kevir li Mezopotamyayê li kavilekî sumeriyan hatiye dîtin.

Welatê Kardakan diket navbera Bedlîs û Wanê.

Asûriyan jî ji kurdan re gotiye kardox û ji welatê wan re jî gotiye Kurtiye.

Piştre navê kurdan di belgeyên dîrokî de wek kurtî, kirtî, kardox, kardoç, gutî, med, kardo û kardukhatiye nivîsîn.

Li gor dîroknasan kurd arî ne û neviyên medan in.

Gotina arî ji sanskrîtî (**) tê, maneya wê jî binijad, esilzade, yên xweşik, yên baş û rind e.

Navê zimanê ariyan aryavaşa bû. Navê welatê wan Aryavarta (Welatê Arya/Warê Arya) bû. Welatê wan başûr û rojhilatê Derya Qezwînê (Xezar) bû.

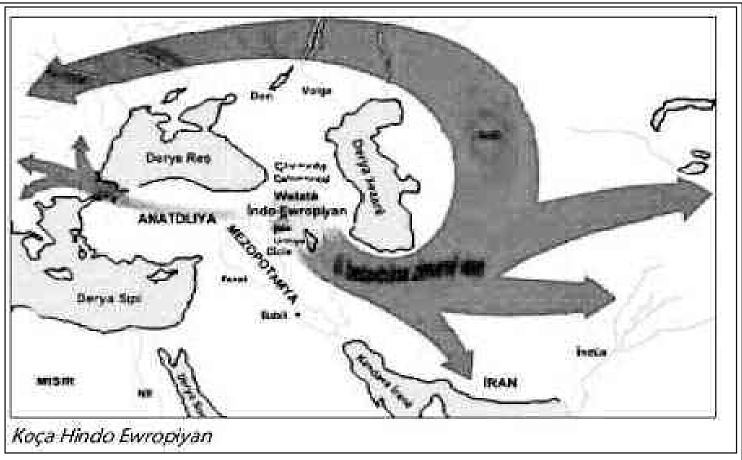

Koça Hindo Ewropiyan

(*) Navê KARDAKA li ser kevir bi awayê KRDK hatiye nivîsîn. Zimannas gava ku nivîseke ku tenê bi tîpên dengdar hatibe nivîsîn, A-yekê (dengekî di navbera A û E'yê de ye) dixin navbera hemû tîpan. Loma KRDK dikare KURDIK, KARDOK, KURDOK û hwd. be.

(**)Sanskrîtî zimanê kevn ê hindî ye.

Şeddadî

Beş: DEWLETÊN KURDÎ, SEDSALA 11'AN, ÎMPARATORIYÊN KURDÎ

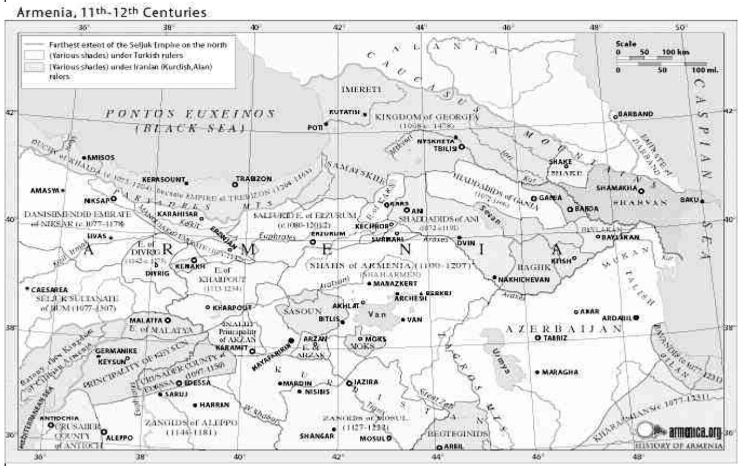

Şeddadî navê dewleteke kurdan e ku di sala 951'ê (340´ê hicrî) de ji aliyê Şeddadiyan ve li herêma Erana bakurê Azerbeycanê (Başûrê Qafqasyayê) hatiye damezrandin. Vê dewleta Kurdan heta sala 1164'an xwe ser piyan girt. Bajarê Anî (li Qersê/Tirkiye), Tiflîs (Gurcistan), Demirqapî, Qerebax, Nexçîvan, Gence (li Azerbeycanê ye), Duwîn (li Ermenistanê ye)

Dewleta Şeddadiyan, di sala 951´ê miladî da bi deste Muhemmedê kurê Şedadê li (Başurê Qafkasya) hatiya sazkirin. Ev dewlet, yek ji wan dewlaten Kurda yên ku di dema islamiyete da hatine sazkirin. Bi rasti ev dewleta kurdî, gelek xurt û temen (umir) direj buyê. Sinoren wê pir fireh bûye, hemu bi vê dewletê ve girêdayi bûne. Di wê demeda li başur ji, hukumeta Merwaniyan, li rojhilat hukumeta Hesnevî hebûye. Ev devlet ji aliye cardeh hukumdaren Şedadi ve hatiye idarekirin. le belê bi erişa Melîkşah hukumdare Selçuqi li ser wê herême di sala 1075´an da dawî lê hatiye.

Piştî dîlketina Salar Marzûban Mihemedê keyayê Musafirogullari di sala 948'an de Mihemed Şeddad Qartû (Mihemedê Kurê Şeddad jî tê gotin) cîhe wî girt. Mihemed Şeddad Qartû pêşî tenê keyayê Debîlê bû, lê di 951'ê de li tevahiya Azerbeycanê bû desthilat. Herçend tê gotin ku dewleta Şeddadiyan di sala 1164'an de hilweşiyaye jî em ji kîtabeyeke ku Key-Siltanê Şeddadî li Aniyê daye nivîsandin dizanin ku wî heta 1198'an desthilatdariya xwe meşandiye. Li gor hin çavkaniyan Şeddadî bi êrîşa xundekarê Selçûqiyan Melîkşah bi ser vê herêmê de di sala 1075'an de hilweşiyane, lê xwiyaye ew bi vê êrîşê qels bûne û heta sala 1198'an jî xwe girtine.

Gutî (Qurtî, Gutium)

Beş: BERIYA ZAYÎNÎ, DEWLETÊN KURDÎ, ÎMPARATORIYÊN KURDÎ

Gutî di dirokê de yek ji pêşiyê Kurdan e li çiyayê Zagros û li kêlêka çemê zapê jiyan e, 2700 sal berya mîladê, dewletek xurt û serbixwe sazdikin û têne heta mezrabota, lewre axa wir gelek xwes û bijun bu.

Di sala 2649 pêşiya mîladê êrîş dibin ser Sumer û Akadiyan welatê Akadiyan ji zevt dikin du qerna wan îdare dikin, peşe di sala 2400 berya mîlade da bi biraye xwe gele

Lolora yekbunê cedikin dewlata wan bi vî rengî gelek xurt û peşve diçe. Lê piştre li hember Akadayi dîsa mexlûb dibin û diçin warê xwe yê kevn çiyaye Zagrose. Piştre di sala 2270 B.Z. di dema padîşahê Asûriyan Salmanasarê yekemin de bi wan re şereki giran datinin.

Navê padîşahê dawiya Gutiyan Tîrîgan bû.

Dewleta Merwanî (P.Z. 990 -1085)

Beş: DEWLETÊN KURDÎ, SEDSALA 12'AN, ÎMPARATORIYÊN KURDÎ

Sedsala 12 'anda, ji pirtûka destnivîsa gerîdokekî Roavada wêneya Seroke Dewleta Dostkî Emîr Ebu Nasr Dewleta Dostikî (Merwanî) di sala (982 an, BZ) de hatiye damezirandin Damezrênerê vê dewletê Badê Dostikî bû (1). Bad jî, di wexta xwe de, bi mêranî û cegerdarî û bi birtûjî û şarezayiyê hatibû naskirin.

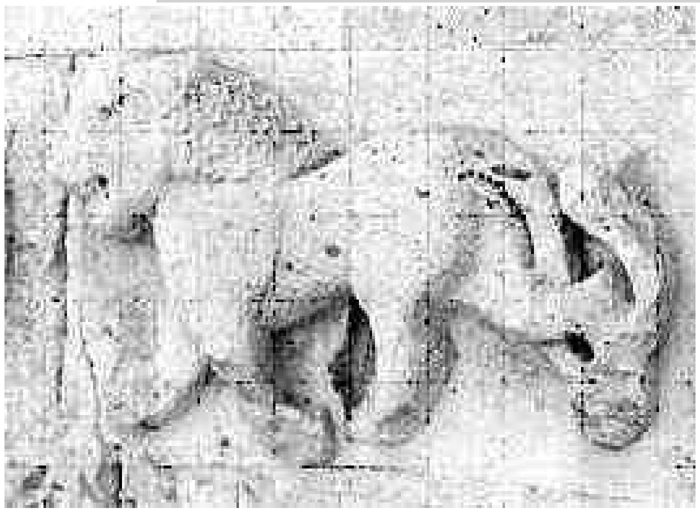

Ibin Elesîr di pirtûka xwe de ya bi navê (Elkamil Fî Eltarî) de dibêje ko xelîfeyê Ebasiyan (Udid Eldewle) wexta bi Badê Dostikî re civiya, bi dizî ji wezîrê xwe re gotiye ko ev zilam mirovan ditirsîne. Wa dixuye ko Bad bi xwe jî di çavên xelîfê de hin tiştên xwendibûn , lewra şiya ligel siwar û leşkerên xwe ji qesrê bireve û xwe ji tora xelîfe û leşkerên wî rizgar bike. Piştî wê dest bi avakirina dewleta xwe ya di çeşnê stiraneke kurdî de, dike. Di destpêkê de êrîşa xwe dibe ser Ardîş (2) û yeko yeko piştî hinartina nameyan, keleh û bajarên kurdan dergehên xwe bê xwîn rijandin li ber wî vedikin. Bi vî awayî navûdengê Bad belav dibe û dewletên cîran ji tirsa xwe re, bi taybetî dewleta Biweyhî û xîlafeta Ebasî dest bi amadekirina hêz û betalyonên xwe dikin da ko li bermberî destkeftin û berfirehkirina dewlata wî rawestin. Gelek caran hewl dane ko wî bikujin. Di êrîşa xwe ya li ser Mûsilê de, Bad vê carê bi rastî têt kuştin. Rawestana li ser şexsiyeta Bad pêdiviyî lêkolîneke taybetî ye digel ko jiyana wî tarî û di çavkaniyên dîrokî de ne ewqasî zelal e. Navê wî Husênê Ebdulahê Dostikî ye, ji kurdên Harbexî ye ji mîrên Botan e. Piştî Mirina Bad, Ebasiyan û Biweyhiyan û romê wa texmîn kirin ko êdî ji tirsnakiya dewleta dostikiyan xelas bûn, lê belê berevajî gumana wan, cîgir û mîratgirên Badî, bi taybetî Ebû Elî kurê Merwanî, di demeke kurt de şiya bajarên xwe ji nû ve asê bike û hêza xwe jî careke dî berhev û tundtir bike. Ibnû Kesîrê Dîmeşqî vê yekê bêtir zelal dike:" xelîfeyê Fatimiyan şandeyeke giranbuha digel diyarî û entîkeyan hinartibû cem Mîr Ebû Elî û hebûna dewletê pejirandibû, herwilo xelîfeyê Ebasiyan û Imperatorê pîzantiyan jî her yekî ji milê xwe ve daxwaza hevalbendî û sînorbendiyeke hêja jê dixwestin"

Firehbûna Dewleta Dostikî

Destnîşankirina firehî û zemîna ko dewlet li ser ava bûbû, hinekî aloz e. Lê eger em navçe û herêmên di bin destê dewletê de bi sînor bikin renge em bikaribin di vî warî de wêneyekê di hişê xwe de ji berfirehiya wê dewletê re dirust bikin (3): Miyafarqîn (Paytext), Diyarbekir, Ardîş, Nisêbîn, Mêrdîn, Reha (Urfa), Mûş, Wan, Hesen kêf, Xerbût, Botan, Qamişlo, Amûdê, Serêkaniyê û Dêrikê. Diyare ko hemî xaka kurdan neketibû bin destê Dostikiyan. Lewra ji bo ko em wêneya giştî ya vê dewletê bizanibin gerek nexşeya siyasî ya wê serdemê li ber dest be, gerek em bişên nakokiyên siyasî û hêzên leşkerî û rengên pevçnê, binasin, û em bikaribin çawatiya danûstendina Dostikiyan bi xwe bi wan rûdan û bûyeran re, têbigihêjin. Dewleta Biweyhî û xîlafeta Ebasî wê wextê li Bexdayê bûn, û xîlafeta Fatimî jî li Misrê bû, di navbera wan de her û her li ser serkêşiya Misulmanan pevçûn ranediwestiya. Li milê dî, Imperatotiya Pîzantî jî fileh diparastin û di navbera van hersê dewlatan de, berî hatina Selcûkiyan (4), pevçûna ji bo daqurtandina dewletên biçûk li dar bû. Digel ko Mîrên Dostikiyan carcaran diyarî ji pîzantayê re, lê ne wek Hemedaniyan Helebê di şûna bacê de, dişndin. Herweha peywendiyên wan ên siyasî û aborî wek ko çawan ligel Ebasiyan hebûn wisa jî ligel Fatimiyan berdewam bûn. Vê siyaseta bê alîgirî hiştiye ko dewleta Dostikî, hem cihekî taybetî di herêmê de ji xwe re qezenc bike û hem jî dewleta xwe ji şer û pevçûna bi cîranan re biparêze. Lewra wextekî pir hêja ji bo avakirin û pêşvebirina dewletê bi destxistibûn, bûbû penageha hemî perîşan û renckêşên navçeyê. Di qûmistana dorhêlê de dewleta Dostikiyan ji ber geşbûn û lêewlebûnê bûbû bazargeha bikaranînîna sermiyanên bazirganên herêmê, tenê li wê dewletê dikarîbûn bê rêbirr û pêxwas û bêyî tawankariyan bazirganiya xwe berdewam bikirana. Ibnû Kesîr Eldîmeşqî di vî warî de wisa dibêje: " Kurê Nebhan ê bazirgan di rojekê de 500 Dînarên pîzantî qezenc dikir " . Ibnulfariqî jî dibêje ko, Dewleta Dostikî li rada desthilata xwe sermiyanê tu kesî ji wan nedistend, ji bilî mirovekî Ereb ko çek di mala wî de dîtibûn, wek nokerekî ji bo welatekî dî hatibû nav wan dixebitî. Dîroknasên ko li ser qonaxa dîrokî ya navçeyê radiwestin didin xuyanîkirin ko (Nesir Eldewle) Mîrê Dostikiyan, mirovekî siyasî, şareza û hişmendekî bê hempa bû. Di têgihiştina hunera desthilatdariya dewletê de dûrbîn bû, lewra şiya gelê xwe di aşîtî û xweşiyê de bihêle. Li seranserî 53 ê salan bi hiştûjî danûstendin ligel dewlet û imperetorên herêmê dikir bêyî ko welatê xwe hogirî asteng û nakokiyên siyasî bike. Herweha beşdarî çareserkirina pirsgirêkên di navbera dewletên navçeyê de, dibû.

Dewleta Dostikî û hunera avahiyê

Jibermayî û kavil û şûnşopên hunera avahiyê yên dewleta Dostikiyan mirovan mit û mat dikin. Di wê wextê de, û di wê navçeya ko bi şer û pevçûnan mijûl bû, Dostikiyan berê xwe dabûn avakirina pêdiviyên jiyaneke xweş, hewl didan ko xwe ji ber pevçûnan bidin alî da ko xwe ji avakirina şaristaniya mirovane re û xwe ji avakirina welatekî bajarvanî û xweşkirina jiyana xelkên wî welatî re, vala bikin. Ji nû ve tekûzkirina Keleha Amedê û ji nû ve tebûtkirina sûra wê û keleha Batmanê û sûrên Miyafarqîn û pirên asê li ser çemê Batmanê û kelehên Botan, tev, çend nimûne ne ji hunera avhiya Dostikiyên ko navên xwe û navên avahîkar û hostayên kurd li ser wan kavilan kolandine . Herwisa, Dostikiya bi awakî pir balkêş guh dabûn avakirina bazaran û kolanan û hewl dabûn ko ava paqij li hemî mal û taxan belav bikin. Bêguman hemî avahî û eywanên ko di wexta Dostikiyan de avadibûn, wek pîşe û hunereke spehî; bi taybetmendiya giyanê kurdan ve girêdayî bûn. Lewra ji yên herêmê û ji hunera avahiya Romanî pir cihê bûn.

Səhifəni hazırladı: Pərviz Pənahoğlu

574:1.QXD 15.04.2024 9:43 Page 22

Serokê Kurdistanê Xalid Begê Cibrî...

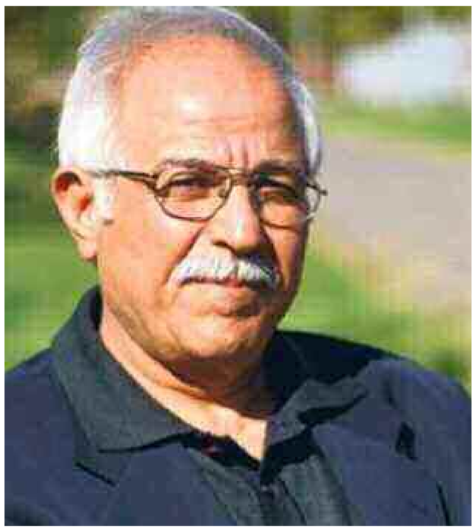

İbrahîm GUÇLU
(ibrahimguclu21@gmail.com)

Di Dîroka Kurdistanê de deme ku ji serhildana milî ya Kurdistanê ya 1925an bê qal kirin du navên dîrokî û hêja derdikevin pêş. Yek ji wan Xalid Beg e. Yê din jî, Şêx Seîd Efendî ye. Xalid Beg serokê Rêxistina Azadiyê (Komîteya İstîklalê ya Kurdistanê) ye. Şêx Seîd Efendî, serokê Tevgera 1925an e.

Seroké Rexistina Azadi Xalid Beg û hevalê wi Yisûf Ziya Beg di 14 Nîsana 1925an de hatin darve kirin. Ew û hevalê wî Yisuf Ziya Beg bi awayekî nehiqûqî hatin darizandin.

Jiyana Xalid Beg a malbatî û leşkerî û siyasî û rêxistinî…

Xalid Beg, di sala 1882an de li Gimgimê (Wartoyê) tê dinyayê. Bavê wî Mehmûd Beg e. Mehmûd Beg him serokeşîra Cibran e û him jî li Wanê qeymeqamî kiriye. Diya wî Xaltiya Şêx Seîd Efendî ye. Xalid Beg, di heman dem de bi Şêx Seîd Efendî û Şêx Abdûllahê Melekan re kûrmet û kûrxaltiyê hev in.

Xalid Beg, dibistana Eşîretî ya li Kabataşê û Dibistana Leşkerî ya Bilind xelas dike. Ew yek ji yaverên leşkerî yê jîr e. Wezîfeya wî ya yekem Fîlîstîn e. Erebî û Farisî jî baş dizane. Ew kesekî çand û edebîyadhezê kurdî bûye jî. Loma li ser çand û edebiyata kurdî û li ser zimanê kurdî jî xebat kiriye.

Mirovê doza miletê kurd bûye. Kemalıstan xwestine ku dema ew dest ji doza kurd berde, dê îmkanên mezin ji wî re pêk bînin. Ew van yekan red dike.

Di dema Şerê Osmanî û Rûsyayê de di bin serokatiya Xalid Beg de çend hêz ava dibin. Ew hêzan di şer de gelek serkeftî dibin.

Dema ku leşkerên Rûsyayê tên Xinûs û Wartoyê, wê demê Alaya Xalid Beg tê Elazixê û zivistana xwe li Palûyê derbas dike (1915). Di sala 1916-an de hikûmet wezîfaya avakirina Qonaxa Ovacık a Dersîmê dide Xalit Beg. Wê demê ji Apê kevneparlamenterê SHPê Mehmed Elî Eren Xidir Beg re dibe mêvan. Leşkerên xwe li ser erdê wî bi cîh dike.

Xalid Beg li Ovacıxê ji pêwendiya dewlet û gel eciz dibe. Loma jî li hemberî siyaseta dewletê helwestekî rexnegirî bi awayekê nîşan dide. Loma jî dewlet ji ew helwesta Xalid Beg eciz dibin û loma jî alaya wî paşve digrin.

Di sala 1918an de Eşîretên elewiyan êriş tînin ser Eşîreta Cibraniyan. Mehmet Şerîf Firatê ku nivîskarê "Dîroka Wartoyê", giliyê Xalid Begê ji dewletê re dike. Dibêje ku: "Halid Begê Mîralay yê Cibrî û Halid Begê Mîralaya yê Eşîra Hesenan eşîretan çekdar dikine. Bi cilûmergên kurdî li gûnda digerine. Propagandaya kurdewarî dikine. Li gûndan pitûkên xwe yên bi kurdî nivîsandine û pirtuka Ehmedê Xanî Mem û Zînê li gûndan bela dikine."

Xalid Beg pişt re li Erziromê dibe Şerleşker.

Nûrî Dersîmî,, endamê Cemîyeta Tealî ya Kurd bû. Ew yek ji serokatiya Koçgiriyê bû û di serpêhatiyê de dibêje ku Xalid Beg li Kurdistanê li gelek bajaran rêxistinên Cemîyeta Tealî ya Kurdistanê ava kiriye.

Ew agahdarî jî derdixin holê ku Cemîyeta Tealî ya Kurdistanê li gelek herêmên Kurdistanê di bin serokatiya Xalid Beg de rêxistin bûye.

Ev rastiya bi nêrînên M. Şerîf Firatê ku Dîroka Wartoyê nivîsandiyê û li dijî kurditî bûye jî derdikeve holê.

Xalid Beg, piştî Şerê Cîhanî yê Yekemîn dest bi xebata rêxistinkirina kurdan dike

Piştî ku Cemiyeta Tealî ya Kurd belav dibe, Xalid Beg ji bona ku rêxistinek nû ava bike, bi mîr, axa, şêx, serokeşîr, mele û munewerên Kurdistanê re danûstandin dike. Encama van danûstandinan jî di sala 1921-an de

Rêxistina Azadiyê ava dikin. Wek tê zanîn piştî Şerê Cîhanê yê Yekemîn, di 10 Tebaxa 1920an de Peymana Sevrê pêk hat. Vê peymana şer qedand.

Peymana Sevrê, peymanek naverok dagirtî bû. Ji sê sed xalî zêdetir bû. Di Peymanê de ji bona kurdan jî mafê dewletbûnê hatibû pejirandin. Ew xalên Peymana Sevrê, xalên 62-65an bûn. Di Peymana Sevrê de hatibû tespıt kirin ku: Komîsyonek dê ji îngilîzan, fransızan, îtalyayiyan ava bibe. Ev Komîsyona dê li beşek Kurdistanê li Rojavayê Firatê sîstema rêvebiriyek herêmî çê bikin.

Piştî salekê dema Kurdan xwestin dê serî li Cemiyeta Miletan bidin dê bibin serbixwe û dewleteké.

Xalid Beg her çiqas ev peymana ji bona miletê kurd û Kurdistanê peymanek têr û tijî nedidît jî, piştgiriya Peymana Sevrê dike. Ji bona ku xalên Peymana Sevrê yên di derbarê miletê kurd û Kurdistanê bikevin jiyanê xebat dike. Hezar mixabin Xalid Beg, di ev hewildana xwe de bi sernakeve. Lewra Kemalîst li dijî vê xebatê derdikevin. Kurdan berdidin hevûdu.

Wê demê Xalid Beg ji bona doza Kurdistanê vekirî û profesyonelî xebat bike, dixwaze ji wezîfeyaxwe dest berde û îstîfa bike. Lê îzin naye dayîn. Encama vê rewşê Xalid Beg, tê sirgûn kirin.

Xalid Beg dişînin Dersîmê. Dema ku Xalid Beg diçe Dersîmê Ovacikê, ji bona ku kurdên elewî û sûnî di armanca milî û Kurdistanî de bibin yek xebat dike.

Ev yeka Kemalîstan û dewleta wan eciz dike, Alayîya Xalid Beg li Dersîmê xeter tê dîtin, loma jî emir tê dayin ku ew paşve vegere. Ew vedigere Wartoyê (Gimgimé) li wir xebata xwe didomîne.

Di wê demê de Kongreya Erziromê tê li darxistin. Ji bona kongreyê Xalid Beg jî tê vexwendin. Lê Xalid Beg vê vexwendinê red dike û beşdarî kongreyê nabe. Ev helwesta Xalid Beg zêdetir Kemalîstan eciz dike. Loma jî biryar tê girtin ku Xalid Beg ji serokatiya eşîrê were dûrxistin bête şandina Erziromê. Ev di sala 1920-an de sirgunî Erziromê dibe.

Şerîf Firatê Wartoyî ew hewildana Xalid Beg ya di derbarê Peymana Sevrê de di pirtuka xwe ya "Doğu İlleri ve Varto Tarihi" de qal dike. Wusa dibêje:"… Di vê navberê de Mîralay Xalid Begê Cibrî, li herêma Gimgimê, Kopê, Melezgirtê, Kela Xinûsê, Kanîreş, Boglan û Çewligê ji serokeşîr û şex û mela û keyayên gûndan mezbetayên morkirî berhev dikir û bo Cemîyeta Tealî ya Kurd dişand. Ji wira jî, qaşo ji bo vî karî bo Mistefa Nemrûdî û Şerîfê Kurd ku li Yekîtiya Netewan dixebitin, dihatine şandin." (s. 156-157)

Piştî ku Xalid Beg sirgunî Erziromê dibe, êdî navenda xebata wî ya milî Erzirom dibe. Ew bi hevalên xwe re dest bi rêxistineke nû dikin. Di ev xebatê de leşkerên payebilind yên kurd di vê xebatê de cîh digrin. Di xebatê de rola Mıralaybûna Xalid Beg gelek mezin e.

Ew rêxistinekê ava dikin. Ev rêxistina "Komîteya îstîklalê ya Kurdistanê (Azadî)" ye. Rêxistin di sala 1921-an de ava dibe. Rêxistina Azadî, ji mîran, axayan, serokeşîran, şêxan, munewerran, meleyan, esferên kurd ava dibe.

Di derbarê Rêxistina Azadî de agahdariyên zêde di belgeyên îngilîzande hene.

Beşek damezrênêrên Azadiyê ew in: Xalidê Begê Cibrî, Dr.Fuat, Ekrem Cemîlpaşa, Hecî Mûsa, Husên Paşayê (kor) Heyderanî, İhsan Nuri Paşa, Şêx Tahir, Seyid Ebdilqadir, Hecî Axdî (Bavê Tûjo), Hecî Mûsa Beg, Wusif Ziya, Xalidê Hesenan.

Dilketin û îdama Xalid Beg û Dadgeha Dîwanê Herb ya Bedlîsê…

Pêşketina xebata Rêxistina Azadiyê bala dewletê bi xurtî dikşine. Agahdarî ber bi Enqereyê di derbarê Rêxistina Azadiyê de û xebata Xalid Beg de diherike.

Mistefa Kemal, piştî van agahdariya di dawîya sala 1924 de diçe Erziromê. Di şîvekê de Mistefa Kemal û Xalid Beg hevûdu dibînin. Xalid Beg, ji Mistefa Kemal re dibêje ku "ez dixwazim ji wezîfeya xwe ya leşkerî îstîfa bikim. Ez nizanim ku çima hûn nahêlin yekî ku bi were îxanetîyê dike ji kar veqete?" Axevtin germ dibe. Xalid Beg derdikeve devre.

Mistefa Kemal û hevalên wî, baş fahm dikin ku Xalid Beg ji wan dûr e û ew xwediyê armancek din e û dixwaze ku ji bona Kurdistanek serbixwe xebat bike.

Dema ku birayê wî Ehmed Beg (Ahmet Sever) vê yekê tespît dike ew diçe Erziromê Xalid Beg re hevbûdîtin çê dike.

Ehmed Beg dibêje "Dema ku min ji Xalid Beg re got, jiyana te di xetereyê de ye, divêt tu ji Erziromê derkevî".

Wê demê wî ji min re got: "Ez hay jê heme ku li dora min xetere heye lê çi dema ku ez vê serê zivistanê ji Erziromê derkevim ev dê ji bo kurdan bibe felaket, teqez divêt em li benda biharê bimînin."

"Piştî van gotinan, lê zêde dike û dibêje "Herin, xwe amade bikin lê bisekinin heta ku bihar têye."

Xalid Beg, wê demê gelek aşkere biryar dide ku biharê dest ji wezîfeya xwe berde, bi profesyonelî karên rêxistinê bike û amadekariya serhildanê bike.

Hezar mixabin beriya wê, serîhildana Beytuşebabê dest pê dike. Wê demê di derbarê Rêxistina Azadiyê de operasyon dest pê dike.

Xalid Beg, di roja 20 kanûn 1924 de li Erziromê tê girtin û wî dibin zindana Bidlîsê. Wê demê Yisûf Zîya Beg jî dîl dikeve.

Xalid Beg û Yisûf Zîya Beg di Dîwana Herbê ya Bedlîsê de bi awayekî ne hûqûqî û bi lezûbez tên darizandin.

Rêxistina Azadiyê, heta sala 1923an xebata xwe îllegal (veşartî) û di qadeke teng de dimeşîne.

Lê piştî ku Peymana Lozanê teyê îmza kirin, Rêxistina Azadiyê dest bi rêxistinek giştî li Kurdistanê dike. Di demek kurt de 23 bajar û bajarokan şaxên wê tên ava kirin. Ji hemû çîn û tebeqeyan gel dibe endam û piştgirê Rêxistina Azadiyê. Xebata xwe gurr dikin ku di rewşek musaît de dest bi serhildanê bikin.

Xalid Beg û Yisuf Ziya Beg di dadgehe de parêznameyek gelek cidî û naverok dagirtî pêşkêş dikin. Di parêznameyê de Rêxistina Azadiyê, armancên wê, mafên miletê kurd, mafê çarenivîsiya miletê kurd diparêzin.

Di derbarê Xalid Beg û Yisûf Ziya Beg de biryara îdamê hat dayin.

Ew di 14ê Nîsan a 1925-an de bi gulebaraniyê hatin kuştin. Piştî Serhildana 1925an demekî kurt şûnda hatin îdam kirin.

574:1.QXD 15.04.2024 9:43 Page 23

Dewleta Eyyubiyan (1175-1348)
Beş: DEWLETÊN KURDÎ, SEDSALA 12'AN, ÎMPARATORIYÊN KURDÎ

Malbata Eyûbiyan li hawîrdorî Aranê (rojava û bakûrê Îrana îro) dima. Ew malbateke kurd bû, ji êla Rewadiya bû. Ji vê êlê Şadî bi herdû kurên xwe re Şêrko (Esededîn) û Eyûb (Nicmedîn) ji gundê Acdanqanê çûne Bexdayê û ji wir jî piþtre çûn li Tekrîtê bici-hbûn.

Şadî li Tekrîtê mir û herdû kurên wî çûn ketine xizmeta Micahededînê Gîtanî de. Gîtanî dît, ko Eyûb jîr û zane ye, rabû ew kire destkarê Tekrîtê. Sala 1136 li Tekrîtê Selahedîn bû. Bav û apê Selahedîn çûne cem Îmadedînê Zengî xwediyê Mûsilê. Wî gelekî guh da wan û Eyûb kire waliyê Balebekê.

Piştî mirina Îmadedîn Eyûb bi maltaba xwe ve çû Şamê û xwe gehande Nûredîn kurê Îmadedînê Zengî xwediyê Helebê. Nûredînê Zengî Hims û Rehba dane Eyûb û ew kire mîrekî mazin, Şêrko jî rêkire Misrê, da þerê melek Mensûr bike, yê destdirêjî Þawîrê kiribû. Şêrko biraziyê xwe Selahedîn jî bixwe re bir. Şêrko ji ber mêranî û rastiya xwe bûbû destê siltan Nûredîn, yê rastê. Şêrko piştî demekê vegera welatê Şamê, ji hingî ve êdî rola Selahedinî siyasî destpêkir û berz bû.

Ji ber ko Francan çavên xwe berdane Misre, Şêrko dîse vegerayê û Selahedîn jî rêkire bajarê Skenderiyê. Şêrko wezîrê Misrê bû û dest li ser danî. Ta mirina wî sala 1168 her Şêrko karûbarê Misrê gerand. Piştre li wir Selahedîn bû wezîrê pêşî, lê ji ber rastî û dadeweriya xwe êdî ew bûbû þahê dilê misriyan. Selahedîn Franc di þerê li Dimyatê de þkand. Bavê wî jî hate Misrê, gehayê. Piştî mirina xelîfê fatimî Aladdid êdî Selahedîn bû serdestê Misrê yê bêhempa. Û piþtî ko Nûredînê Zengî mir êdî Selahedîn xwe kire siltanê Misrê. Bi vê hikmê Maltaba Eyûbiyan sazkir.

Bi şer Yemen, Sûdan û Felestîn vekirin û sala 1174 dest danî ser Şam, Mûsil û Helebê. Sala 1187 di þerê Hitînê de zora xaçperestan bir û Quds vekir. Şahê Inglîstanê Richard (bixwêne rîtçard!), yê bi Dilê şêr navkirî careke din êrîşî Eyûbiyan kir, da Qudesê vegerêne, lê biser neket. Di sala 1192 levhantinek di nav herdû aliyan de çêbû, û şer rewasta. Li gor vê levhatinê ji erda ber lêva deryayê pê ve, ya di nav Sûr û Yafa de titişt di destê xaçperestan de nema.

Selehaddin Eyûbî

Silhedînê Eyûbî (Selahedîn, Selaheddîn, Selahedîn Eyûbî, Simko) serleşkerê misilmanan bû li dijî xaçperestan (mesîhiyên ku çûbûn xakên pîroz li Filîstînê ji bo ola xwe biparêzin) û di bidestxistina bajarê Qudsê (Orşelîm) de û qewirandina xaçperestên Ewropî ji Rojhilata Navîn serketî bû.

Piştî ku Selahadînê Eyûbî di 4 adara sala 1193an de li Şamê wefat kir, Maldara(Dynastie) Eyûbî ya Kurd di heman salê de hilweşiya. Împaratoriya Eyûbî, ji aliyê Selehadînê Eyûbî ve di gulana sala 1175an de hate damezirandin.

Sultan Selahaddîn, sala 1138 li Tikrîtê hatîye dinê. Navê bavê wî Necmeddin el-Eyyubî bîn Şadî bin Mervanî ye. Malbata wî ji eşîreta Revadî ye û Revadî jî digihîjin Hîzbanîya. Derheqê piçuktîya wî da zêde tişt nayê zanîn. Gorî lêkolîna Dr.Ahmet el-Bilî, bavê Selahaddin Necmeddîn Eyyubî û Esededdîn Şerko ji Tikrîtê diçin Musilê. Li wir tek-ilî ordîya Imadeddîn el-Zengî dibin û ji wî ra gelek xizmetê dikin. Sala 1140'î da wexta ku Imadeddin el-Zengi Baalbekê zeft dike, bavê Selahaddin dibe hukumdarê Baalbekê. Piştî miri-na El-Zengî, dibe qumandarê ordîya Şamê. Wê demê birê wî, Şerko jî qumandarê ordîya Sultan Mahmut Nureddîn bin Imadeddin el-Zengî ye.

Zarokatîya Sultan Selahaddîn li Baalbekê derbas dibe. Xwendina xwe li wir diqedîne. Piştra bi bavê xwe ra diçe Şamê, li wir warê çekdarîyê da perwerde dibe. Piştî xwendina xwe gorî lîyaqata xwe dibe xwedî maqam û di demek kurt da jî dibe walîyê Şamê. Sala 1164'an da bi apê xwe Şerko ra diçe Misrê. Li wir têkilî şerê Bilbîsê dibe. Sala 1168'â da li dijî hukumdarê Filistîn Amorî ra şer dike û bajarê Iskenderîyê digre. Dijî êrişên ordîya Frenkan berxwe dide. Piştî lihevhatînê, bi apê xwe Şerko ra vedi-gere Şamê.

Piştî vegera wîya Şamê, ordîya Filistînê dikeve Misrê. Li ser ricaya Xelîfe El-Adid el-Fatimî û Wezîrê wî Savar Sultan Nureddin, carek din Serko û Sultan Selahaddîn berê xwe didin Filistînê. Serko ordîya Frenk tes-lim digre, Savar dikuje û dibe wezîrê Adidi el-Fatim. Duh meh şunda piştî mirina Serko, Sultan Selahaddin 22 salîya xwe da cîyê apê xwe digre û dibe wezîrê El Fatimî. 25'ê Adarê sala 1169'an da Xelîfe El-Fatimî navê El Melîk el-Nasir Ebu el-Muzaffer Selah el-Dunya û El-Dîn lê dike û ordîya Surîyê dikê bin qumqndarîya wî. Sultan Selahaddîn berê êrîşa Sudanî ya ku li ser welatê wi da hatibu, bert-eref dike. Bi alîkarîya birayê xwe Turanşah bajarê el-Nobe digre û berê xwe dide bajarê El-Quddus'î Şerîf û Filistînê.

Qumandar û Emirê Sultan Nureddîn gelek caran jê ra gilîyê Sultan Selahhadin dikin. Lê tucarî nikarin navbera wî û Sultan Nureddîn xirabikin. Sultan Selahaddîn bi zanayîya xwe û bi cesareta xwe tim li ba Sultan Nureddîn cîyekî girîng digre.

Sultan Selahaddîn, piştî mirina El Xelîfe el-Adid, sala 1172'an da dibe hukumdarê Misrê. Du sal şunda, sala 1174 da Sultan Nureddîn wefat dike. Rêya hukumdarîyê ji Sultan Selahaddîn re ve dibe, lê ew xwe grê-dayî hukumdar El-Melik el-Salih Ismaîl bîn Nuerddîn dihesibîne.

Sultan Nureddin li ser erişên birê xwe yê bi navê El-Emîr Seyfeddîn el-Melik el-Salih alîkarî ji Sultan Selahaddîn dixwaze. Sala 1175'an da Sultan Selahaddîn bi ordîya xwe êrişî Şamê dike, Şam, Humus û Hamayê digre û davê ser Halebê. Ser vê yekê El_Emîr Seyfeddîn bi Frenkîya ra iti-ifakê çêdike û Sultan Selahaddîn tehdît dike. Lê Sultan Selahaddîn li nêzikî Hamayê berî ordîya wan dide. Hemû bajarê ku di destê El Emîr Seyfeddîn da hene, digre û vedigere Şamê. El Xelîfe el-Bagdadî, sala 1175'an da liyaqata Sultanîye li Selahaddîn dike. Bi navê wî pere derdikeve û li ser navê wî wek El_Melîk el-Nasir Yusuf ibn Eyub, xutbe dide xwendin.

Bi alîkarîya birê wî Turanşah Yemen û Aden jî dikeve bin hukum-darîya Sultan Selahaddîn. Sala 1178'an da bi Frenkîyan ra dikeve şerekî giran û bi zaîyatek mezin şer winda dike. Lê di zemanekî kurt da ji bo heyfa xwe carek din berê xwe dide Filistînê. Li Mecr el-Uyunê berî Frenkîya dide û gelek prensê wan êsîr digre. Piştî wî şerî sunda berê xwe dide Ermenîstanê û wê derê jî li hukumdarîya xwe girêdide. Vedigere Misrê û ji bo îmara welatê xwe dixebite. Lê tu car Filistîn ji bîra wî dernakeve. Carek din dîsa berê xwe dide Filistînê û Berûdê digre. Cara yekemîn davê ser Musulê, Sîncar û Diyarbekrê bi welatê xwe va girêdide. Digihîje Enteb û Halebê. Sala 1185'an da cara duduya êrişî Musulê dike. Piranîya Mezopotamyayê û Kudistanê dike bin hukumdarîya xwe. Nav hukumdarê misilman da dibe xwedî cîyê herî bilind. Lê dilê wî da daxwazek wîyê girîng dimîne, ew jî girtina hemû axa Filistînê ye.

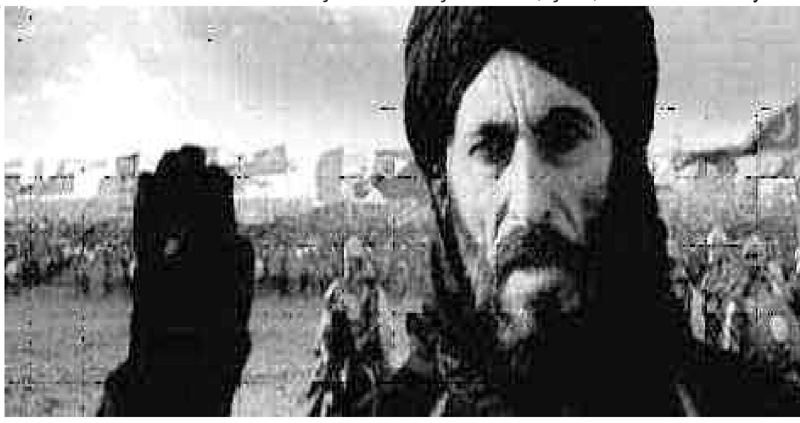

Sultan Selahaddin li Filistîn e

Hukumdarê El-Kerk, peymana ku navbera wî û Sultan ve çêbibu, dide alikî û sala 1186 da erişê hecîya dike. Ser vê yekê Sultan jî bi hazirîyek mezin, carek din berê xwe dide Filistînê. Salek şunda, sala 1187 da li Hutînê ordîya Frenk ji hev bela dike û Kralê Qudus û Prensê El-Kerk êsîr digre. Ala xwe xêncî Qudus û Surê li hemû Filistînê dardixe. Meha Recebê sala 1187 Qudusê jî bi hukumdarîya xwe girê dide û digihîjê miradê xwe.

Di bin hukumdariya wî da cihuyên ku di Filistînê da dijîyan, bê tade û bê ezîyet jîyana xwe didomînin. Ji bo wê yekê hemû dirokvanên Frenkan jî, derheqê Sultan Selahaddîn da gelek tiştên baş dinivîsînin.

Ser girtina Qudusê Imparatorê Alman, Kralê Ingilîz û yê Fransayê bi kîn û nefretek mezin ordîyek mezin amade dikin û berê wî didin Filistînê. Ordîya wan wexta ku êrişî Filistînê dike, ne Xelîfe ne jî sultanek misilman ji bo alîkarîya Sultan Selahaddîn tu tiştek nakin.

Ordîya Frenk, serîda tê Akkayê û wir işgal dike. Ordîya Sultan jî, alîkîda dijî wan berwe dide, aliyê din jî hêdî hêdî şunda dikişe. Dawîya şer da Akka dikeve destê Frenkan. Frenkan li wir bi tade û zilma xwe gelek mirovên sivîl qetildikin. Ser vê yekê hemu dinê da ferqa Sultan û ya Frenka jî eşkere tê xuyakirin.

Şerê nevbera Ordîya Sultan û Frenkan da derdikeve, pênc sal berdewamdike. Sultan, bi planek mezin wan ji Qudusê durdixe. 2 Ilonê sala 1192 an da navbera wan da peyman çêbdibe, gorî wê peymanê Sultan Selahaddîn ji şer muzzafer derdikeve û vedigere Şamê. Ser hati-na Hacac ya Şamê, Sultan diçe pêşîya wî, lê di rê da nexweş dikeve. 4 Adarê sala 1195 an de, di 57 salîya xwe da wefat dike. Sultan Selahaddîn li Camîya Ummeyê de tê definkirin.

Sultan Selahaddîn, bavê 18 zarokan bu, ji van 17ê wan kur yek jî qîz bû.

Kirinên wî

Şerê dijî ordîya Frenk qezenckir û yekitîya emirên misilmanan çêkir.

Suriyê û Misirê kir bin hukum-darîya xwe. (Her du dewlet alî meshe-bê da bi hev ra dijminatî dikirin.)

Sînorê hukumdarîya xwe ji Kudistanê heta Tunusê, ji Sudanê heya Yemen û Adenê freh kir. Hukumdarîya xwe bi rewşek baş domand. Ew, sultanek adîl bu, ji zulumkaran heznedikir. Qimetek mezin dida fikrê mirovên derdora xwe. Tu ferq nedikir navbera gelê xwe. Zengîn û feqîr, esnaf û arîstokrat wek mina hev didît. Derê wî ji hemû kesan ra vekirî bu. Di hemû jîyana xwe da tu qîmetek ne dida dewlemendîyê. Wexta ku walîyê Şamê jê ra qonaxek çêdike û Sultan qonaxê dibîne, weha dibêje; „Ez nikarim di vê qonaxê da bijîm. Ev qonax layiqî mirovê ku miri-na wî nêzik buye, nine. Alîyê din gere armanca me ji bo xizmeta Xwedê be, ne ji bo jîyana koşk û sera be.“ Wî ji mal û milkê dinê heznedikir. Tim wiha digot; „mal, milk û xwelî wek mîna hev in.“ Prens Muhammed Ali dibêje; „Piştî mirina wî, di berîka wî da 47 Dirhemê wî tenê hebû. Ev ji, ji serweta ku mirovek feqîr dihêle, gelek kêmtir e.“

Mirovên di bin hukumdarîya wî da dijîyan, wî wek mirovek bi şewqet, kiralek bi merhamet û sultanek adîl dizanibun. Ew ji bo refah û emnîyeta gelê xwe xebitî. Pistî mirina wî hemû kesên di bin hukumdarîya wî da, şînek mezin kirin.

Jiyana wî di şer da derbas bu. Di saxî û nexweşîya xwe da tim li ser pişta hespê xwe bû. Wexta ku jê ra digotin hinek peya be û bîhna xwe bide, wî bersiva wan wuha dida; „Wexta ku pîyê min dighêjin erdê, ez xwe nexweş dihesibînim.“

Wesîyetê wî

Sultan Selahaddîn ji kurê xwe Melik el-Zahir re wesîyetê xwe dike û jê ra weha dibêje: „Ji rêça Xwedê dernekeve. Ez serfîrazîya xwe deyn-darê Xwedê me, ji bo vê yekê ez emrê Xwedayê alemîn ji te ra emir dikim. Xwînê nerijîne û xwin rijandinê ji xwe ra neke edet. Xwîn rijandin, xwîn rijandinê bi xwe re tîne. Zilma xelqê xwe neke, ji bo emnîyeta mal û milkê wan bixebite. Nebe kîndarê kesî. Dilê mezina neşkîne, dilê mirovên ku dibin destê te da ji bo îdarekirina dewletê dixebitin, qezençke. Em hemu mahkumê mirinê ne. Tu hata ku riza gel qezenç nekî, ya Xwedê nikarî qezenç bikî. Ser vê yekê têkilîya xwe bi gelê xwe re baş çêbike. Tobedarê Xwedê be, lewra Ew Kerim û Qadir e“

Berî cîhata xwe ji derdora xwe ra digot; „Min bi şûrê min ve defin bikin ku bila roja mahşerê tevî min rabe û li hizura Xwedê ji min re şahidîyê bike.“

Gotinên ji bo wî

Imparatorê Alman, piştî hatina xwe ya Surîyê diçe qebra wî zîyaret dike û wuha dibê je; „Ez ji bo hatina xweya vir gelek kêfxweşim, ku Sultan Selahaddîn li vir jîyana xwe domandîye. Ew Sultanek bê hempa û kahramanek mezin bû.“

Berî şerê navbera wî û Xaçlîya, Qumandarê ordîya Xaç Perest Richard (Richardê dil Şêr), ji eskerê xwe ra dibêje; „Di cîyê xwe da bisekinin. Dilê vî şêrî ji dilê şêrê we mezintir e.“ Dîrokvan Dr. Stanley; „Hinek kes wesfê wî zatê mezin nizanin. Bê şuphe ew, mirovek xwedî şeref û bê tirs bu. Dilê wî tijî mer-hamet bû. Ew mirovek misilman û di bin emrê Xwedê da bû.“ Tarîh el Muherrîrîn de gelek wesfê wîyê baş tên rêzkirin.

Dîrokvan Stivatsîn derheqê Sultan de wuha dibêje; „Sultan Selahaddîn quweta dijminên xwe baş texmîn dikir û gorî wan planên şer çêdikir. Bi sebrek mezin hareket dikir û şixulê kû dest pê kiriba, heya dawîyê dikudand. Serfîrazîya wi girêdayîya sebr û temûla wî bû“.

Jiyana Selahaddîn Eyubî di şer da debas bu. Lê wî gelek eserên dîrokî jî dane avakirinê.

El Medrese el-Nasir: Li Kahîrê, li mihla El Firafe kêleka tirba Imam Şafii hatîye avakirin.

El Medrese el-Kamhîye û El Medrese el-Hanefi

Hanaka el-Salahîyye: Li Taxa Said el- Suade ji bo perwerdekirina dînî hatîye avakirin.

Dîvan el-Istul: Temelê wî teref Sultan Selahaddîn hatîye avêtin.

Sur a Iskenderîye: Ev Sur jî li Kahîrê bi emrê wî hatîye inşakirin.

Kasr-i Yusuf: Ev Sur jî li başurê Kahîrê li ser bilindayîyek mezin wî daye çêkirin.

Komara Agiriyê yan Komara Araratê (1927-1931) yek ji dewletên Kurd ên dîrokî ye. Di pêvajoya Serhildana Agiriyê de ji aliyê tevgera Kurd ve hatiye îlankirin.

Komara Agiriyê yan Komara Araratê
Beş: GOTAR, SEDALA 20'AN

Gelê Kurd piştî têkçûyîna Osmanî wekî gelên din li azadiya xwe digere. Gorî peymana Sevrê mafê Kurd û Ermeniyan ên dewlet-bûnê ji aliyê Osmaniyan ve hatibû pejirandin. Lê di praktîkê de Tirkan nedixwastin Kurd bibin xwedî dewlet û ji bo wê jî çi ji destê wan bihata dikirin.

Bi şikestina tevgera di bin pêşengiya Şêx Seîd re, navenda doza azadiya Kurdistanê bû Agirî. Serokê Kurd Îhsan Nûrî Paşa tevger û şereke nûjen dida û roj bi roj Kurd berî bi serkeftinê dibûn. Tê zanîn rêxistina Xoybûnê serhildan birêvedibir. Xoybûn îlankirina Komara Agiriyê (li Ewropa Komara Araratê dihate binavkirin û pirranî wisa tê zanîn) bi fermî kir. Komar dê sazûmaniyeke demokratîk avabikira û Kurd û Ermenî di nava dostanî û têkildariyê de bijiyan.

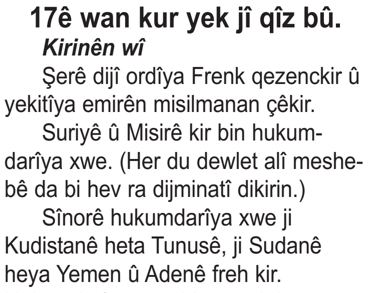

Bro Heskî Têlî (Îbrahîm Heskî) bû serokê birêvebiriya avakirina hikûmetê û karên sîvîl. Herwekî Temir Axa wekî serokê artêşê û berpirsiyarê birêvebiriya avakirina karên leşkerî hate peywirdarkirin.

Bi alîkariya YKSS, Brîtanya û Îranê hêza Kurdan hate şikestin û serhildan têkçû. Lê heya sala 1931'î ala Komara Agiriyê her dihate pêldan

574:1.QXD 15.04.2024 9:43 Page 24

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Aa

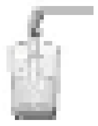
av

Ev çîye? Ev ave.
Bu nədir? Bu sudur.
Что это? Это вода.
What is it? It is water.

diran

Ev çîye? Ev dirane.
Bu nədir? Bu dişdir.
Что это? Это зуб.
What is it? It is a tooth.

agir

Ev çîye? Ev agire.
Bu nədir? Bu oddur.
Что это? Это огонь..
What is it? It is fire.

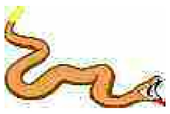
mar

Ev çîye? Ev mare.
Bu nədir? Bu ilandır.
Что это? Это змея..
What is it? It is a snake.

Bb

bizin

Ev çîye? Ev bizine.
Bu nədir? Bu keçidir.
Что это? Это коза.
What is it? It is goat.

balon

Ev çîye? Ev balone.
Bu nədir? Bu şardır.
Что это? Это шар.
What is it? It is a balon.

bacan

Ev çîye? Ev bacane.
Bu nədir?Bu pomidordur.
Что это? Это помидор.
What is it? It is a tomato.

otomobil

Ev çîye? Ev otomobîle.
Bu nədir? Bu maşındır.
Что это? Это машина.
What is it? It is a car.

Cc

tac

Ev çîye? Ev tace.
Bu nədir? Bu tacdır.
Что это? Это корона.
What is it? It is a crown.

canî

Ev çîye? Ev canîe.
Bu nədir? Bu daydır.
Что это? Это жеребенок.
What is it? It is a horse.

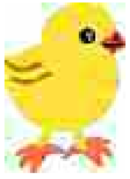
cûcik

Ev çîye# Ev cûcike.
Bu nədir? Bu cücədir.
Что это? Это цыплёнок.
What is it? It is a chiken.

fincan

Ev çîye# Ev fincane.
Bu nədir? Bu fincandır.
Что это? Это чашка.
What is it? It is a cup.

Çç

çav

Ev çîye? Ev çave.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

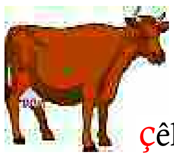
çêlek

Ev çîye? Ev çêleke.
Bu nədir? Bu inəkdir.
Что это? Это корова.
What is it? It is cow.

çaynîk

Ev çîye? Ev çaynîke.
Bu nədir?Bu çaynikdır.
Что это? Это чайник.
What is it? It is a teapol.

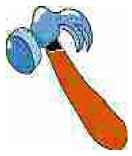
çakûç

Ev çîye? Ev çakûçe.
Bu nədir? Bu çəkicdir.
Что это? Это молоток.
What is it? It is hammer.

Dd

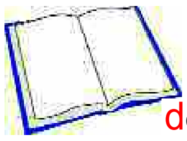
defter

Ev çîye? Ev deftere.
Bu nədir? Bu dəftərdir.
Что это? Это тетрадь.
What is it? It is a copybook.

dar

Ev çîye? Ev dare.
Bu nədir? Bu ağacdır.
Что это? Это дерево.
What is it? It is a tree.

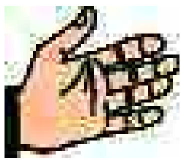
dest

Ev çîye? Ev deste.
Bu nədir? Bu əldir.
Что это? Это ладонь.
What is it? It is a hand.

dil

Ev çîye? Ev dile.
Bu nədir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

Ee

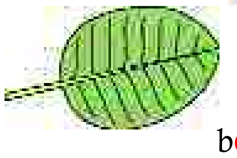
belg

Ev çîye? Ev belge.
Bu nədir? Bu yarpaqdır.
Что это? Это лист.
What is it? It is a leaf.

elok

Ev çîye? Ev eloke.
Bu nədir? Bu hinduşqadır.
Что это? Это индюк.
What is it? It is a turkey.

I ker

Ev çîye? Ev kere.
Bu nədir? Bu ulaqdır.
Что это? Это осёл.
What is it? It is a donkey.

zebeş

Ev çîye? Ev zebeşe.
Bu nədir? Bu qarpızdır.
Что это? Это арбуз..
What is it? It is a water melon.

Êê

êleg

Ev çîye? Ev êlege.
Bu nədir? Bu jiletdir.
Что это? Это жилет.
What is it? It is a jumper.

hêk

Ev çîye? Ev hêke.
Bu nədir?Bu yumurtadır.
Что это? Это яйцо.
What is it? It is an egg.

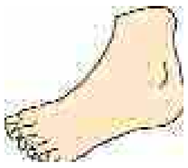
pê

Ev çîye? Ev pêye.
Bu nədir? Bu ayaqdır
Что это? Это пятка.
What is it? It is a heel.

kêr

Ev çîye? Ev kêre.
Bu nədir? Bu bıçaqdır.
Что это? Это нож.
What is it? It is a knife.

Ff

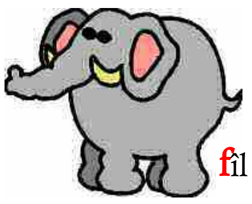
fil

Ev çîye? Ev file.
Bu nədir? Bu fildir.
Что это? Это слон.
What is it? It is an elefoant.

firok

Ev çîye? Ev firoke.
Bu nədir ?Bu təyyarədir.
Что это? Это самолёт.
What is it? It is a plane.

fînd

Ev çîye? Ev fînde.
Bu nədir? Bu şamdır.
Что это? Это свеча.
What is it? It is a candle.

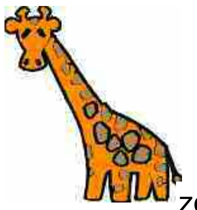
zerafe

Ev çîye? Ev zerafeye.
Bu nədir? Bu zürafədir.
Что это? Это жираф.
What is it? It is a giraffe.

Gg

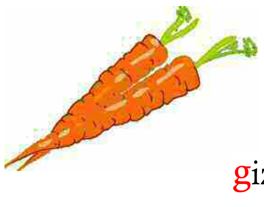
gizêr

Ev çîye? Ev gizêre.
Bu nədir? Bu kökdür.
Что это? Это морковь
What is it? It is a carot.

gêzî

Ev çîye? Ev gêzîye.
Bu nədir? Bu süpürgədir.
Что это? Это веник.
What is it? It is a braom.

gore

Ev çîye? Ev goreye.
Bu nədir? Bu corabdır.
Что это? Это носки.
What is it? It is a stocking.

guh

Ev çîye? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухао..
What is it? It is an ear.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Hh

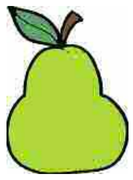
hirmê

Ev çîye? Ev hirmêye.
Bu nədir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.

hirç

Ev çîye? Ev hirçe.
Bu nədir? Bu ayıdır.
Что это? Это медведь.
What is it? It is a bear.

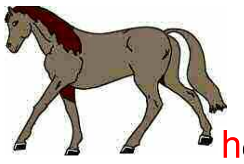
hesp

Ev çîye? Ev hespe.
Bu nədir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a a hourse.

hêştir

Ev çîye? Ev hêştire.
Bu nədir? Bu dəvədir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

Ii

dil

Ev çîye? Ev dile.
Bu nədir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

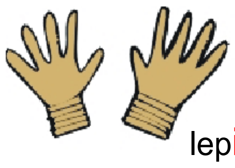
lepik

Ev çîye? Ev lepike.
Bu nədir? Bu əlcəkdir.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is glaves.

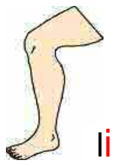
ling

Ev çîye? Ev linge.
Bu nədir? Bu qıçdır.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.

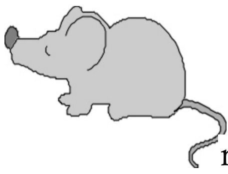
mişk

Ev çîye? Ev mişke.
Bu nədir? Bu siçandır.
Что это? Это мышь.
What is it? It is a mouse.

Îî

dîk

Ev çîye? Ev dîke.
Bu nədir? Bu xoruzdur.
Что это? Это петух.
What is it? It is a cock.

îsot

Ev çîye? Ev îsote.
Bu nədir? Bu bibardır.
Что это? Это перец.
What is it? It is a pepper.

gustîl

Ev çîye? Ev gustîle.
Bu nədir? Bu üzükdür.
Что это? Это кольцо.
What is it? It is a ring.

keştî

Ev çîye? Ev keştîye.
Bu nədir? Bu gəmidir.
Что это? Это пароход.
What is it? It is a ship.

Jj

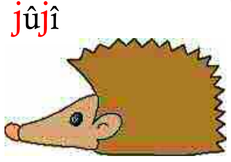
jûjî

Ev çîye? Evjûjîye.
Bu nədir? Bu kirpidir.
Что это? Это ёжик.
What is it? It is a hedgehog.

roj

Ev çîye? Ev roje.
Bu nədir? Bu günəşdir.
Что это? Это солнце.
What is it? It is the sun.

rojname

Ev çîye? Ev rojnameye.
Bu nədir? Bu qəzetdir.
Что это? Это газета.
What is it? It is a newspaper.

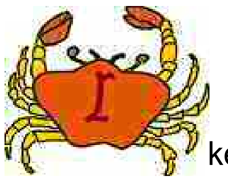
kevjal

Ev çîye? Ev kevjale.
Bu nədir? Bu xərçəngdir.
Что это? Это краб.
What is it? It is a crayfish.

Kk

birek

Ev çîye? Ev bireke.
Bu nədir? Bu mişardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

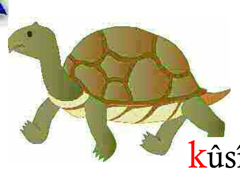
kûsî

Ev çîye? Ev kûsîye.
Bu nədir?Bu bağadır.
Что это? Это черепаха.
What is it? It is a tortorse.

kund

Ev çîye? Ev kunde.
Bu nədir?Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is a owl.

kevçî

Ev çîye? Ev kevçîye.
Bu nədir? Bu qaşıqdır.
Что это? Это ложка.
What is it? It is a spoon.

Ll

lêv

Ev çîye? Ev lêve.
Bu nədir? Bu dodaqdır.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.

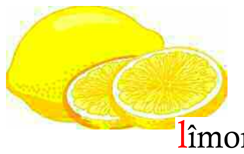
lîmon

Ev çîye? Ev lîmone.
Bu nədir? Bu limondur.
Что это? Это лимон.
What is it? It is a lemon.

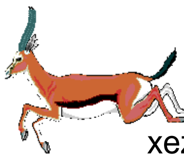
xezal

Ev çîye? Ev xezale.
Bu nədir? Bu ceyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer.

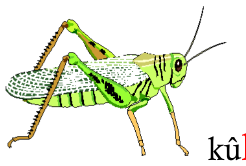
kûlî.

Ev çîye? Ev kûlîye.
Bu nədir? Bu çəyirtkədir.
Что это? Это саранча.
What is it? It is a grasshoper.

Mm

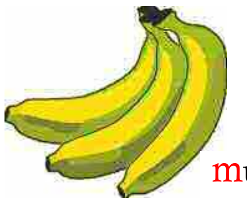
mûz

Ev çîye? Ev mûze.
Bu nədir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.

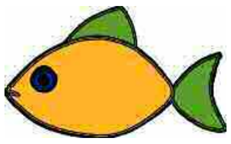
masî

Ev çîye? Ev masîye.
Bu nədir? Bu balıqdır.
Что это? Это рыба.
What is it? It is fish.

gamêş

Ev çîye? Ev gamêşe.
Bu nədir? Bu camışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.

meymûn

Ev çîye? Ev meymûne.
Bu nədir? Bu meymundur.
Что это? Это обезьяна.
What is it? It is a monkey.

Nn

nan

Ev çîye? Ev nane.
Bu nədir? Bu çörəkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.

trên

Ev çîye? ev trêne.
Bu nədir? Bu qatardır.
Что это? Это поезд.
What is it? It is a train.

hûrbivîn

Ev çîye? Ev hûrbivîne.
Bu nədir? Bu zərrəbindir.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a maqnifyinq-glaf.

reng

Ev çîye? Ev renge.
Bu nədir? Bu boyadır.
Что это? Это краска.
What is it? It is a colour.

Oo

ode

Ev çîye? Ev Odeye
Bu nədir? Bu otaqdır.
Что это? Это комнато.
What is it? It is a room.

otobûs

Ev çîye? Ev OtObûse.
Bu nədir? Bu avtobusdur.
Что это? Это автобус.
What is it? It is a bus.

sol

Ev çîye? Ev sOle.
Bu nədir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

top

Ev çîye? Ev tOpe.
Bu nədir?Bu topdur.
Что это? Это мяч.
What is it? It is a bool.

574:1.QXD 15.04.2024 9:43 Page 26

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp

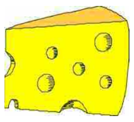

penîr

Ev çîye? Ev penîre.
Bu nədir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

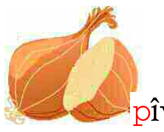

pîvaz

Ev çîye? Ev pîvaze.
Bu nədir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is a onion.

perçemek

Ev çîye? Ev perçemeke.
Bu nədir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

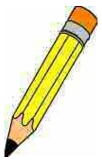

pênûs

Ev çîye? Ev pênûse.
Bu nədir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

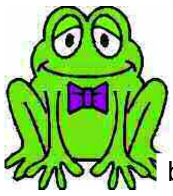

beq

Ev çîye? Ev beqe.
Bu nədir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

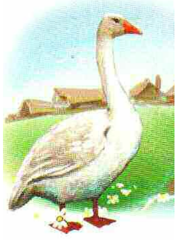

Ev çîye? Ev qaze.
Bu nədir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

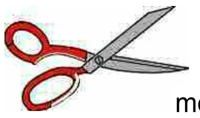

meqes

Ev çîye? Ev meqese.
Bu nədir? Bu qayçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çîye? Ev portqale.
Bu nədir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is a orange.

Rr

şêr

Ev çîye? Ev şêre
Bu nədir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

kêwrîşk

Ev çîye? Ev kêwrîşke.
Bu nədir? Bu dovşandır.
Что это? Это зайац.
What is it? It is a rabbit.

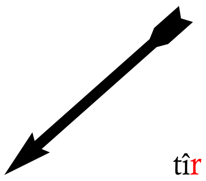

tîr

Ev çîye? Ev tîre.
Bu nədir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is a arrow.

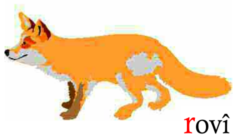

rovî

Ev çîye? Ev rovîye.
Bu nədir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

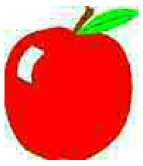

sêv

Ev çîye? Ev sêve.
Bu nədir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is a apple.

stêrk

Ev çîye? Ev Stêrke.
Bu nədir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звёзды.
What is it? It is a star.

se

Ev çîye? Ev Seye.
Bu nədir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvik

Ev çîye? Ev sêvike.
Bu nədir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель
What is it? It is a potato.

Şş

şûr

Ev çîye? Ev şûre.
Bu nədir? Bu qılıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çîye? Ev şeye.
Bu nədir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок..
What is it? It is a comb.

şîr

Ev çîye? Ev şîre.
Bu nədir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

şûşe

Ev çîye? Ev şûşeye.
Bu nədir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

Tt

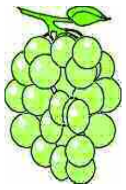

tirî

Ev çîye? Ev tirîye.
Bu nədir? Bu üzümdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

tûtî

Ev çîye? Ev tûtîye.
Bu nədir?Bu tutuquşudur.
Что это? Это попугай..
What is it? It is a parrot

pirtûk

Ev çîye? Ev pirtûke.
Bu nədir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

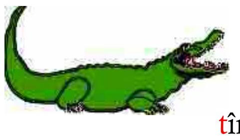

tîmsah

Ev çîye? Ev tîmsahe.
Bu nədir? Bu timsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çîye? Ev utîye.
Bu nədir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is a iron.

guh

Ev çîye? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is a ear.

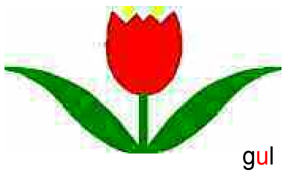

gul

Ev çîye? Ev gule.
Bu nədir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flover.

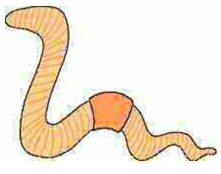

kurm

Ev çîye? Ev kurme.
Bu nədir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

Ûû

bilûr

Ev çîye? Ev bilûre.
Bu nədir? Bu tütəkdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çîye? Ev brûske.
Bu nədir? Bu ildırımdır.
Что это? Это молния
What is it? It is a lightinigi.

çûk

Ev çîye? Ev çûke.
Bu nədir? Bu quşdur.
Что это? Это птица
What is it? It is a sparrow.

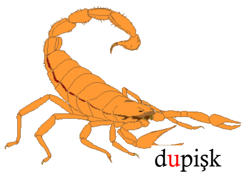

dupişk

Ev çîye? ev dupişke.
Bu nədir? Bu əqrəbdir.
Что это? Это скорпион
What is it? It is a skarpion.

Vv

çav

Ev çîye? Ev çaVe.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is a eye.

keVok

Ev çîye? Ev keVoke.
Bu nədir? Bu göyərçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

biVir

Ev çîye? Ev biVire.
Bu nədir? Bu baltadır
Что это? Это топор.
What is it? It is a axe.

berçaVik

Ev çîye? Ev berçaVike.
Bu nədir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки
What is it? It is glass.

574:1.QXD 15.04.2024 9:43 Page 27

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Ww

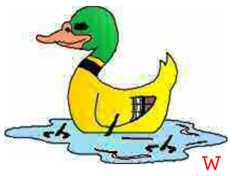

w erdek

Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nədir? Bu ökdəkdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.

wêne

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nədir? Bu şəkildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.

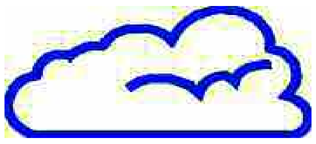

ew r

Ev çîye? Ev ewre.
Bu nədir? Bu buluddur.
Что это? Это туча.
What is it? It is a cloud.

kew

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nədir? Bu kəklikdir.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

Xx

xalxalok

Ev çîye? Ev xalxaloke.
Bu nədir? Bu arabüzəndir.
Что это?
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.

xanî

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nədir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.

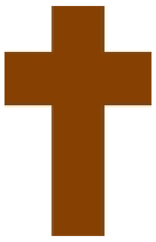

xaç

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nədir? Bu xaçdır.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.

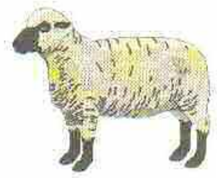

berx

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nədir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep

Yy

xîyar

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nədir? Bu xiyardır.
Что это? Это огурец.
What is it?
It is a cucumber.

heyve

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nədir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.

1

yek

Ev çîye? Ev yeke.
Bu nədir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.

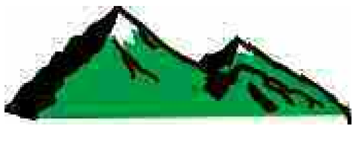

çiya

Ev çîye? Ev çîyaye.
Bu nədir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountain.

Zz

ziman

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nədir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.

zengil

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nədir? Bu zəngdir.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.

zerik

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nədir? Bu vedrədir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.

derzi

Ev çîye? Ev derzîye.
Bu nədir? Bu iynədir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

"Благотворительный фонд Барзани" передал одежду детям в сирийском Африне

Курдский "Благотворительный фонд Барзани" (BCF) передал одежду детям и ученикам сирийского города Африн.

В рамках гуманитарной акции, осуществляемой офисом фонда в Африне, благотворительная группа оказала помощь населению города, в рамках которой десятки детей и учеников получили одежду в преддверии мусульманского праздника Рамадан.

"Благотворительный фонд Барзани", дислоцированный в Иракском Курдистане, играет ключевую благотворительную роль на местном и региональном уровне, помогая обездоленным семьям, пострадавшим от стихийных бедствий и конфликтов. Усилия благотворительной группы охватывают широкий спектр инициатив, включая предоставление финансовой помощи и распределение жизненно важных ресурсов внутренне перемещенным лицам.

ALFABÊ

KURDÎ			Azerî	DIKARÎ BIXWÎNÎ
N b/s	ya bi tîpên latinî	ya bi tîpên kirîlî	Latinî	
1	Aa	Аа	Aa	Artêş, armanc, av, agir , azadî, adar, azerî, aram, artêş,
2	Bb	Бб	Bb	Bazîd, beran, berf, Baran, ba, bahoz, berbang, bedew, berx
3	Cc	Щщ	Cc	Cûdî, cêr, ceş, Decle, Cefer, Cemîl, cêv, Cello,
4	Çç	Чч	Çç	Çekdar, çem, çar, çepik, çav, çeleng, çil,
5	Dd	Дд	Dd	Dayîk, dewr, dar, dest,Dara, dû, deh, defter, don, dîwar, dinê
6	Êê	Ее	Ee	Êlnûr, êvar, êzîng, êş, êlek, Êldar,
7	Ee	Яя	Əə	Enî, ewr, erê, Ewreman, Elî, elek, Elegez, Erzurum,
8	Ff	Фф	Ff	Ferat, frtone, Fariz, fîl, fûtbol, Ferman, Firat, Fatma
9	Gg	Гг	Gg	Gerîlla, Gebar, genim, gellî, germ, golig, gore, goh
10	Hh	Hh	Hh	Hewlêr, havîn, hirç hêsir, hewar, havîn, hurmê, hesp
11	Îî	Ии	Ii	Îsal, înî, bîr, pîr, sîr, Îdrîs, Îsa, îcar, valî, Îbrahîm, Îran
12	Ii	Ьь	Iı	Kirin, birin, firîn, kirîn, Miraz, mirin, minminîk,
13	Jj	Жж	Jj	Jîyan, jûjî, Nûjîn, jor, jêr, jehr, jale, jajik, Janna,
14	Kk	Кk	Kk	Kurdistan, karker, kevan, Kemal, Kerkuk, Kerem, kelem
15	Ll	Лл	Ll	Lûr, legleg, gul, bilbil, dil, Laliş, Lêyla, lazim, lempe, lîmon
16	Mm	Мм	Mm	Mîdîa, merd, mêr, mêvan, masî, meş, Misir,
17	Nn	Нн	Nn	Nan, nêrî, nig, Nîva, nevî, ner, nav, nas, hinar, Hesen,
18	Oo	Оо	Oo	Osê, Oskan, dor, sor, Oric, ode, orxan, Oslo, Duhok
19	Pp	Пп	Pp	Par, piling, pîr, pola, pis, Paşa, Perîşan, pitî, petek, perçe
20	Qq	Qq	-	Quling, qawe, qîr, qelem, qaîş, qat, qeysî, Qasim, qesir, qend
21	Rr	Рр	Rr	Ro, Rostem, zer, ber, gerîlla,reş, ru, rast, ram, aram, zirav
22	Ss	Сс	Ss	Serok, Sîpan, Sencar, sêv, sor, sût, serî, saz, serbaz, Sefer, sê
23	Şş	Шш	Şş	Şoreş, şev, şe, şene, şêr, şûr, şapik, şalik, şirîn, sekir, şewaq
24	Tt	Тт	Tt	Tîr, tîrêj, tam, tas, tî, tendûr, Temam, temaşe, tifing, top,
25	Ûû	Уу	Uu	Kûr û dûr, pênûs, hûr, şûr, nûr, bûyîn, çûyîn, bûyar
26	Uu	Юю	Üü	Gul, sur, dudu, guh, buhur, kurd, Kurdistan, guhdar, nuh
27	Vv	Вв	Vv	Vala, vrvêşî, vira, vîalî, av, valî,vajî, Vagîf, Van, vala, eva
28	Ww	Ww	-	War, welat, Wecîh, weşandin, Xwedê, Wezîr, Wekîl, walî
29	Xx	Хх	Xx	Xiyal, xewn, xanî, xurtî, Xelîl, xalo, xatî, Xalid, xaç, xêr, xas
30	Yy	Йй	Yy	Yasin, Yusif, Yagub, Yasemen, yeqîn, Yehya, yarmarka
31	Zz	Зз	Zz	Zozan, zer, zêr, zor, zengil, zend, zîv, zelal, Zîver, zêytûn

Hazırladı İsmayıl TAHİR

574:1.QXD 15.04.2024 9:43 Page 28

США вновь подтверждают поддержку Курдистана

Соединенные Штаты подтвердили свою непоколебимую поддержку "сильного и устойчивого" Курдистана, подчеркнув важность поиска подходящих решений давних проблем между Эрбилем и Багдадом.

Во время пресс-брифинга в понедельник, 8 апреля, официальный представитель Госдепартамента США Мэтью Миллер подтвердил поддержку Америкой суверенного, стабильного и безопасного федерального Ирака, уделив особое внимание региону Курдистан.

Представитель призвал как федеральное правительство Ирака, так и Региональное правительство Курдистана (КРГ) активизировать свои усилия по решению их затянувшихся проблем, тем самым обеспечивая экономические выгоды для всех иракцев. Говоря о предстоящих обсуждениях, Миллер отметил, что на следующей неделе планируется созвать высший совместный комитет США и Ирака. Эти переговоры предшествуют запланированной встрече президента США Джо Байдена и премьер-министра Ирака Мухаммеда ас-Судани. Ожидается, что их дискуссии охватят ряд тем, включая свертывание возглавляемой США Международной коалиции по борьбе против "Исламского государства" в Ираке. Заявление прозвучало на фоне недавних попыток Багдада изгнать силы коалиции из страны после ответных авиаударов США по иракским вооруженным группировкам. Эти авиаудары были нанесены в ответ на многочисленные нападения на силы США, дислоцированные в Ираке, Сирии и Иордании.

Пока обе стороны ведут эти деликатные переговоры, США продолжают подчеркивать важность решения застарелых проблем между Эрбилем и Багдадом, подчеркивая необходимость совместных усилий для содействия экономическому процветанию и стабильности во всем Ираке.

В Дияле украдено девять миллиардов динаров

В иракской провинции Дияла развернулось крупное дело о хищении, имеющее поразительное сходство с печально известным "ограблением века".

Девять миллиардов динаров, предназначенных для компенсаций жертвам терроризма, исчезли из казны провинциального совета. Предполагаемые виновники, трое сотрудников, в настоящее время скрываются от властей.

Иракские службы безопасности сообщили, что украденные средства были переведены через банковские чеки, что напоминает предыдущую крупную кражу. Член комитета по разведке иракского парламента Раад Дахлаки заверил, что расследование будет продолжаться до тех пор, пока не будут раскрыты все мотивы и виновные.

В рамках расследования задержаны два человека, связанных с основными подозреваемыми. Этот инцидент показывает тревожную тенденцию финансовых нарушений в Ираке. Исчезновение значительных сумм денег перекликается с крупным эпизодом, произошедшим в октябре 2022 года, когда из багдадских банков было украдено 2,5 миллиарда долларов таможенных налоговых поступлений. В ноябре премьер-министр Ирака Мухаммад Ас-Судани заявил, что его администрация успешно вернула украденные средства на сумму более 124 миллионов долларов.

Значительная сумма, названная "ограблением века", была незаконно снята со счетов налоговых органов посредством поддельных документов в 2021 году. Подобные случаи крупномасштабных хищений продолжают создавать серьезные проблемы для финансовой целостности и стабильности Ирака.

ДПК расследует возможности фальсификаций накануне выборов

"Демократическая партия Курдистана" (ДПК) начала расследование в отношении проблемы нераспознавания отпечатков пальцев значительного числа своих членов машинами для голосования, предоставленными Высшей Независимой Избирательной комиссией Ирака (IHEC).

По предварительным данным, из 400 тысяч лиц, данные отпечатков которых не были идентифицированы машинами для голосования, 200 тысяч являются членами ДПК, из них 160 тысяч из провинции Сулеймания Иракского Курдистана.

Известный представитель фракции ДПК Шуан Калари сообщил в интервью "VOA Kurdish", что партия идентифицировала этих лиц с помощью обширной базы данных отпечатков пальцев своих членов, но, тем не менее, они не были признаны IHEC. Калари подчеркнул, что, несмотря на пропагандистскую кампанию, направленную против ДПК, и в ходе которой распространяются слухи, что некоторые из этих людей являются беженцами из Сирии и Ирана, эти лица действительно являются членами ДПК, причем значительная их часть проживает в Сулеймании. "ДПК официально не заявляла о намерениях бойкотировать выборы или воздерживаться от них. Мы полностью готовы к избирательному процессу. Однако необходимо решить определенные проблемы, прежде чем приступить к нему", - заявил Калари.

КРГ планирует расширить проект "MyAccount" за счет большего количества банков

Помощник премьер-министра Иракского Курдистана Ребаз Хамлан, раскрыл важные детали относительно расширения проекта

"MyAccount" ("Мой счет"), направленного на оцифровку процесса расчета заработной платы для более чем одного миллиона работников государственного сектора.

Хамлан сообщил курдским СМИ, что после Рамадана к инициативе присоединятся и другие иракские банки, в том числе "Коммерческий банк Ирака" (TBI).

Хамлан подчеркнул позитивное сотрудничество между Региональным правительством Курдистана (КРГ) и федеральным правительством в отношении проекта, и заявил, что ожидает видимых результатов после праздников.С сентября 2023 года КРГ усердно выполняет свою миссию по переходу Курдистана к безналичному обществу, начиная с оцифровки системы расчета заработной платы для сотрудников в государственном секторе. Эта инициатива направлена на упрощение выплат заработной платы, укрепление финансовой стабильности и предоставление бенефициарам доступа к различным финансовым услугам, включая сберегательные счета.

Позже стало известно, что "Банк Багдада" получил одобрение Центрального банка Ирака (CBI) на участие в проекте "MyAccount" КРГ.

Багдад и Тегеран разрабатывают транспортные проекты

Министр транспорта Ирака Разак Мухибис Аль-Саадави встретился с министром транспорта и городского развития Ирана Мехрдадом Базрпашем, чтобы рассмотреть текущие усилия, направленные на укрепление двусторонних связей и решение общих проблем. Ключе-

вым моментом дискуссии стало завершение проекта железной дороги "Шаламче-Басра", при этом обе стороны стремятся преодолеть такие препятствия, как операции по разминированию, сообщила газета "Tehran Times" в понедельник, 8 апреля. Это железнодорожное сообщение имеет значительные перспективы для облегчения торговли и сообщения между двумя странами. Среди вопросов повестки дня были стратегии по расширению транспортных возможностей для паломников, а также улучшение аэропортовых услуг и авиасообщения.

На встрече была подчеркнута взаимная приверженность укреплению экономического сотрудничества с особым упором на увеличение объемов транзита и завершение международных коридоров. Это согласуется с более широкими усилиями Ирана и Ирака по развитию экономического партнерства с целью превысить 20 миллиардов долларов в двусторонней торговле.

574:1.QXD 15.04.2024 9:43 Page 29

Премьер Ирака призывает к честным выборам в Курдистане

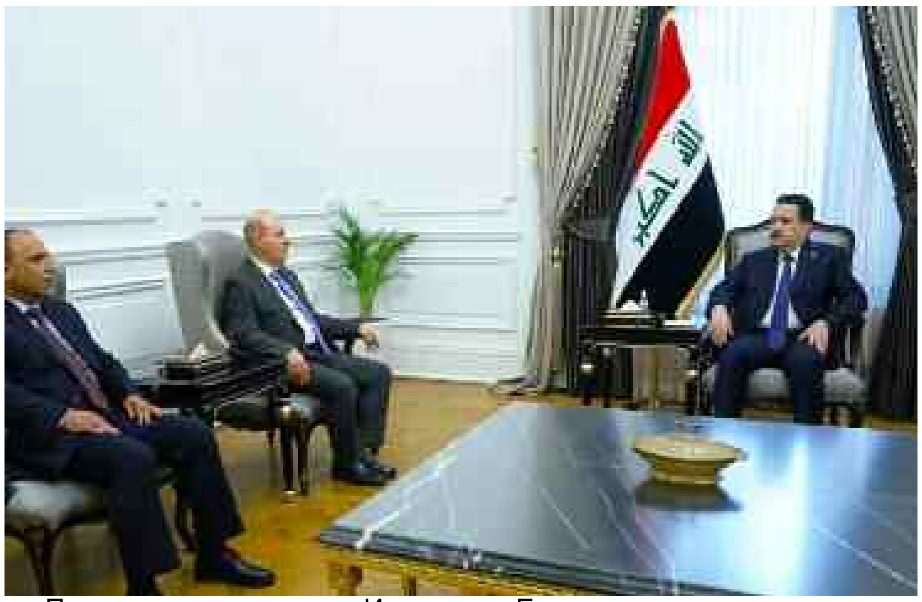

Премьер-министр Ирака Мухаммед ас-Судани призвал к проведению справедливых выборов в Курдистане, подчеркнув необходимость прозрачности и инклюзивности.

Его призыв прозвучал после встречи с высшими должностными лицами Независимой Избирательной комиссии Ирака (IHEC), прошедшей в понедельник, и посвященной обеспечению надлежащих процедур предстоящих парламентских выборов.

Судани подчеркнул важность решения любых проблем, препятствующих избирательному процессу, и обсуждения правовых механизмов, гарантирующих честность выборов. Он подчеркнул, что выборы должны точно отражать волю курдского народа.

Президент Курдистана Нечирван Барзани подтвердил в воскресенье, 7 апреля, что дата парламентских выборов остается неизменной.

По словам представителя IHEC Джумана аль-Галаи, в Курдистане право голоса имеют более 3,7 миллиона человек. Из них более 2,7 миллиона уже обновили свои регистрационные карточки избирателей, что составляет значительную часть голосующих - 26%.

Иран готов "обменять" перемирие в Газе на отказ от удара по Израилю

Иран проинформировал США, что воздержится от ответа на авиаудар Израиля по консульству в Дамаске, если будет достигнуто прекращение огня в Газе. Об этом сегодня, 8 апреля, сообщила газета Jerusalem Post со ссылкой на иранское агентство Jadeh Iran.

Как утверждает иранский портал, такая информация была получена от анонимного арабского дипломатического источника. Неназванный арабский представитель добавил, что "если Америке удастся сдержать ситуацию, это будет большим успехом для администрации Байдена, и мы можем развить это". Отмечается, что эти сведения появились на фоне возобновления переговоров о прекращении огня и освобождении заложников между Израилем и ХАМАС в Каире, а также в связи с тем, что Тель-Авив продолжает подготовку к возможному ответу на авиаудар по Дамаску, в котором Сирия и Иран обвинили Израиль. Как известно, в результате авиаудара по иранскому консульству в Дамаске в прошлый понедельник был убит высокопоставленный генерал КСИР Мохаммад Реза Захеди — главный иранский советник, ответственный за операции в Сирии и Ливане, а также его заместитель и несколько других офицеров Корпуса.

Тегеран в последние дни угрожает "жестким ответом" на авиаудар Израиля. Американские СМИ сообщают, что разведка США и Израиля считает, что Иран может нанести прямой удар по Израилю крылатыми ракетами и беспилотниками-камикадзе. В сообщениях указывалось, что ответ может поступить к концу месяца Рамадан во вторник или среду.

"Мы готовы к этому, у нас есть хорошие оборонительные системы, и мы знаем, как действовать решительно против Ирана как в ближних, так и в дальних местах. Мы действуем в сотрудничестве с США и стратегическими партнерами в регионе", — заявил начальник генштаба армии Израиля Герци Халеви.

Ди-Кар: массовые протесты из-за земли

7 апреля в иракском Ди-Каре протестующие вышли на улицы и заблокировали несколько правительственных учреждений и ключевых дорог города.

Сообщения иракских СМИ свидетельствуют о резком росте участия: значительное количество молодежи и граждан Ди-Кара присоединилось к протесту, чтобы выразить свое недовольство Советом провинции.

Протестующие прибегли к блокированию доступа к зданию Совета, нескольким правительственным учреждениям и основным магистралям, поджигая шины на улицах. Обострение ситуации привело к усилению присутствия сил безопасности, дислоцированных по всему городу. Катализатором протеста стала задержка исполнения решения, согласно которому с октября 2019 года было решено выделить землю семьям погибших протестующих. По мнению семей погибших, Совет провинции препятствовал распределению земли.

На фоне разворачивающегося протеста демонстранты сформулировали свои требования в отношении основных услуг и пообещали продолжать демонстрации до тех пор, пока их жалобы не будут услышаны.

В Багдаде похищена и жестоко избита известная блогерша

Похищение известной иракской блогерши Далии Наим в Багдаде вызвало широкое возмущение в социальных сетях, многие критикуют иракские силы безопасности за их неспособность предотвратить подобные инциденты.

На кадрах с камер наблюдения был запечатлен момент похищения Далии, когда она выходила из салона красоты в багдадском районе Мансури в воскресенье, 7 апреля.

По данным иракских СМИ, по факту похищения было начато расследование. Обстоятельства ее похищения пока не освещаются полицией.

Новость о похищении Наим вызвала волну реакции в социальных сетях. Многие люди выразили разочарование по поводу очевидного отсутствия безопасности в Багдаде. Ставится под сомнение безопасность простых граждан, если такая известная личность, как Далия Наим, могла быть похищена средь бела дня в таком районе, как Мансури, известном усиленным присутствием служб безопасности.

По данным источников, Наим была похищена тремя неизвестными на черном автомобиле в районе Мансури, а затем пересажена в другой автомобиль. Позже она была найдена израненой возле четвертого моста в Разавнии и госпитализирована в больницу под охраной сил безопасности.

Офис губернатора Эрбиля расследует пожар на рынке "Ланга"

Губернатор Эрбиля Омед Хошнав созвал специальное совещание, чтобы обсудить новый пожар на рынке "Ланга". Совещание

было посвящено расследованию причин вчерашнего пожара и реорганизации рынка.

В заявлении, опубликованном администрацией губернатора, сообщается, что Обед Хошнав подчеркнул важность реорганизации всей территории рынка и оперативного реагирования на все случаи эксцессов и нарушений. Пожар, вспыхнувший в 6:45 утра понедельника, привел к повреждению 48 магазинов рынка. Этот инцидент стал вторым крупным пожаром, произошедшим в "Ланга" в этом году. Предыдущий пожар 28 февраля уничтожил 168 магазинов, нанеся значительный ущерб инфраструктуре рынка. Однако после инцидента был предпринят быстрый ремонт, при этом владельцы пострадавших магазинов были освобождены от налогов, платы за обслуживание и получили другие компенсаций со стороны правительства. Новый пожар на рынке "Ланга" дополнил серию пожаров, которые в последние месяцы поразили коммерческие районы Курдистана. Ранее в этом месяце на базаре "Чале" в Дохуке также вспыхнул крупный пожар. При его тушении отравления дымом получили 11 пожарных.

ДИПЛОМАТ

KÜRD DÎPLOMAT

№ 14 (574) 08 - 14 апрел 2024-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Курдские лидеры поздравили мусульман с праздником Ид аль-Фитр

9 апреля курдские лидеры направили свои теплые приветствия мусульманам Курдистана и всего мира в канун Ид аль-Фитра, который отмечается в среду.

Курдский лидер Масуд Барзани, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК), передал свои искренние поздравления мусульманам всего мира, подчеркнув значение священного праздника. Он сказал: "По случаю Ид аль-Фитр я тепло поздравляю всех мусульман мира, Ирака и Курдистана. Я прошу Бога принять пост и поклонение всех мусульман".

Президент Курдистана Нечирван Барзани поделился своим посланием, подчеркнув необходимость единства и прощения в это благоприятное время. Он заявил: "Пусть этот священный праздник станет возможностью для обновления отношений, прощения и единства, и давайте все вместе работать на благо нашего народа и страны. Давайте начнем новый этап солидарности и защитим завоевания, настоящее и будущее Курдистана".

Премьер-министр Масрур Барзани поддержал поздравления мусульманам Курдистана и всего мира, особо подчеркнув священные жертвы пешмерга и семей мучеников.

Он также выразил благодарность за стойкость, проявленную людьми в трудные экономические времена, и подчеркнул важность обеспечения их конституционного права на заработную плату без политического вмешательства.

"Я благодарю народ Курдистана за их сопротивление и терпение в преодолении этой сложной экономической ситуации", сказал он.

Все три лидера выразили надежду на то,

что недавние соглашения с федеральным правительством Ирака относительно финансовых выплат госслужащим Курдистана откроют путь к решению других вопросов посредством соблюдения Конституции. Они завершили свои послания, пожелав всем радостного праздника и направив молитвы за Курдистан.

В результате взрыва наземной мины в сирийской Дарье погибли восемь детей

По меньшей мере восемь детей погибли в результате взрыва мины в городе Санамейн сирийской провинции Дарья.

По данным местных источников, взрыв произошел в субботу в районе Аль-Маджбал города Санамейн, в месте, где играли дети. Погибли восемь детей. Еще один ребенок получил ранения и был доставлен в больницу. Душераздирающий инцидент произошел всего через день после еще одного взрыва, вызванного взрывным устройством, спрятанным внутри мусорного контейнера в западном районе Санамейна. О пострадавших в результате этого инцидента не сообщалось.

Эта трагедия усугубляет рост числа случаев насилия в провинции: менее чем за неделю с начала апреля там зарегистрировано 24 погибших, в том числе девять детей. Этот всплеск насилия происходит на фоне растущих опасений по поводу безопасности и продолжающейся нестабильности в южных регионах Сирии.

КРГ объявило день начала Ид аль-Фитр

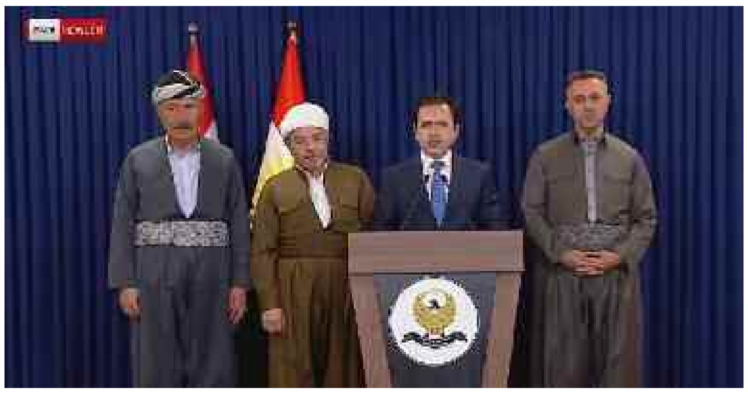

Региональное правительство Курдистана (КРГ) официально заявило, что среда, 10 апреля, станет первым днем Ид аль-Фитр, праздника, который приходится на конец священного месяца Рамадан.

В заявлении, опубликованном министерством по делам религий, сказано, что окончание Рамадана было определено после мониторинга наблюдения луны во всех провинциях и автономных администрациях Курдистана с целью обеспечения точности определения начала Ид аль-Фитр, который имеет священное значение для мусульман во всем мире.

Согласно декларации, среда, 10 апреля, станет первым днем Ид аль-Фитра, когда мусульмане всего Курдистана завершат месячный период поста, молитв и духовных размышлений.

Туризм в Курдистане: более 1,5 миллионов посетителей за квартал

Пресс-секретарь Совета по туризму Иракского Курдистана Ибрагим Абдулмаджид объявил о значительном росте туризма: за последние три месяца в регион прибыло более 1,5

миллиона посетителей. Подчеркнув интерес к разнообразным достопримечательностям Курдистана, Абдулмаджид остановился на растущей популярности его туристических направлений из-за привлекательности региона в любое время года. Он отметил и растущую тенденцию зимнего туризма, упомянув, что помимо знаменитых весенних и летних курортов, расположенных в горах региона, Курдистан также может похвастаться очаровательными зимними пейзажами, ежегодно привлекающими сотни тысяч туристов из различных частей Ирака. Ранее Амаль Джалал, глава Совета по туризму Курдистана, обнародовал амбициозные планы развития туристического сектора. Джалал сообщил о восьмилетнем плане, а также среднесрочной стратегии, предусматривающей прием 20 миллионов туристов ежегодно. Эти планы направлены на дальнейшее укрепление позиций Курдистана как ведущего туристического направления в рамках программы нынешнего кабинета министров по диверсификации экономики.

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:
TAHİR SÜLEYMAN
XÛDAN ÎMTÎYAZ Û SERNIVÎSAR:
TAHÎR SÎLÊMAN
УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
ТАХИР СУЛЕЙМАН
Tel: +994 50 352-33-18

Baş redaktorun müavini:
Tariyel Cəlil
Xüsusi müxbir:
Nofəl Ədalət
Региональный корреспондент:
Усуб Тейфур
Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnîsan: Bakû Az1040, soqaq S.Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.
e-mail: hewler@mail.ru
Şəhadətnamə: NFŞ 005004966
BUSB-un Sabunçu rayon filialı
VÖEN 1800061582
H/h 438010000
Sifariş: 1500